

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

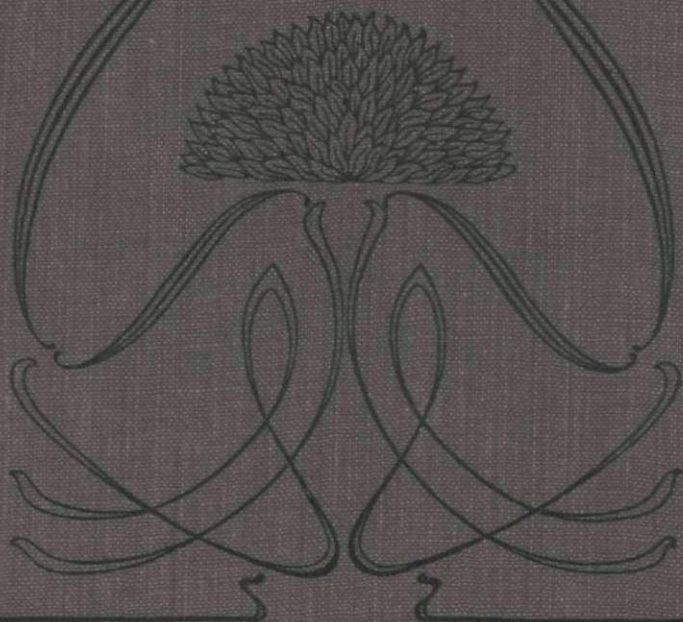
105772

4.

BEZ TRDINA

BAJKE IN POVESTI

III.

Janeza Trdine zbrani spisi

IV.

Bajke in povesti o Gorjancih

V Ljubljani 1907

Založil L. Schwentner

Bajke in povesti o Gorjancih

III.

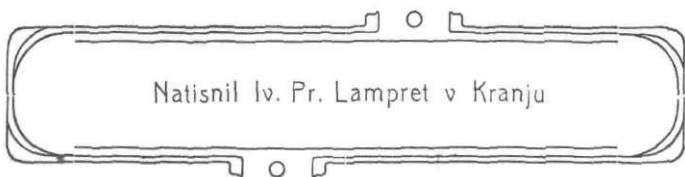
Napisal
Janez Trdina

V Ljubljani 1907

Založil L. Schwentner

105772

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju

105772

FJC 51411

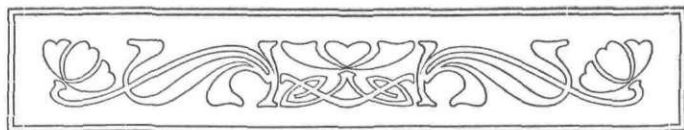
1951

395195041

Pregled vsebine.

	Stran
22. Pod hruško	1
23. Gospod Vedež	66
24. Doktor Prežir	79
25. Gosposdična Cizara	93
26. Hudobica	108
27. Puščavnik Florče	122
28. Puščavnik Dorče	140
29. Zakleti oreh	152
30. Doktor Benk	163
31. Národna blagajnica	175
32. Zaklad	187

22. Pod hruško.

Občina Šmihelska leži med Krko in Gorjanci. Kdor pozna pota in steze, ima v njej najkrasnejših šetališč na izber. Jaz sem hodil najrajši na prijazni hribček sv. Roka, potem pa dalje po gladki poganški cesti proti Ruperč-Vrhu. Nazaj grede sem zapustil cesto, ki drži v Uršina Sela, pri mostku, se obrnil na levo v hladno hosto in šel v Šmihel po bližnjici. Streljaj pred vasjo sem obstal na višavi, s katere je lep razgled na Novo Mesto in okolico, in legel pod košato hruško, ki stoji zunaj gozda na samem. Hruška je drobnica in tedaj skoro brez vrednosti za gospodarja. Meni se je ne vem zakaj priljubila. Pod njo sem počival navadno pol ure, prebiraje kak časnik ali puhaje smodko. Sprehod je trajal domalega dve uri. O poletni soparici takov pot spoti in utruji človeka, tudi če koraka polagoma in izvečine v senci. Počitka sem bil torej potreben. Motil me ni pod hruško nihče. Po stezi, ki se vije poleg nje navzdol, hodijo ob nedeljah daljni župljani v cerkev. Druge dni se vidi na njej malokdaj kak popotnik, to se ve, razen pastirjev in druge take drobnjave, ki rabi ta grič prav pridno za svoje igre in burke, love in boje. Ali šmihelskim otrokom moram

dati zase izpričevalo da niso nič poredni. Pod hruško sem ležal gotovo stokrat in nikdar mi niso prišli zabavljat in nagajat. Tega drevesa se bom z veseljem spominjal, dokler bom živ, ne le zaradi sladkega pokoja, ki sem ga užival v tem hladu, ampak še veliko bolj zaradi sreče, da sem se seznanil in sprijaznil pod njim s Kolenčevo Jero. Bilo je binkoštni ponedeljek popoldne. Še preden sem došel do drobnice, sem zapazil bezljajajočo kravo in staro, grbasto ženico, ki jo je lovila po rebrih in jarkih. Čuha se ji umika jako spretno. Starka se mi je smilila; skočil sem ji na pomoč. V nekoliko trenutkih sva kravo ugnala in ujela. Žena se zasmije zadovoljno: Zdaj je pa dobro. Moja Čada ima trmo, da se hoče kdaj naskakati. Ko jo ujamem, se mi ne trga nič več iz rok, ker je tudi že precej v letih z mano vred. Kake pol ure dirja čez polje, ko jo dojdem, spametuje se precej in najmanj štirinajst dni potem miruje. Revo zapuščajo pač moči kakor tudi mene.

To pastirico sem poznal po obrazu že dalj časa, ali govorila nisva prej še nikoli. Dolenjec ljubi kratko mašo, kratko pridigo, kratko molitev in tudi kratek križ. Malokoga sem videl, da bi se bil prav prekrižal. Kar je bolj zastavnih in modrih, narede na čelu majhen križec, povrtajo s palcem nekoliko po ustih in potegnejo potem z roko naravnost doli čez prsi. Drugi pa vrtajo že na čelu, od ust do žličice pa zarišejo dolgo črto, kakor bi hoteli zapisati po sebi veliki latinski I. Dosti je tudi takih, ki se zadovoljijo s potezo od čela do desne rame, ne davši ji nobene pike. Nekaterim nadomešča križ grški φ ali pa $\S$ ali kaka druga taka kljuka in kraža. Enkrat sem nalašč štel in naštel 78

molilcev, ki so se prekrizali na različen način, ali vsi napačno. Za njimi se je primajala počasno majhna, sključena babnica, pomočila prste globoko v kropilnik in si pritisnila na čelo, usta in prsi tri prav razločne, krepke, še skoraj prevelike križe. Ker se nisem nameril prej na tako pravilno pobožnost na Dolenjskem skoro nikoli, sem pogledal radoveden ženo v obraz in si ga zapomnil. Nje podoba je bila za vse drugo precej odurna, ali izpod gostih obrvi so ji sijale tako lepe, pametne in priljudne oči, da se je morala človeku v prvem pogledu prikupiti in primiliti. Nekaj dni pozneje sem stal na mestnem trgu in se pomenkoval z bivšim prvakom narodne stranke, katero je znal tako izvrstno slepiti, da mu je dolgo vse verjela in šla za njim kakor ovce za zvonečim ovnom. Mimo naju prižene kravo žena, ki se je prekrizala v cerkvi brez napake. Prvaka vprašam, če ve, kdo je? On se zasmee zaničljivo: Kaj pa Vas ta krevlja zanima? Ona služi pri moji sestrični za pastirico. Ime ji je Kolenčeva Jera. Ta baba je klepetulja prve vrste. Če jo hočete poslušati, Vam bo natrobila toliko, da Vas bodo štirinajst dni bolela ušesa. Pravljič, basni in starih čenč zna brez števila in preprosta avša bi prisegla, da so resnične kakor sveto pismo. — Ker sem vedel, da bahač rad laže in obrekuje, sem preziral njegovo zabavljanje in se veselil, da sem zasledil v Novem Mestu človeka, kateremu so znani dragoceni zakladi narodne poezije. Namenil sem se trdno, da moram zgovorno pripovedovalko ogovoriti pri prvi priliki in si pridobiti njeno zaupanje. Ta zaželjena prilika mi je došla pod šmihelsko drobnico: starka, ki je tekla za bezljajočo kravo, je bila Kolenčeva Jera.

Ulovivši Čado, je stopila k meni v senco in se zasmejala s tenkim, otročjim glaskom: Mi ljudje imamo z živino toliko trpljenja in dosade! Da pase Kristus, pa bi si znal pomagati. Odtrgal bi kravi lačni gobec, pa ga odnesel na pašo. Sitega bi ji pripel nazaj na grlo in tako ne bi bilo ž njo nič sitnosti. Hi, hi, hi! — To čudno govorjenje me je osupnilo in ustrašilo, obšla me je misel, da se revici blede. Dejal sem ji: Kaj pa ste mi mislili povedati, jaz Vas ne razumem. Ona veli: To sem rekla zato, ker sem se domislila, kako sta Kristus in sv. Peter po svetu hodila. Ko sta prišla do kovača in ga prosila kruha, je zarezal nanju hudobno: Če hočeta moj kruh jesti, morata si ga zaslužiti. Pomagajta mi podkovati konja. Kristus odgovori: Naj bo! Izdere konju eno nogo za drugo in jih podkuje. Vsako nogo pritrdi in prilepi nazaj k životu, konj je bil zdrav in brez rane kakor prej. Ko sta popotnika pojedla zasluženi kruh, sta se lepo poslovila in odšla dalje. Gledaje za njima, se kovač smeje: Ta potepuh me je naučil umetnosti, ki mi bo dobro zalegla; kolikokrat me je brcnil in ohromil že konj, odslej se jih ne bom trebal nič bati. Precej odtrga svojemu belcu nogo, da bi jo podkoval, ali o joj, iz grde rane se je pocedila kar curkoma kri, ubogi konj se je zgrudil in premetaval v strašnih bolečinah. Kristus veli Petru: Vrniva se, da se ne pripeti kovaču kaka nesreča. Prišla sta še o pravem času do njega. Kristus pritrdi crkajočemu konju nogo nazaj k životu, belec skoči pokonci in veselo zarezgeta, ker je bil zopet zdrav.

Končavši bajko, Jera umolkne; jaz jo vprašam, čeprav sem vedel, pri kom služi, čigava je krava? Ona se šaljivo namuzne in veli: O, saj mi še ne sili

voda v grlo, da bi Vam morala resnico povedati. Jaz se iznova začudim in jo prosim, naj mi razjasni bolj natanko svoje skrivnostne besede. Jera odgovori: E, to je, vidite, tako. Jaz tukaj ne pravim rada ljudem, čigava sem, ker bi utegnila potem moja gospodinja izvedeli, kam sva zašli s Čuho. Babina je dobra, ali čemerna in precej silna. Ko bi ji kdo povedal, da mi je utekla krava cele pol ure daleč, vpila in jezila bi se name cele tri dni, češ, kaj ne pazim bolje na žival. Rekla sem pa zato, da mi voda še ne gre v usta, ker sem se spomnila neke druge prigodbe, ki se je vršila takrat, ko sta Kristus in sv. Peter hodila po svetu. V puščavi sta naletela na ovco. Ker sta bila lačna, je ukazal Kristus Petru, naj jo ujame in speče. Peter ga posluša. Ko je bila ovca nekoliko pečena, ga je premagala lakota, da je hlastno pojedel srce. Mislil je, da ga učenik ne bo pogrešil. Kristus pogleda pečeno ovco in vpraša: Kje je pa srce? Peter odgovori: Ne vem. Kristus mu veli prijazno smehljaje se: Kaj, ko bi ga bil ti pojedel? Peter od strahu in sramu ni mogel povedati resnice, klel in rotil se je, da on srca ni pojedel. Sita zahvalita popotnika Boga in korakata dalje. Prišla sta do globoke vode. Kristus stopi nanjo in gre po nji na drugi breg, ne omočivši si nog, kakor po trdi, gladki cesti. Peter je šel urno za njim. Od konca ga je voda držala, potem pa se je začel vdirati in pogrezovati: že mu je silila voda v grlo. Obupno prosi Kristusa pomoči. Kristus mu veli: Najprej mi moraš povedati, kdo je srce pojedel. Peter zaječi: Ta grešnik sem bil jaz, oprosti mi! Kristus mu poda roko in ga potegne k sebi na breg. Ali zdaj mi hodi na misel še ena pripovedka, v kateri krivca niti voda

ni mogla prisiliti, da bi povedal resnico. Ker se moja Čuha zdaj mirno pase in vidim, da Vas moje blebetanje ne žali in ne dolgočasi, Vam moram razložiti tudi to burko, dasi nekateri ljudje mislijo, da ni vse res. Meni je to malo mari. Take reči prodajam v isto ceno, kakor sem jih kupila. Če so semtertja kaj črvive, naj se otrebijo. Kar ni za nič, naj se zavrže; dobro blago pa naj se shrani in porabi. Tamkaj pod goro za mihovskim gradom je pasel pastir Tinček drobnico. Bil je menda že dobro odrasel, ker otrokom še ne rojijo po glavi taki obadi, kakršni so njemu. Tinček je ugledal na paši gizdavo grajsko gospodično in se vanjo, kakor pravimo, zatelebal. Stopil je k nji in ji rekel: Gospodična, jaz vas ljubim. Prosim vas, vzemite me za najzadnjega svojega služabnika, da vas bom smel vsak dan videti in častiti. Gospodična mu odgovori porogljivo: Dokaži, da me ljubiš. Lezi v tole lužo, da si ne bom oblatila svojih novih čeveljčkov. Pokoren tej zapovedi, leže Tinček v mlako. Gospodična stopi nanj in pride s čistimi čeveljčki na ono stran luže. Zdaj se obrne in zakrohota: Poberi se, podgorski butelj, jaz te ne maram. Fant se bridko zajoka in odide v hosto, da bi se obesil. Ko si je iskal pripravne veje, se mu prikaže star romar, črnošolec in ga vpraša, kaj namerava. Pastir mu pove vse natanko, kaj in zakaj. Črnošolec se pa zasmee: Ali ne veš, kaj pravi naš pregovor: Bolje je obupati, nego v vodo skočiti. Obesiš se lahko, če te bo volja, tudi pozneje. Za zdaj pa mislim, da bo bolj pametno, ako se mi pridružiš in si greš iskat z mano denarcev, s katerimi se dobi in premaga vse, najprej pa žensko srce. Berača se brani vsako dekle, tudi kmetica, nikar

gospodična. Če nama sreča posluži in najdeva kak zaklad, si boš dobil lahko ljubic, kolikor in kakršnih boš zaželel. Videl boš, da se ti bo prišla ta mogočna Mihovljanka, ki te zdaj prezira, kar sama ponujat. Tinček se zamisli, spametuje in veli starcu: Ti si moder mož, vzemi me s seboj.

Odšla sta po svetu. Še na misel jima ni prišlo, da se je treba oglasiti pri gospodi in jo prositi dovoljenja in popotnega lista s cesarskim orlom. Hodila sta brez pravice iz kraja v kraj, iz dežele v deželo. Nočevala sta tam, kjer ju je dohitel mrak, izvečine na planem. Črnošolec je izvlekel vsak večer iz torbe dolgo, belo štruco in jo položil medse in med Podgorca. Zjutraj sta štruco po bratovsko razdelila in pojedla. Druge hrane nista imela, živela sta ob sami štruci dosti revno ali za silo sta zdelovala. Neko jutro se starec dolgo ni zbudil. Tinček, ki je bil lačen, poje najprej eno, potem tudi drugo polovico štruce. Ko se črnošolec predrami, vpraša pastirja, kdo je pojedel štruco. Tinček se zaklinja: Jaz ne, moral je priti, ko sva spala, kak tat, ki naju je okradel. Črnošolec veli: Blagor ti, da je nisi pojedel, pojdiva dalje! Prišla sta do velike vode, ki ni imela ne mostu ne brvi. Začela sta reko bresti. Črnošolec je šel dalje in prikorakal srečno na drugi breg. Podgorec pa se jel potapljati, voda mu je šla v usta, nos in ušesa. Z milim glasom prosi starca, naj mu pomore. Starec ga vpraša: Povej po pravici, kdo je pojedel štruco? Podgorec se je sramoval povedati resnico in je dejal: Ne vem. Sam Bog mi je za pričo, da je jaz nisem. Črnošolec se zasmije: Blagor ti, da je nisi. To rekši ga prime za roko in izvleče na suho. Popotovala sta dalje in prenočila v samotni koči. Po

noči se koča vname. Starec skoči iz ognja in pokliče. Podgorca. Fant se prebudi. Plamen je švigal okoli in okoli njega, že je začel goreti. Črnošolec ga vpraša, če ni on pojedel štruca. Podgorec veli: sam Bog ve, da je nisem. Starec pravi: Blagor ti, da je nisi. Obenem mahne s plaščem in pogasi ogenj. Brez spečenine sta korakala dalje in prišla v temen gozd. Zaskoči ju silno krdelo razbojnikov. Sedem njih obstopi Podgorca. Že so zavihtili bridke meče, da bi ga posekali in razmesarili na drobne kosce. Črnošolec ga vpraša: Ali si se že domislil, kdo je pojedel štruco? Pastir se zaroti: Vsevedoči Bog mi je za pričo, da je jaz nisem. Starec se zasmije: Blagor ti, da je nisi. Obenem mahne z rokama na desno in levo in razbojniki popadajo na zemljo, kakor bi treščilo vanje. Brez udarca, rane in bolečine sta popotovala dalje veliko tednov, mesecev in let, dokler sta dospela v deveto deželo. Tam se je bila pripetila velika nesreča. Zbolela je kralju najljubša hči. Ležala je brez zavesti, ni se znalo, ali je živa ali mrtva. Kralj obljubi tistemu, ki bi jo ozdravil, poln parizar zlatov. Iz vseh krajev sveta so se zbirali sloveči zdravniki, ali kraljične niso mogli ne ozdraviti ne oživiti. Služabniki sporoče kralju, da je prišel v deželo star romar, ki obeta, da bo kraljični gotovo pomogel, ako ji je bolno samo truplo, srce pa zdravo. Kralj pošlje precej po črnošolca. Starec pogleda bolnico in veli: Ne bojte se, kraljična bo ozdravela, ker ima bolezen v truplu, ne pa v srcu. Vzel je iz žepa oster nož in je ž njim bolnico razparal in razudil. Pobral je iz nje drob in možgane ter jih ocedil, opral in očistil vsake napake in oskrumbe. Isto tako je nalil v kosti novega mozga, v žile dobre, sveže, nepokvarjene krvi. Ko je vse delo

dogotovil, je sestavil in zložil život nazaj poleg pravih čudovite umetnosti, katere so ga bili naučili v črni šoli. Kakor bi trenil, je oživila kraljična in skočila iz postelje zdrava in vesela. Kralj je dal starcu drage volje parizar zlatov, ali ga je prosil, da bi počakal pri njem še nekoliko dni, ker se bolezen, ki hitro mine, rada povrne. Kraljična se je šla sprehajat daleč stran od očetovega grada na zelene travnike. Tam je zagledala prelepega čednika in se vanj zaverovala. Obšle so jo neskončne bolečine. Domov ni mogla iti sama, morali so jo nositi. Položili so jo v posteljo bolno za smrt. Kralj pokliče črnošolca, da bi jo ozdravil. Starec zmaje z glavo in veli: Truplo kraljičino je zdravo, bolezen ima v srcu. Takih ran jaz ne znam celiti, ali z mano hodi tovariš, ki jim je kos. Brž pošlje kralj po Podgorca in mu obljubi parizar zlatov, ako mu otme preljubo hčer. Tinček veli: Pomoč je lahka. Naj pride h kraljični čednik, ki ga je videla na paši in ostane pri nji, da se bo ž njim igrala. Da pa ne bodo ljudje kaj godrnjali ali se pohujševali, naj jo poroči ž njim še danes grajski duhoven. Kralj je storil, kar mu je Podgorec svetoval, in kraljična je okrevala še tisti dan in je bila zdrava in srečna do smrti. Kralj je dal Tinčku parizar zlatov. Črnošolec je vse denarje, njegove in svoje razdelil na tri kupe. Podgorec se začudi: Čemu to, ko sva samo dva. Narediva po bratovsko: pol meni, pol tebi. Starec mu odgovori: Ne. Jaz ne potrebujem toliko, kakor ti, ki si še mlad. Zame je dosti en kup. Drugi kup bodi tvoj, tretji pa tistega, ki je pojedel štruco. Tinček zavriska: Jaz sem jo, saj te pamet uči, da je ni mogel nihče drug. Črnošolec veli dobrovoljno: Blagor ti, da si jo. Za plačilo, da govoriš resnico, imaš tukaj

ne le polovico, ampak dve tretjini najinega bogastva. To rekši mu seže v roko in se ž njim poslovi. Šel je, Bog zna, kam; na tem svetu se nista več videla. Žvižgaje in prepevaje se je napotil Tinček nazaj proti domu v senčno svoje Podgorje. Mihovska gospodična je izvedela za njegovo srečo in mu šla naproti. Že naprej se je veselila, da se bo vozila ž njim v najlepših kočijah s štirimi konji in uživala vse pozemeljske dobrote. Z najslajšim smehljanjem je stopila predenj in dejala: Krasni mladenič, jaz te ljubim. Prosim te, vzemi me za svojo ženo, da te bom noč in dan gledala in častila. Tinček se je nanjo komaj ozrl in zagrohotal zaničljivo: Dokaži, da me ljubiš. Lezi v tole mlako, da si ne bom oblatil novih škornjev. Gospodična je zdaj spoznala, da je Podgorec več ne mara. Obupala je, da bi mogla dobiti moža po svoji volji. Tinček pa si je izbral nevesto izmed kmetiških deklet domačega kraja in je živel ž njo zložno in zadovoljno. Kakor skoraj vsi Podgorci, je bil tudi on usmiljen in dober mož. Noben siromak ni šel od njega brez tolažbe in obilnega daru. Revežev se je spomnil tudi na smrtni postelji. V spomin, da ga je v najhujšem uboštvu redila štruca in mu pridobila celo silo veliko zatega denarja, je zapovedal v oporoki vsem svojim naslednikom, da morajo dati vsakemu beraču, ki pride v hišo, veliko belo štruco. Gospoda so se strašno togotili, ko so to izvedeli. Dejali so: Kar svet stoji, še ni bilo takega pohujšanja, da bi jedli berači beli kruh. Če jim to pravico dovolimo, ne bodo marali več krompirja v oblicah in nezabeljenega ričeta. Zahtevali bodo od nas pečene purmane in cvrtje. Precej so sklicali jezične doktorje in jih prosili, da bi pregledali Podgorčevo oporoko bolj natanko in našli v

nji pametnejši zmisel, nego so ga oznanjevale neumne črke. Jezičniki so se za mastno plačo dela lotili in dokazali z mnogimi razlogi, paragrafi in pričami, da Tinček belih štruc ni volil beračem, ampak — gospodi, da si jih za zajutrek nadrobe v kavo. Tudi so potrdili s prisego in pečatom, da je storil to iz plemenite hvaležnosti, da ga gospoda niso prijeli in odgnali po biričih in žandarjih nazaj domov, ko se je klatil s črnošolcem po svetu toliko let brez njihovega privoljenja in brez popolnega lista s cesarskim orlom.

Pripovedanje stare pastirice mi je bilo prav po volji. Ostal sem pri nji skoraj do Marijinega zvonjenja, ko je šla s Čuho domov. Pravila mi je še marsikaj mičnega in zabavnega, največ pa o poštenih Šmihelcih in o mili šmihelski župniji. Ko sem jo vprašal, če pase vsak dan na ti strani Krke, mi je dejala: „Moj gospodar ima pravico pasti tudi onkraj vode, in to na več mestih, ali jaz gonim najrajša pod šmihelski zvon, pa zakaj? Vidite, zato, ker se mi je ta župnija tako priljubila, kakor bi se bila v nji rodila in odrasla. Tudi ljudje so mi tod nekako najbolj po všeči, morda zato, ker poznam skoraj vse po obrazu in imenu, tudi se mi zde priljudnejši od drugih deželanov. Kjer služim, imamo krčmo. Vanjo zahajajo meščani in kmetje, ali vselej se obveselim najbolj šmihelskih pivcev. Ž njimi se človek tako lahko pomeni, ker niso nič zaničljivi in visoki. Z mano ubogo, staro dekle se razgovarjajo prijazno, dasi jim nisem še nikoli nič koristila ali postregla. To se ve, da v njih društvu ne morem biti, kadar bi hotela. Po dnevi me drži služba na paši, v hlevu in pri svinjaku. Šele zvečer, ko je vsa žival odpravljena, smem ostati kaj časa v hiši.

Sede za pečjo nacepim trsak, ličkam koruzo, izbiram fižol in kar je drugega takega dela, ki se vrši v hiši, sosebno po zimi. Pred deseto uro ne gre pri nas nihče spat; če je kaj več ljudi, čujemo vsa družina kdaj do polnoči. Tako sedimo na gorkem in se pomenkujemo po cele ure s šmihelskimi gosti, kakor bi bili bratje in sestre. Vsak pove, kar zna, sliši se zmerom kaj mičnega in novega; če ni novic, razpravljajo in obravnavajo se stare prigodbe, življenje svetnikov in svetnic in druge pobožne reči. Kar sem jaz v hiši, so hodili k nam zmerom možje, kakršni se ne vidijo v vsaki krčmi: sami poštenjaki in izkušeni izvedenci, ki so prepotovali veliko krajev, občevali z vsakovrstnim svetom in se od njega mnogokaj naučili. Taki možje so bili Trstak, Kostelec, Jerman, Motoh, Žunek, Kovač, Majtigar, dva Zorca, oče in sin, in še marsikateri drugi. Nekaj jih je že pomrlo, Bog jim daj nebesa, ali jaz vse dobro pomnim, kaj so nam pravili in kako pametno so nas učili in razveseljevali. Rajnki Žunek je pomagal očetu že kmetiti, ko so gospodovali z nami Francozje. O njih je pripovedoval najrajši. Kmetu se je takrat baje prav dobro godilo, ker ga niso smeli graščaki nič zatirati. Komaj so odšli tuji gospodarji, so nastopila tista huda leta, ko je zahiralo in poginilo toliko Podgorcev od lakote. Te nadloge smo se spominjali dostikrat s šmihelskimi gosti kakor sploh vseh sreč in nesreč, ki so dohajale naši deželi od Boga ali ljudi. Vmes pa smo pobirali, kakor sem dejala, prav pridno domače novice, mestne in kmetiške in tako vidite, je ni v vsi ti župniji skoraj nobene hiše, da ne bi jaz vedela, kaj se je pripetilo v nji zadnjih štirideset let veselega in žalostnega. Po takem se vam ne

more zdeti zdaj nič čudno, zakaj govorim tako z voljo o Šmihelčanih. Res, prav veliko se da povedati o njih, in kar je še največ vredno, skoraj same dobre reči. Nekatere so tako lepe in imenitne, da bi jih trebalo dejati v bukve, da se razvedo za zgled tudi po daljnih krajih. Nekoliko bi vam jih rada obznanila, če me boste hoteli poslušati.

Pred nama se razprostira polje župne vasi. Le pogledjte, kako hobotno se dviguje in ziblje po njem rž in vsako drugo žito. V strni se skrije lahko velik mož; kadar zajde vanjo moja Čada, ne bi je vedela kje iskati, ko bi mirno stala. Gotovo ste zapazili težke koruzne štroke na teh njivah, kadar je čas zanje. Nekateri popotnik se je že ustavil in jih težkal, kar roka se mu je šibila pod njimi. Tudi velikanske buče in zelnate glave ste morda ogledovali in se jim čudili. Pa kakova je šele tod ajda, ajda! tako visoke, košate in dišeče ne najdete nikjer v tem obližju, to se ve, če se ne zlaže letina. Človeku se kar srce širi in poskakuje od veselja, ko vidi toliko bogastvo in lepoto vsakovrstnih pridelkov in toliko obilnost in moč božjega blagoslova. Kakov tujec, ki ne pozna kraja, bi rekel: Šmihelsko župnijo je obdaril Bog kakor obljubljeno deželo, v kateri sta se cedila med in mleko po besedah sv. pisma. Ali taka sodba bogme ne bi bila resnična. Domalega vse polje te župnije je bilo odkonca plitvo in grozno borno, nekaj peščeno, nekaj kamenito; uspevalo ni na njem nič drugega nego plevel in trnje. Le trda, žuljava roka neutrudnega oratarja šmihelskega je prestvarila te žalostne, puste ledine v plodonosne njive in zelnike. Rodovita prst na njih je delo človeških rok, природа jim na mnogih mestih ni dala skoraj

ničesar. Ozrite se tja gori proti oni kapeli na višavi. Takšen slab svet kakor je okoli nje, je šel v stare čase na obeh straneh do Krke in Težke vode. Bolj debela zemlja se je nabrala samo v nižavah, v kotanjah in ob vodi. In to se trdi lahko za vso župnijo. Žunek nam je pravil, da je videl za svojih mladih let še med gotenskimi njivami dolge riže grivine, obrasle z gostim češminjem in oparnicami. Tudi jaz pomnim, da je stala tamle nad pokopališčem prostrana seč, koder se razteže zdaj najlepša oranica. Pod onim gričevjem so bili grdi, ilovnati jarki in žabje luže in tod na levo so štrlele iz zemlje velikanske bele skale: od daleč bi bil človek mislil, da leži za Šmihelom o sv. Jakobu sneg! Gospodar se je moral dosti truditi, predno je udelal iz te puščave njivo. Sam Bog ve, koliko tisoč voz kamnja so že razstrelili Dolenjci na svojem polju in ga zvozili domov. Kadar se boste sprehajali po raznih krajih te župnije, pazite nekoliko, kaka je zemlja tam, kjer nehajo njive in se začenjajo logi in pašniki. Uverili se bode, da je povsod jako trda in mršava. Verjemite mi, da je bila taka, kakor tod, nekdam po vseh šmihelskih poljih, če ne štejemo redkih dolcev, v katere je nanesla voda nekaj palcev na debelo dobre prsti. Kakor za Podgorje sploh more se reči tudi za te krasne njive in zelnike, da je na njih vsaka ped zemlje namočena in pognojena z vročim človeškim potom in da vzraste vsak klas, ki ga pridela sedanji rod, na krvavih žuljih njega premarljivih, nobenega trpljenja ne boječih se prednikov. Breme svojega stanu je nosil šmihelski kmet tem težje, ker so mu pustili gospoda tako malo zemljišča. Iz ust pijanih dedcev se čuje kdaj bedasta šala, da v šmihelski župniji Bog ni

povsod vsevedoč, ker drugače ne bi bil dovolil, da ostanejo v nji po vse vasi brez svoje zemlje. O Bog je vse dobro znal, ali on se ne meša v človeške nerodnosti in hudobe: neznanske revščine kmetu ni zakrivil Bog nego nikdar nasičena lakomnost nekdanjih grofov in baronov. Ali ni čudno in v nebo vpijoče, da ima grad, ki se je razšopiril tako mogočno tamle na bregu, kakor pravijo, za celih sto kmetij polja, vasi, ki čepita četrt ure pod njim, pa ne za dlan svoje njive in hoste, nič paše, nič vinograda! Ti vasi sta Jamrovci in Žabja Vas. Jamrovcem so dali to ime rajniki župnik in dobro so pogodili. Takim siromakom se ne ljubi ukati in zvižgati. Žabja Vas je toliko bogatejša, ker ima vsaj eno lastnino — žabjo mlako! Po nji so jo krstili ljudje, kakor bi se hoteli vaščanom rogati, češ, ker se nimajo s čim preživiti, naj poskačejo v svojo lužo in se hranijo po žabje, da ne poginejo od lakote. Drugim vasem se je godilo nekoliko bolje, ali tudi njim se so umerile kmetije grozno skopo in razdrobile na majhne kosce, ki leže od hiše na mesta pol ure daleč. Mnoge pa so se osnovale šele pozneje in skoraj bi dejal tako, kakor je Bog svet ustvaril, to je iz nič. Žabarji in Jamrovčani so si postavili vsaj svoje hiše, da v njih prebivajo z svojimi otroki. Veliko župljanov pa ni dobilo po roditeljih niti stanovanja. Morali so iti po svetu s trebuhom za kruhom. Ko so si prislužili kako stotino, kupili ali sezidali so si svojo kočico in se oženili. Oba, mož in žena, sta delala pridno na vse pretrge in Bog jima je tudi blagoslovil. Gospodarstvo je šlo pomalem kvišku. Najprej sta začela rediti po dva, tri prašičke. S strženimi groši sta prikupila njivico. Čez nekaj let je stala v novem hlevu tudi kravica

s teličkom. K hiši je prišla druga in tretja njiva, pozneje pa še vinska gorica, ki je dajala deset, petnajst vederčkov lipinice. Tako se je množil imetek in ko sta umrla, sta zapustila sinu samo polja toliko, da se je posejalo lahko trideset mernikov. Na takov pošten način se je sestavilo morebiti pol sedanjih kmetij. Pa še po raznih drugih potih so si znali Šmihelci pomagati in se izkopati iz podedovanega uboštva. Pred sto leti ni smel noben kmet zase ni mleti, ni krčmariti. Vsi malini in krčme so bili grajski. Cesar Jožef je vzel to pravico gospodi in jo dal vsem svojim podložnikom. Komaj se je razglasil njegov zakon, so natesali Šmihelci in drugi Podgorci ob Težki vodi dolgo vrsto kmetiških malinov, ki so imeli vsi dosti dela in zaslužka, ker v grajske nihče ni hotel več nositi. Skoraj so se tlačani polastili tudi krčem. Najprej si jo je omislil neki pameten mož tam za cerkvijo. V nji se toči vino še dandanes. Ta krčma je najstarejša, kar je v tem okraju kmetiških. Za njo je prišla menda Trstakova in kmalu še mnoge druge, zlasti Pred Mostom. Grajske beznice so stale odslej skoraj prazne. Pošteni ljudje so se jih ogibali že zato, ker so bile odnekdaj na slabem glasu. Shajali so se v njih najrajši postopači, kvartači in druga taka sodrga. Graščaki so jih dajali v najem navadno svojim ljubicom in pankertom. Živelo se je v njih kakor v Sodomi in Gomori. Fanta, ki se je po njih potikal, so zaničevali tako, da so ga zapodili iz svojega društva in se ga bali kakor kužnega. S temi novimi posli in prihodki si je podprl in utrdil marsikateri Šmihelec svoje gospodarstvo. Kdor hoče govoriti resnico, pa mora priznati, da so si pošteno zaslužili ta dobiček. Še zdaj se slepari najmanj v

šmihelskih malinih in krčmah. Vino, ki se dobi v njih, resda je izvečine prosto, podgorsko in ljubensko, ali skoraj vselej tako, kakor ga je Bog dal, pitno, zdravo, prijetno za nerazvajeno grlo. Voda se ne prodaja za vino, kar se godi tako pogostem v mestu in sploh onkraj Krke. To je uzrok, da hodijo meščani tako radi že odnekdaj ob nedeljah čez most v to župnijo. Pred tridesetimi leti, ko so bili ljudje še bolj denarni, romale so jih semkaj cele procesije, da je bilo videti po šmihelskih vaseh take dni več gosposke, ali vsaj napol gosposke nego kmetiške obleke. Tukajšnji krčmarji pa znajo tudi dosti bolje mimo drugih svojo postrežbo zabeliti in osoliti s prijaznim in šegavim pomenkom. Išcite kolikor hočete: tako šaljivih, kratkočasnih in zmiselnih mož, kakor sta n. pr. v Kandiji Čebelar in Štembúr, ne najdete v devetih srenjah. In tudi babnice izvrstno razumejo pogoditi želje svojim gostom. Kogar tarejo skrbi ali žalost, naj gre na kak poliček v Žabjo Vas k Lisjakovki ali pa v Birčno Vas h Kovačici. Pri teh zgovornih in veselih krčmaricah se mora človek razvedriti in udobrovoljiti, če bi bil lesen. Rokodelcev šmihelskih mi ni treba hvaliti, ker ste najbrž že sami slišali, da so za nekatero reč najprvi v vsem novomeškem okraju. Kar naredo, drži in je lično, kakor bi bilo ulito. Predmoški kovači delajo za kmete in gospodo in oboji so ž njimi enako zadovoljni. Tisti tam, ki gonim mimo njega Čuho na pašo, zna popraviti staro in potrto kočijo, da je na oči kakor nova. Večkrat sem postala pri njem in gledala, ko je podkaval vole. Za mladosti moje se kaj takega nikdar ni slišalo, ali izkušnja uči, da je podkovan vol za rabo napol bolj pripraven nego bos. Ta novica je res koristna. S starcem Megličem ste se gotovo že

kdaj pomenkovali in se čudili njegovi pameti in dobri glavi. On ni le spreten kovač, ampak tudi modrijan, da malo takih. Vselej me sili smeh, kadar se domislim, kako bistroumno in slano nam je razlagal, kdaj so se zaredili nemškutarji in kdo so jim bili roditelji. Te burke Vam ne bom pravila, ker jo zna vsak otrok*). Meglič bi ugnal, da je hodil kaj več v šolo, vse jezične doktorje. Za ključarska dela imajo ljudje za najboljšega izvedenca zopet šmihelskega župljana, poštenjaka Volka, hiša mu stoji v Gotni Vasi. Kadar je treba narediti ali popraviti kaj bolj težkega in umetnega, se zatekajo najrajši k njemu. Gospoda in bogatini dandanes ne marajo več starinskih peči. Vsi hočejo imeti zidane z linami. V takih, pravijo, rajše gori in hiša se prej in lepše ugreje. Tudi železna ognjišča si omišljajo zdaj meščani in deželani, ker se porabi zanja dosti manj drv in so baje narednejša za kuho in peko. Pa koga jemljejo za ta dela skoraj vsi? Vidite, že zopet našega Šmihelca. Mož stanuje menda v Irči Vasi. Bodo ga težko pogrešali, ako se potrdi govorica, da je nakanil preseliti se v Bosno. Urarjev živi na Dolenjskem dovolj, ali nobeden se ni znal ljudem tako prikupiti kakor tisti nedolžni revež tamle na Drski. Udov ima več bolnih nego zdravih, ali razum mu je ostal čil in bister, da se ne boji nobenega tekmeca. Zlomljeno pero in vsako drugo stvar zdela in uredi igraje, kakor da je to malenkost, ki jo pogodi vsak šušmar. Na Slatniku vise v krčmi velikanske brojanice. Vsak človek, ki tja pride, ostrmi in se jih ne more nagledati. Češčene Marije so debele kakor češnje, očenaši pa kakor orehi. Jagode iste vrste

---

*) To ostro opoprano zabavljico in smešnico sem priobčil pred štirimi leti v „Zvonu“ med verskimi bajkami.

ne razlikujejo se čisto nič ena od druge. Vse so lepo gladke in okrogle, kakor bi jih bil obrezal s strojem kakov umeten strugar. Ta čudoviti patnošter ima gospodar za dragoceno hišno svetinjo in ga ne bi dal ali prodal niti najboljšemu prijatelju. Naredil pa mu ga je s slabim nožkom domači pastir, paglavec, ki bi vsak dejal, da si ne zna urezati niti poštene palice. Kjer so tako prebrisani že otroci, ni čudo, da se nahajajo med odraslimi slavni samouki, kakršnih drugod ne bi zasledili za noben denar. Tak umetnik je mladi Knafeljč. On je kos menda vsakemu delu, katero bi mu človek izročil. Naučil se je vsega sam. Da le enkrat kaj vidi, si zapomni brž in naredi bolje nego tisti, ki mu je pokazal! Priljubilo se mu je najbolj vrtnarstvo. Dolenjci imajo cvetlice radi. Goje jih brez razločka graščaki in kmetje, meščani in vaščani. Marsikje se vidijo prav čedni vrtci, v katerih rastejo balzamine, astre, pisana trava, dišec, goreča ljubezen, žlahtni primožki, sušice, potonke, georgine. Ali ljudje ne znajo kakor Knafeljč razdeliti gredic in razvrstiti posameznih rož tako, da bi očem ugajalo. Recimo, tukaj je njegov cvetnik, precej zraven pa sosedov. Oba jemljeta enak prostor, na obeh rasto enake cvetlice in vendar, kakov silen razloček je med njima! Sosedov vrtec popotnik pogleda in gre dalje. Pri Knafeljčevem pa vsak človek obstane ter se čudi redu in njegovi lepoti. In to doseže brez velikih stroškov. Razen podolgastih gredic nareja tudi okrogle, ki se kaj lepo pristujejo takemu cvetniku. Rože posadi tiste, ki sem jih naštela, dobe se za majhne krajcarje, mnoge celo zastonj. Ko je to delo dovršeno, zgradi pri hiši brajdico za senco. Nad vhod položi povprečno gredo in nanjo pribije zobčasto desko, v katero

prebije okence, ali pa tuintam kako linico. Semtertja obesi tudi kakov češarek. Borov štorž sam ob sebi, kaj ne, ni vreden nič, ali Knafeljč umeje tudi take odpadke porabiti za svoj namen in olepšati ž njimi cvetnik. Vrt obgradi kakor drugi s kolci in krajniki, spodaj jih pusti, kakršni so, vrhe pa jim obreže, da so ostri in jih pomaže z živo, ali ne vpijočo barvo. Proti cesti namesti nad hišnim oknom eno ali dve kletki z veselimi ptički. Taki, vidite, so Knafeljčevi cvetniki. Čarobije zanje ni treba nobene, ker so prosti karseda in narejeni z malimi, vsakdanjimi primočki. Pa itak jih hvallijo vsi ljudje, gosposki in kmetiški in prosijo šmihelškega samouka, da bi prišel in udelal tudi njim takov ličen in prijazen vrtec. Tistemu, kdor ima denar in hoče trošiti, pa naredi seveda še mnogo lepši cvetnik, ali gospoda pri nas ne odpro radi mošnje za take reči. Da ga vzame za vrtnika kakov bogat graščak, prestvaril bi mu vrt v pravi božji raj, da bi ga iz daljnih krajev hodili gledat. O tem umetniku Vam moram povedati še nekaj malega. Po naključju sem videla sila veliko, železno kletko, ki so dejali, da jo je naredil Knafeljč. Pozneje jo je nesel nekemu gospodu v Ljubljano in dobil zanjo baje petdeset goldinarjev! Bila je tako krasna in umetno sestavljena, da so ljudje kar strmeli, roke skleпали in klicali: Oh, oh! takega čuda pri nas še ni bilo in ga ne bo. Jaz odkonca nisem vedela, kaj pomeni ta hiša, mislila sem, da je kakov grad ali cerkev. Kletka je imela več nadstropij in vsakovrstne predalčke, pomole, stolpke, strešice, gugalnice, gredi in, sama ne vem, kaj še. Marsikdo se je pošalil in rekel, da bi se izpremenil, ko bi mogel, kar precej v ptiča in smuknil v Knafeljčevo kletko, ker nima tako lepega

in prijetnega prebivališča noben človek na svetu. Ko je šel ž njo v Ljubljano, mu ni delala nič neprilike na potu, ker jo je bil izdelal tako zmiselno, da jo je lahko razdril na majhne kosce in zopet v nekoliko trenutkih sestavil nazaj. Govoreč o tem ptičjem gradičku, sem se domislila pobožne igre, s katero nas je razveselil pred pet in tridesetimi leti šmihelski dečak Jožef v mestu pri našem žlahtniku.

Ta Jožek je bil Stolarjev sin, ljudje so mu rekali zamorček, ker je bil v obraz močno zagorel in skoraj črn. Jožek je hotel vse znati in videti kakor Knafeljč. Če so prišli komedijantje, se je vrtil vedno okoli njih in bistro pazil, kako slepe in trapajo gledalce, da jim verjamejo. Kar se je od njih naučil, je porabil preizvrstno, ko ga je prosil moj bratranec, da bi mu naredil o Božiču jaslice. Odločene je bilo zanje cele pol hiše od oгла do oгла, dalo se je torej Jožku dovolj prostora, da nam razkaže svojo umetnost in znanost. Jaslice je zložil prav lepo od kamena, grivine in mahu; hiše, ljudi in živali pa je izrezljal od lipovega lesa. Mnogo teh podob je dejal nekako na škripce in stoje za odrom je potezal za žimo, niti in žico in jih premikal in gonil semtertja. Gibale so se prav tako, kakor bi bile žive. Kaj se godi za jaslicami, ni vedel nihče, pa lahko sami sodite, kako so gledalci zijali in ugibali, odkod dohaja tem lesenim, mrtvim stvarim življenje. Glava Jezuškova, ki je ležal na sredi hlevca, je bila vsa v nekaki prečudni, rdeči svetlobi, ki je prišla Bog ve kako izza odra; vsaj jaz nisem mogla nobene svetilnice zapaziti. Marija in sv. Jožef sta se Zveličarju poklanjala, sklepal roke in pogledala večkrat kvišku. Voliček in konjiček, ki sta stala vsak na eni strani, sta kaj veselo zobala in kdaj

tudi poskočila, da smo se vsi zasmeli. Precej daleč od hlevca so se dvigale na levi prve hiše betlehemske, proti njim so jahali važno in počasno zamorci na konjih in kamelah. Po hribu je tekel navzdol med skalami in grmovjem studenec resnične vode in se izlival v jezero. Po jezeru so plavale zlate ribice, ki jih je posodila za ta večer neka bogata gospa. Na drugih dveh krajih je skakala voda v zrak in na bližnjem oklepju je visel za žebelj korček, ki smo ga eden za drugim sneli, si nastregli vanj vode in se napili. Pastirji in ovce so hodili na vse strani kakor na kakem podgorskem pašniku v Gorjancih. Eden teh fantičkov se je zavalil v mah, prevrnil štučo-kračo in zdrkljal naposled v dolino. Pes, ki je tu ležal, se ga je prestrašil in pobegnil. Ob kraju gore je raslo od vrha do tal gosto drevje, po njem so skakali, peli in žvižgali kosi, škorci, liščki, žizki, kobilarji in tudi — slavček! Jožek je prelepo posnemal vsakega ptička. Znal je svoj glas povzdigniti in spustiti, zategniti in utegniti, razširiti in stisniti, naostriti in omehčati. Stoje za jaslicami je žvižgal, pa se je slišalo, kakor bi pele v hosti resnične ptice. Slavčka je z usti nemogoče oponašati. Jožek si je bil kupil lončeno ribniško piščalko. Vanjo je dejal malo vode pa je začel ščeketati, potem vleči in pojemati z glasom, naposled pa drobiti in gostoleti prav tako kakor živ slavec v tih pomladanski večer. Bil je taka glavica, da je pogodil nekoliko celo tisto otožno in sladko milovanje in ihtenje slavčevo, ki gre človeku tako globoko v dušo. Ko smo se načudili tem in drugim umetnostim, so prileteli iz višave trije svetli angelci in zapeli s tenkim in zvonkim glasom staro božično pesem. To seveda niti ti leseni angelci niso mogli peti sami. Jožek in dve pevki so se

bili postavili za jasli v tak kraj, da se je čulo kakor da bi prihajalo petje iz ust tem angelcem. Ljudi je bila polna hiša, pa smo vsi tako strmeli, kakor bi bili okameneli: nihče se ni ganil, nihče zinil ne besedice. Tako smo stali, gledali in poslušali gotovo četrto ure, če ne več, potem pa nas je vse obenem premagal čut in me ženske smo začele na glas jokati. Meni in drugim se se je zdelo, da nam je dobrotljivi Bog podelil neskončno milost, da gledamo v ravno tisti hlev, v katerem se je porodil pred več nego 1800 leti naš Zveličar. Ljudje so vrelí sveti večer iz mesta in z dežele k mojemu bratrancu, da vidijo te čudovite jaslice. Jožku je padlo v žep marsikatero lepo darilo. Manj od groša mu ni dal nihče, bogatejši pa tudi desetico in dvajsetico. Prošt so mu stisnili v roko cel križavec, okrožni glavar mu je kupil srebrno uro, trgovec Marin pa vso praznično obleko in obutalo. Sam Bog ve, kam je prešel ta bistrourni deček. Ker je bil nezakonski, se ni brigal nihče dosti zanj in za njegovo usodo. Najbrže so ga vzeli v vojake, pa je padel v boju ali pa umrl v kaki bolnici. To, kar sem vam povedala, spada že v brložnico, to je med stare zgodbe, katerih se malokdo še spominja. Zdaj pa čujte nekaj novega, kar se je pripetilo v naši krčmi oni ponedeljek. Za eno mizo so sedeli gospodje, ki pišejo v kresiji in kržetiji, za drugo pa lepi, mladi fantje, šmihelski rokodelci. Tudi ti so bili oblečeni vsi prav čedno, po praznično, nekateri so se šopirili v novih svetlih suknhah, da jih nihče ne bi bil razložil od meščanov. Gospodje so se pomenkovali za svojo mizo bolj tiho, dečki pa glasno, kar se le da. Tako so se kratkočasili gospodje zase, rokodelci zase, ne brigaje se, kaj se godí za drugo mizo. Jaz sem

sedela pri peči blizu fantov, razumela sem lahko vsako njihovo besedo. Pravili so si razne burke, nazdravljali ljubicam, sebi in slovenski domovini, največ pa so prepevali, in to same slovenske, tiste nove, ki gredo tako nekako rezno in v skok, da privzdignejo kdaj še starega človeka. Ko so se jim grla nekoliko skrhala, jim je tekla beseda o slovenskih sovražnikih in o velikem napredku, ki so ga dosegli Slovenci navzlic njihovi hudobnosti z svojo žilavostjo in z božjo pomočjo. Naposled je vstal suh, tanek mladič in začel pridigati svoji družbi zgovorno in goreče, kako slabo se je godilo nam in bratom našim Savljanom (Slavjanom!) pretekla stoletja. Najbolj obširno nam je razlagal o vražjih Turkih in o turških vojskah. Kar je pripovedoval, je moralo biti gotovo jako učeno in pametno, kajti so vsi gospodje umolknili in poslušali njegovo pridigo zvesto in pazljivo, kakor da so v cerkvi. Mene, ki se nisem nikoli nič učila, te reči odkraja niso mikale, kajti so mi bile preveč neznane, previsoke in semtertja povsem neumevne. Ali tudi jaz sem jela vleči na ušesa, ko je omenil uneti govornik Kosovo polje in da je ubil na njem oblič (= Hobel, strug) zlobnega sultana. Dejala sem: Hvala Bogu, da ga je, zakaj ga ni kresnil že prej, dokler je bila moja spodnjica še cela. To, vidite, pa je tako. Kosovo polje poznam, odkar živim v Novem Mestu. Nabrala sem na njem že dosti motovilca in Čuho sem pasla tam skoraj vsak teden. Kosovi so mi to radi dovolili in tudi druge sitnosti nisem imela nikoli nobene na tem rodovitem polju, dokler niso dobili pri sosedu Sovanu popadljivega psa Sultana. Oddaleč je lajala mrcina vsak pot name, bala se je pa vendar nič nisem, ker sem mislila, da je priklenjen. V soboto

pred Veliko mašo sva stali s Čuho na dolnjem koncu Kosovega polja, kar priteče proti meni ta grdi Sultan. Preden sem še utegnila pobrati kamen, se mi zažene pod noge, moja skoraj nova spodnjica je dejala: rsk! in za mano se potegne po tleh za cel povoj platna. Bržkone bi me bil ugriznil tudi v nogo, da ga ni poklical gospodar še ob pravem času domov. Odtakrat sem se ogibala Kosovega polja. Zdaj sami lahko presodite, zakaj sem se obveselila, ko sem čula, da je Sultana počehal oblič. Hi, hi, hi! Še zdaj mi pride vselej smeh, kadar se domislim svoje čudne zmote. Iz Šmihelčevih besed sem kmalu povzela, kako prazno in neumno je moje veselje, kajti ni pripovedoval o tem Kosovem polju, ki leži pri Ločni, pol ure od Novega Mesta, nego o nekakem drugem, ki je več sto ur od nas tam nekje v daljni Turčiji. Sovanovemu psu ni prineslo smrti orodje, ki mu pravimo oblič, nego Oblič (Obilić!) se je zval srpski junak, ki je posekal na Kosovem polju turškega cesarja, ki so mu rekli sultan menda zato, ker je bil ves pasji. Ne veste, kako sem se smejala, da žive na svetu ljudje, ki se imenujejo Srpi (Srbi!). Ti Srpi so hudi vojščaki. Njihov vladar Duša (Dušan!) je premagal vse sovražnike in osnoval silno cesarstvo, ki je šlo od morja do morja. Na Kosovem polju pa so ustrašovali Srpe Turki s pomočjo izdajalca Frankoviča (Bran-koviča!). Več sto let so jih strašno tlačili, dokler jih je dvignil in osvobodil Črni Jurij. V tem boju so dokazali Srpi, da jim ni bilo dano zaman to ime. Turke so želi, da je bilo veselje, in obenem so jih precej tudi omlatili. Srpi govore po hrvaško in so staroverci. Iste vere so tudi njihovi sosedje Bolharji. Že ime kaže, da se sovražnikom niso mogli upirati. Turki so jih priti-

skali še huje nego Srpe, ali tudi njim je zasvetila zarja odrešenja. Usmilili so se jih Rusi, ki so pridrli ravno zdaj do poglavitnega turškega mesta. Šmihelec je pravil še o enem narodu, ki se je bojeval srdito s turškimi psoglavci. Ime sem mu pozabila, to pa dobro pomnim, da mu se je zval najslavnejši junak Kastrola, Škandrov pek (Kastriota Škender beg!). Za Škandrovo hišo vem, kje je, moja vrstnica, Anka je tam služila; zato mi je ostal ta pridevek lahko v spominu, dasi nisem še nikoli slišala, da bi imeli pri Škandru kakega peka. Najbolj oduševljeno je govoril fant o Črnogorcih, katerih ni mogel Turčin nikoli premagati in podvreči. Črnogorci so taki korenjaki, da se je eden ne boji desetih Turkov. Pripetilo se je že čudo, da so njih štirje pridobili močno turško trdnjavo. Črnogorci stanujejo v skalovju na visoki gori. Pod goro raste grah in na tem Grahovem polju so posekali Črnogorci Turkom toliko ljudi, da bi jih bilo dosti za tri velike župnije. O čem Črnogorci žive, nam pridigar ni povedal. Ker ni verjetno, da bi jedli kamenje, mislim, da mora biti v njih gori veliko zlata. To pa sodim po tem, ker se imenuje glavno njihovo mesto Cekinje. Šmihelski fant nam je pravil še veliko, veliko drugih prigodeb, ki so se vršile v starem in novem času na Turškem in Savljanskem, ali sem jih domalega pozabila, najbolj zato, ker stara moja glava ne ohrani več lahko, kar pride vanjo. Tudi je v ti pripovedki vse mrgolelo neznanih imen, ki se izmaknejo rada iz spomina še mlademu človeku, nikar meni sedemdesetletni pokveki. Ko je bila pridiga končana, so si nazdravili veseljaki še enkrat, potem pa so plačali in šli ne vem ali domov ali pa morebiti v kako drugo krčmo. Po njih odhodu pokliče sodnik

natakarico in jo vpraša: Kaj ne, da je ta vrli mladič, ki nam je povedal toliko mičnih reči, kakov dijak, ki se pripravlja v Gradcu ali pa na Dunaju za profesorja? Naša Marijčka, ki je samopašno in malo preglasno deklet, se zagrohota gospodu na vse grlo in mu veli: Ta dečko se pripravlja za tistega profesorja, ki vam bo pomiril in urezal hlače in suknjo, ako ga boste hoteli počastiti s svojimi naročili: on je krojaški pomočnik. Gospodje so se začudili in z rokami počili, sodnik pa je dejal: Taka novica se ne sliši vsak dan. Blagor si ga župniji, katera ima tako izvedene rokodelce. Kadar bom fanta srečal, mu bom roko podal in čestital na učenosti. Uveril sem se zdaj in še v marsikateri drugi priliki, kako bistré in ukaželjne glave so prosti Dolenjci in da ne potrebujejo ničesar drugega nego pametnih učiteljev in zdušnih vodnikov. Dozdaj jih imajo še premalo ali sčasoma jih bodo dobili dovolj za vsako koristno delo in potem se bodo kosali lahko brez strahu, da bi zaostali, tudi z najmodrejšimi in spretnejšimi narodi našega cesarstva.

Kdor govori o znamenitih možeh, ki žive danes na Dolenjskem, ne sme zamolčati Antona Kušlana. Risati zna tako izvrstno, da so rekli gospodje, ki hodijo k nam, že dostikrat, zakaj ga ne pokliče vlada v kako višjo šolo, da bi učil dijake. Kdor zna tako risati, dela lahko tudi bankovce, katerih ni moči razločiti od cesarskih. S svojo umetnostjo bi mogel torej Kušlan prav hitro obogateti, ali neče, ker je poštenjak. Pa saj mu ni sile; dobro in brez skrbi živi tudi o svojem lepem rokodelstvu. On je podobar in pozlatar iz prve vrste. V naših cerkvah se nahaja mnogo njegovih oltarjev, svetnikov, božjih grobov in križevih potov.

Takih reči ne naredi v tem kraju nobeden drug tako lepo in ceno. Kušlanu je veliko več za čast, nego za denar. Neki župnik je privrgel, ko mu je plačeval, cel stotak, kajti je spoznal, da mu je računal v svojo izgubo premalo. Jaz sem večjih njegovih izdelkov malo videla, ker ne hodim dosti od doma, imela pa sem v rokah razpelo, katero je dal v stavo. Za pet goldinarjev se dobi v prodajalnicah že prav čeden križ. Ta kupilna razpela pa so vsa enaka, oči so jim preveč vajene, zato nas podoba Kristusovega trpljenja le malo gane. Kušlan pa ni posnemal starih zgledov, križ in Kristusa je izrezal popolnoma po svoje. V Zveličarjevo truplo, zlasti v obraz, je vpodobil tako neznanske bolečine, dušne in telesne, da je človeka, ki ga je gledal, groza izpreletavala. Križu je pridal še nekatere druge krasne reči, n. pr. golobčka. Številke so bile po goldinarju, kar se je pa mnogim še premalo zdelo, za tako umetnino. Nekateri so dali radovoljno po dva goldinarja. Eno številko sva vzeli tudi jaz in moja sestra. Razpelo je zadela neka novomeška gospa. Kušlan je dobil zanjo še nekaj krajcarjev več nego sto goldinarjev. Ta umetnik je zdaj v najlepših letih, zgotovil bo lahko še veliko reči, katerim se bodo ljudje čudili. Porodil se je pri tistem slovečem jezeru, ki vsako leto presahne, ali je že tako dolgo, kar se je naselil v šmihelski župniji, da ga ne smatra nihče za tujca. Mestne Nemce je strašno kačilo, da je ostal vedno dober Slovenec, pa so jeli krokati, da ne razume on sam ničesar, da dela zanj vse njegov pomočnik. Brezvestnemu klepetanju je marsikdo verjel in Kušlan nekaj časa ni imel več toliko dela in zaslužka kakor prej. On pa je dejal: Svet je velik in odprt meni kakor vsakemu. Na-

potil se je proti jugu, na Reko, v Primorje in na morje, tudi na turško mejo in v druge hrvaške kraje so ga vabili. Vrnivši se je pokazal pohvalna pisma, katera je dobil od občin in župnikov, od samostanov in škofov. Naši gospodje so jih brali in so rekli, da se dajo taka sijajna spričevala samo najprvim gosposkim umetnikom, takim, ki delajo za velikanske palače in škofovske cerkve! Nekateri Nemci so zdaj umolknili, tisti, ki so bili bolj strupeni, pa so čekali: Ko bi bil ta prismojeni Slovenec res takov razumnik, ne bi se mu trebalo po svetu potepati! — Med umetnike moramo šteti vsekako tudi glasovitega šmihelskega kolovratarja. Niti njemu ni tekla zibel v ti župniji, ali največ svoje slave si je pridobil v nji, kajti je naredil Šmihelkam dvanaajst kolovratov, po drugod pa komaj enega. Življenja njegovega se je prijela masikatera maroga, vendar pa je vredno, da si ga zapomnimo, ker je precej mično in kolikor toliko poučljivo. Kakor da bi bil padel iz oblaka, se je prikazal v Šmihelu gospod, ne mlad ne star, ime mu je bilo Peter Šavbar. Nihče ni izvedel, kaj je, kje se je porodil in zakaj je prišel stanovat baš pod šmihelski zvon. Župljani po takih rečeh niso niti dosti povpraševali. Gospod Peter je živel pošteno o svojih prihodkih. Koristil res ni nikomur nič, škodil pa tudi ne in to je bil uzrok, da ga niso imeli za napačnega človeka. Naš kmet je popolnoma zadovoljen, da ga gospoda puste na miru, dobrot od nje ne pričakuje. Šavbar se je vedel jako čudno. Bil je samec. Že v dvajsetem letu se je zaklel svečano, da se ne bo nikoli ženil. Po vsi priliki so mu smrdele skrbi in težave zakonskega stanu. Izkušnja uči, da se ženijo taki možje kaj radi, kakor pravimo, na drobno.

Peter pa deklet ni mogel videti. Če je po naključju katero srečal, je odskočil v stran, kakor da bi bil zagledal pisanega gada. Tudi moške družčine se je bal in ogibal. Dolgo časa so ljudje mislili, da mora biti kakov tuj duhovnik. To se je dalo povzemati tudi iz njegovih besed. Enoč, ne vem kje in kako, je nanesla prilika, da je moral moliti. Pokazalo pa se je, da so mu neznanе celo tiste lahke molitvice, katerih se je naučiti otrokom za prvo izpoved. Ta grda nevednost je dokazala, da gosp. Šavbar nove maše nikoli ni pel. Nemarnost za svete reči ni dandanes nič novega in mnogi se še smejejo, ako jim jo človek očita. Dva škrijca sta se pohvalila pri nas vpričo mene, da ne znata več — očenaša! Prav čudno pa se je zdelo ljudem, kaj dirja Peter vsak dan od vasi do vasi in pogleduje pazljivo skozi vsako okno, v vsako vežo in v vsako šmihelsko — mater. Večkrat so ga vpraševali, česa išče. On pa se je v odgovor namuzal in dejal: Nemara ste pogodili, da res česa iščem. Nadležnejši so ga silili, da bi jim skrivnost povedal. Peter pa je odmajal nejevoljen z glavo in se zadr: Nisem bedak, da bi vam odvezoval svoje rane. Župljani, ki niso razumeli teh besed, so jeli sumiti, da se Šavbarju meša. Ravno tisti čas se je prigodilo, da je prišel na Toplice brat nekega gorenjskega župnika zdraviti si bolno nogo. Na potu se je pomudil en dan v Novem Mestu in ogledal tudi bližnji Šmihel. Tam se je nameril na Petra pa je široko zazijal in ga jecljaje pozdravil. Gospod ni rekel ne bele ne črne nego je šinil na krčmarjev vrt in izginil. V predmoški gostilnici je pravil potem Gorenjec krčmarici tole zanimivo pripovedko. Ravno kar sem videl v Šmihelu sleparja vseh sleparjev, ime mu je

Peter Škavbar. Jaz in z mano vsi župljani smo trdno verovali, da je že zdavnaj zgnil, pred pol ure pa je stal pred mano živ, zdrav in opraskan, ves takov, kakršen je bil tisti dan, ko je zapustil našo vas. Cigan se je priplazil k nam po noči kakor tat. Opravka ni imel pri nas nobenega. Tožil je, da je bolehen in da si hoče v našem gorskem kraju popraviti zdravje. S takim izgovorom se klati dandanašnji veliko lenuhov po svetu, tudi na Gorenjsko jih prihaja vsako leto več. Kovač je bil takov tepec, da je dal potepuhu Petru stanovanje. Prve dni se je znal negodnik potuliti. Ostajal je le doma in prav malo jedel, vina pa ne pokusil. Vaščani so mislili, da je res bolan in so ga milovali. Čez štirinajst dni pa je tekal že po vsi župniji za babami. Kar je bilo pravih kmetskih deklet, so se mu rogale: poštena Gorenjka je škrijca še vselej zaničevala. Ali tudi na deželi se je zaredilo zadnjih trideset let vsakovrstne sodrge, ki nima ne trohe kmetškega ponosa in moštva. Po vsi okolici se je razširil glas, da si je našel Peter različne ljubice. Učiteljeve hčere so ga povabile k sebi kar same, češ, me smo gospodične, gospod Škavbar je za nas, ne pa za gnojne vile. Še rajši pa je zahajal k šivilji, ki mu je delala srajce. Tudi krčmarjevo Manico je tako zmešal, da se ni mogla več z nobenim drugim človekom pogovarjati. Kovačeve Reze ni ujel tako hitro. Zaman ji je kvasil, da jo ljubi čisto, brez hudobne nakane. Ko pa ji je začel dajati darove, je omahnila tudi ona. Naredil ji je čudovito lep kolovrat, na katerem so bile izrezljane vsakovrstne rožice, živali in druge podobice. Takega še ni v našem kraju nihče videl, nikar zdelal. Vreden je bil deset goldinarjev kakor en krajcar.

Potem ji je podaril tržaške murčke in še druge dragotine, ki niso imele baš velike cene, ali so ji ugajale, ker so se svetile in lesketale. Gospoda se dajo radi gostiti, če imajo tudi denar. Peterčku svojemu so stregle ljubice prav pridno s sladkim vincem, smetanasto kavo in pečenkami. Avšasta šivilja je razmetala za belo moko vse krvavo zaslužene solde, le da je mogla prinesiti svojemu gospodu vsak pot, ko je prišel k nji, kakšen kos rahle, maslene potvičice ali kako drugo dobroto. Piščet so mu babe toliko nacvrle, da so ostajala nele njemu, ampak tudi njegovemu psu. Tako je ta nesrečni Škavbar vse poletje motil in trapal dekleta s sladkimi svojimi čenčami in lažnivimi obeti, da se bo ž njimi pozakonil. Brez sitnosti mu to ljubkanje itak ni ostalo. Enkrat so ga vrgli fantje v vodo, drugi pot ga okopali v gnojnici, kmalu potem pa tako nabili in ogrebli, da je ležal skoraj tri tedne v postelji. Takrat so mu pritisnili na obraz tiste praske in grampe, ki se mu še zdaj poznajo. Preden je prišla zima, kesale so se bridko vse tiste, ki so mu verjele, kajti sramota se ni dala več skrivati. Tudi Škavbarja so začeli skrbeti nasledki grešne ljubezni. Zamišljen je povešal glavo, razgovarjal se sam s sabo in se ponašal v vseh rečeh tako, kakor bi bil zblaznel. Iz mesta je dobil po pošti samokres. Cerkovniku je podal na cesti roko z besedami: Skoraj boste izvedeli veliko novico. Z Bogom za zdaj in za vekomaj! Zvečer je divjal iz vasi proti hosti in se ni vrnil več. Drugi dan so našli pri vodi njegov klobuk in robec, pri jazbini na hribu samokres in lužo krvi, daleč v hosti pa so visele na veji njegove hlače in pod njimi so ležale nove škornjice. Vsi smo mislili, da je Škavbar poginil, da se je sam končal.

Nekateri so trdili, da se je utopil, drugi, da se je ustrelil ali pa obesil in da so mu truplo raztrgale in požrle divje zveri. Radi krvi bi bil jaz prisegel, da se je ustrelil in zvrnil v globoko jazbino. Zdaj pa vidim, da nas je s temi strahotami samo sleparil. Kri je dobil lahko pri mesarju ali pa zaklal svojega psa in ga vrgel potem v jamo. Ko so se pokazali živi nasledki njegove razuzdanosti, se je zbal ljudske jeze in osvete, zlasti pa velikih plačil, ki pridejo za takimi grehi, in je pobegnil. Babe so vpile in obupavale, da je bilo groza, ali nobena ni ovadila malopridneža gosposki, ker so bile vse uverjene, da je mrtev. Zdaj poznate tega ptička. V Šmihelu se mi je izmuznil ali precej, ko pridem domov, bom naznanil očetom zapeljanih rev, kje jim je iskati brezdušnega lopova. Predmoška krčmarica pa je dejala, ko je končal svojo povest: Gorenjci ne opravite ničesar, tožite ga, kolikor vam drago. Šmihelski Peter zove se Šavbar ne pa Škavbar in tudi druge reči, katere ste mi našteali, se ne ujemajo prav nič z njegovimi navadami. On ni babjek, dekleta so mu deveta briga. Gorenjec se je zdaj ujezil in začel trdo pridušati, da je Šavbar in Škavbar isti slepar. Po njegovem mnenju si je izpremenil ime sam, da bi zmešal preganjalcem sled. Mogoče pa je tudi, da so ga popačili drugi ljudje, kajti Šavbar je tako podoben Škavbarju, da se pripeti kaj lahko zamena in pomotnja. Za dekleti zdaj morebiti zato več ne tišči, ker ga je poučila izkušnja, da prinese ta igra človeku prevelike sitnosti in skrbi; ali le kakov bedak more misliti, da se je predrugačil in poboljšal. Volk menja dlako, navade svoje pa nikdar ne. Naj le dobro pazijo, pa se bodo kmalu prepričali, da ga ne sodi krivo. Namesto deklet bo lovil

omožene, najbrž se jih je že lotil, pa ljudje ne vedo. Krčmarica se je smejala na vse grlo Gorenjčevemu sumu in drugi poslušalci so ji pomagali. Ko je mož videl, da mu nihče ne verjame, je plačal račun in odšel zabavljaje zaničljivo dolenjski preprostosti in svojeglavnosti.

Šest tednov pozneje je znala krčmarica in ž njo vsa župnija, da je trdil bolni Gorenjec resnico. Peter ni zijal zaman šmihelskim materam v obraz, niti ni pogledaval brez razloga skozi okna in vrata. Pohišstvo, posoda in sploh oprava mu je razodela, če je hiša revna ali trdna, prazna ali založena, če bi mogla postreči prijatelju s slastno južino ali ne. Po dolgem in korenitem raziskavanju je našel v župniji dvanajst žen, ki so bile obdarjene z vsemi svojstvi, katerih je želel ta brezbožni pohotnik. Bile so mlade, čedne pa tudi dovolj imovite, da bi človeka pogostile s tolsto, smetanasto kavo in potvico ali pa, če bi hotel, z dobro starino in poleg tega seveda tudi s plečem ali klobasami. Peter je izpraševal župljane prav natanko, žive li te gospodinje s svojimi možmi složno ali v prepiru. Na svojo veliko žalost je izvedel, da vlada v šmihelski župniji krščanska šega, ako pride zakoncem kaj navskriž, da si oprostite in pozabijo, preden zajde še solnce za božjo milost. Po najetih, brezdušnih podpisovalkah, pa tudi sam se je dosti trudil, da bi odpravil to lepo navado in zasejal med oženjenci zdražbo in razpor. Tudi ta peklenska nakana mu je popolnoma izpodletela, ali to ga ni nič spametovalo in ostrašilo. Imel je trdno vero, da premaga radodarnost vsako žensko srce. Da ne obudi suma, se je namenil pokloniti Šmihelkam tako darilo, ki ga sme po njegovi misli sprejeti brez sramote vsaka, naj je samica ali že udana.

V ti župniji se je pridelalo in spredlo nekdam veliko več prediva nego dandanes, ali veselje do preje je ostalo, in Šmihelke so radi tega na dobrem glasu po Dolenjskem. Peter se je torej domislil, podariti vsaki svojih dvanajst izvoljenk lep — kolovrat! Iz hvaležnosti in priljudnosti bi ga povabile na južino in to priliko bi porabil, da bi jim ogrel in omečil srce s svojim medenim in prekanjenim jezičkom. Ko je hodil v šolo, so ga mikale bukve kaj malo, najrajši se je zatekal k svojemu botru, ki je delal za prodajo kolovrate. Mož ga ni gonil od sebe, ker se mu je bil dečak priljubil, pa tudi zato ne, ker mu je pomagal delati. Ta reč ga je veselila bolj nego vsi šolski nauki in vse otročje igre in zabave. V nekoliko letih se je izuril Peterček za tako spretnega kolovratarja, da ga je pohvalil boter proti vsakemu človeku, govoreč: Ta fant je prejel od Boga pet talentov za kolovratarja, za šolo pa komaj enega. Resnica ostane resnica, naj jo tajim, kolikor hočem. Petrovi kolovrati so desetkrat gorši od mojih in predno zbrkljam jaz enega, ima on gotove že tri.

Ali fantovemu očetu je bila ta slava malo povolji, zahteval je strogo, da se izuči sin za gospoda. Prav lahko to ni izteklo. Na dolgem, šestnajst let trajajočem potu so se hotela kola dostikrat ustaviti; trebalo je pridno in dobro mazati, da so se pomikala dalje. Peter niti v gosposkem stanu ni zanemaril preljubega svojega rokodelstva, že zato ne, ker je zapazil, da so lični kolovrati preizvrstna vada za kmetiške krasotice. Nanje je mislil ujeti, kakor sem povedala, tudi šmihelske gospodinje. Največjo izbo svojega stanovanja je pre naredil v delavnico. Nekaj gradiva je nakupil po ti okolici, po drugo in po orodje pa je pisal v Ljubljano

in v Gradec. Ko mu je došla vsa potrebna priprava, se je lotil posla in tesal, strugal, pilil, rezal, rezljal, likal in barval od rane zore do trde noči tako goreče in neutrudno, da je tekel pot curkoma z njega. Marsikdaj je pozabil na jed, pijačo in spanje; ker so mu hodili radovedni ljudje povirkovat v delavnico, je zagrnil vsa okna z rjuhami. Vaščanje so se spogledovali in popraševali, kaj mu je prišlo na misel, da se peha tako skrivnostno v napol temni izbi. Na cesto se je čulo prav dobro njegovo silno hropenje, sopihanje, hrkanje, kihanje in kašljanje in nekateri popotnik je obstal, stresal z glavo in se čudil, ne vedoč, kaj pomenjajo ti neznani glasovi. V dveh ali treh mesecih je bilo delo dovršeno in moralo se je priznati, da tako lepih kolovratov še ni videla šmihelska župnija. Zgoraj so imeli cerkvico z zvonikom, na mnogih mestih pa drobne, umetno izrezljane podobe ljudi, živali in cvetlic. Semtertam so bili kaj zalo poslikani. Vsakdo bi bil dejal, da jih je škoda, ko bi se nanje predlo, da jih je izdelala umetna roka samo za gledanje in hišno nakitje, ne pa zato, da bi jih premetavale in blatile umazane kmetice. Šavbar pokliče deklo Meto in ji pove, kam naj zanese kolovrate. Godrnjaje mu izpolni voljo in do večera so dobile vse Petrove izvoljenke namenjene darove. Babnice odkonca niso vedele, kaj bi si mislile. Zijale so v nališpane kolovrate, kakor tele v nova vrata. Ko so se načudile in nagledale, so se začele smejati in grohotati kakor se niso še nikoli v vsem svojem življenju. Tako neskončna neumnost kakor je bil Petrov trud in dar, se jim je zdela dozdej neverjetna in nemogoča med pametnimi ljudmi. Drugi gospodje se sprehajajo, vozijo na toplice

in zabave ali pa se kratkočasijo doma s prijatelji v kavarnah in gostilnah, ta pricvrknjeni škrije Šavbar pa ne zna tratiti svojega časa in denarja drugače, nego da se zapre v izbo in dela mnoge, mnoge tedne zamazanim malo znanim babam kolovrate! Ha ha ha, kdo je še kaj takega videl in slišal? Take blaznosti ne spominjajo niti na tiste otročje bajke, katerim pravijo istorije. Zgled obdarjenih gospodinj so posnemali domačini in sosedje: vsi so se smejali, kar je le grlo zmoglo. Veliko mesecev je tekel po hišah pomenek o Petrovih darilih in vselej, kadar so prišla ljudem na misel, so se jim jeli nevzdržno grohotati. Marsikatero južino so pojedli ta čas mrzlo. Med jedjo se je domislil zdaj ta zdaj oni Šavbarjevih kolovratov pa je odložil žlico in udri v smeh. Za njim so pokladali žlice zaporedoma drugi in se smejali kdaj vsi po celo četrtinko ure, da so se jim vroče jedi povsem pohladile in izpridile. Če se je zasmel glasno kdo sam v hiši, so precej uganili tisti, ki so bili zunaj, kaj ga je požgačkalo in so mu začeli pomagati in isto tako sosedje, ki so jih slišali. Na takšen način se je širilo grohotanje pogostoma od hiše do hiše po vsi vasi. Najhujše pa je bilo to, da vražji kolovrati župljanov niso pustili na miru niti v cerkvi. Kdor se jih je spomnil, si je zatisnil usta z robcem ali z bukvami, sosedje so vedeli, kaj mu je, pa so jeli eden za drugim skrivati prepovedani smeh za robci in bukvami in skoraj niso bila po vsi cerkvi nobena usta več brez zakrivala. V šmihelskih krčmah in gostilnicah so se vršile že mnoge, velike in krasne veselice: pri Oblaku, pri Tončku, ki mu pravimo zdaj tudi Štembur, pri Čebeljarju, pred Rozinovo jazbino, pri gotenskem Jožetu,

pri Franici, pri Petričevki in pri Matildi, ali verjemite mi, da se prebivalci te župnije še nikoli niso toliko in tako lahko in glasno smejali, kakor ob času Šavbarjevih novih kolovratov. Težko, grozno težko je čakal Peter ves dan doma, kako hvalo mu bo prinesla Meta od njegovih izvoljenk. Kadarkoli je prišla po drug kolovrat, jo je vprašal hlastno: kaj pravijo mati? Ona pa je vselej pomajala z ramama in zarenčala jezno: Ovbe, kaj — nič! To mu se je zdelo neizrečeno čudno. Drugi dan je bila nedelja. Zgodaj zjutraj je prišla soseda in vprašala Meto v veži, kaj so rekle Šavbarjeve ljubice. Dekla ji odgovori: Pozdravile so ga ena kakor druga. Vse, od prve do zadnje so zatrdile, da takega bedaka, kakor je Peter, ni na vsem božjem svetu in da bi se moral imenovati pravzaprav Jurček. To velim tudi jaz. Še danes mu bom odpovedala, kajti me je sram služiti pri taki prismođi. Šavbar je slišal ta pogovor. Zastala sta mu kri in sapa in oblil ga je mrzel pot. Morebiti se sam ni nadejal, da ga bo uslišalo vseh dvanajst, ali prej bi bil pričakoval strele z jasnega nego sramoto, da bodo zavrgle tako zaničljivo njegov dragoceni dar. Slepar se je hudo zmotil. Mislil je, da so Šmihelke, kakor pravimo, srenjske tepke, katere sme klatiti vsak, kdor hoče. Zdaj pa so mu dokazale, da so modre, zveste in ponosne žene, ki ne prodajajo dobrega glasu in svojega poštenja za pisane kolovrate. Tista nedelja je bila zanj tako bridka in grozna, da jo bo pomnil gotovo do zadnjega svojega zdiha. Ko se je napotil na sprehod, so šli ljudje ravno k deseti maši. Komaj so ga zagledali, so se mu začeli vsi brez izimka grohotati in rogati. Nekateri so ploskali z rokami, piskali, zvižgali, krulili; drugi so mu kričali pod nos: Poglejte

ga no zaljubljenega kolovratarja, ho ho ho! Tretji so oponašali njegovo sopihanje in hropenje v delavnici in drdranje kolovrata; tercijalke so pljuvale predenj in se togotile: Fej te bodi! otroci pa se drli na ves glas: Strijc Peter, nu, naredite nu tudi nam tak lep kolovrat s cerkvico, zajčki in jelenčki, hi hi hi! To hohokanje in hihikanje je spremljalo Šavbarja na vsaki cesti in stezi šmihelski. Videč, da je izgubil vse spoštovanje, je pobegnil v Novo Mesto. Tam si je najel voznika, ki ga je odpeljal ponoči čez Gorjance v Karlovec. Šmihelci se lahko pohvalijo, da so ga pregnali na prav pameten in zakonit način: brez palice in tepeža, brez sile in pretnje, samo s svojim smehom in zabavljanjem. Bil je jako srečen, da je utekel še v pravem času. Ko bi bil ostal v Šmihelu štirinajst dni dalje, bi ga bila prijela po višjem ukazu cesarska gosposka in poslala najbrž ljubljanskemu sodišču, kateremu so ga bili naznanili razkačeni Gorenjci zaradi svojih zavedenih deklet.

Svetih gor je na svetu veliko. Ena se nahaja tudi nekje na Hrvaškem. Pod njo stoji velika vas. V to vas je prišel bradat romar srednje dobe. Dejal je, da dohaja iz Jeruzalema in Rima. Stanovanje si je dobil pri županu. Ker je bil od dolgega pota silno truden, se je namenil ostati v vasi nekoliko tednov, da se odpočine in okreпча. Plačeval je vse pošteno z dobrim, zlatim denarjem. Obleka in vedenje sta razodevala, da mora biti gosposkega stanu, itak je pokazal, da zna tudi izvrstno tesati, strugati in rezljati. Mladi in brhki županovi ženi je naredil tako čudovito krasen kolovrat, da se ga ni mogla nagledati. Ko se je bolj udomačil, je povedal natanko, kdo je in odkod in kje, kod in kako je dozdej živel in hodil. Ime mu je bilo Peter Ž a v b a r. Razen drugih

zanimljivih novic je pravil ljudem, da je osnoval pobožno družbo, ki se zove rajska bratovščina, katero je potrdil sam rimski papež. Udje si nalože dolžnost, da si pomagajo v vsaki potrebi. Kar kdo ima, smejo rabiti in uživati vsi udje. To pravilo je bilo župniki jako povšeči, ker se je polakomila Žavbarjevih zlatov. Prosila ga je, naj jo zapiše precej v bratovščino. Te reči je župnik izvedel. Bistroumni mož je kmalu spoznal, kaj drži romarja v županovi hiši in ga je poklical k sebi. Dejal mu je s prijaznim ali obenem resnim glasom: Vidim, da ne poznate našega naroda. Hrvat je dober kakor duša in krotak kakor jagnje, ali gorje si ga tistemu, kdor ga prevari, kdor mu opogani poštenje hišno in rodbinsko. Za prestopnike devete božje zapovedi se je ohranila v našem okraju iz starodavnih časov neka posebna kazen, katere vas sam Bog varuj. Poslušajte torej moj svet in zapustite mojo župnijo, dokler je še čas. Žavbar se je veril in rotil, da ne želi in ne dela nikomur krivice in je ostal pod Sveto goro še dalje. Nekoliko dni ali tednov po tem pomenku se je praznovalo na gori proščenje, po naše bi se reklo shod ali žegnanje. Privrelo je tjakaj brez števila romarjev s Hrvaškega in Kranjskega. Po velikem opraviilu so šle nekatere Kranjice za županovim vrtom zopet domov. Oziraje se, če leži po tleh kaj sadja, so zagledale skozi seč, ki je bila semtertam jako redka, čudo in strahoto, kakršne ni videl, kar svet stoji, ne jud, ne ajd, ne kristjan. Na vrtu je ležala živa glava bradatega moža brez trupla! Druge romarice so zakričale in pobegnile, Dolenjka Kata, ki je bila srčnejša od njih, pa je ostala in ogledovala neznano čudo. Glava je imela usta zavezana, lica so se ji krčila,

kakor da trpi hude bolečine, in iz oči so ji kapljale debele solze na gosto brado. Čez kake pol ure se je prikazal na vrtu brkat velikan in se oziral pazljivo na vse strani. V rokah je držal polič vode, lonec in žlico. Katra smukne za seč, kjer je bila tako zarasla, da je ni mogel videti, in počene. Med vejami je itak vse dobro razločila, kaj se godi na vrtu. Velikan pride h glavi, ji odveže usta in da piti. Potem zajame z žlico kaše in jo začne pitati. Glava pokusi, se namrdne in pljune kašo nazaj iz ust. Zdajci zavpije: Ljudje božji, pomagajte! Velikan zarohni: Molči, če ne te zadavim, saj drugega tako nisi vreden. To rekši zaveže glavi usta, jo udari nekatere krati s pestjo v obraz in po temenu in preklinjaje odide. Zdaj je Katra vedela, da je zakopan na vrtu živ človek. Revež se ji je tako smilil, da je bridko zajokala. Hotela mu je pomoči, pa ni znala kako. Znancev v tem kraju ni imela, tujim ljudem pa ni nič zaupala. Po dolgem premišljevanju se ji je zdelo najbolj varno in pametno počakati trdega mraka. Ko se stori noč, zleze skozi mejo na vrt in odveže glavi usta. Glava milo zaječi: Angel nebeški! za pet ran božjih te prosim, da me odrešiš. Župan me je obsodil krivo, da sem mu zmotil ženo, pa me je zvezal in zakopal. Divjak me misli umoriti z grozo in gladom. Nosi mi kašo, ki je zabeljena menda s peklenskim oljem. Katra je zapazila še za dne lopato, slonečo za svinjakom, ž njo je začela odkopavati ubogega Petra. Ko mu je prišla do rok, mu je porezala na njih vezi s svojim nožkom, brez katerega mnoge Dolenjke ne gredo nikamor. Delo je zdaj urno napredovalo, kajti pomagal si je jetnik nekoliko tudi sam. Čez četrtnko ure sta že tekla on in njegova odrešenica po cesti, ki drži na Kranjsko. Petra

je bil hudi post silno oslabil, ali korake mu je pospeševal strah, da bi ga utegnil župan pogrešiti in preganjati. Ustavila sta se šele, ko sta dospela do dobre dolenske krčme. V nji sta večerjala in prenočila. Katra se je morala čuditi in smejati volčji sogoltnosti svojega tovariša. Med jedjo ni zinil ne besedice. Ko je bil sit in je zamočil večerjo z več kupicami starine, je prijel deklico za roko, ji razodel svojo ljubezen in ji obljubil zakon. Kaj se muzate? Gotovo mislite, da bo osleparil tudi Katro, kakor je že nekatero drugo. Ta pot se motite. Pokora, katero mu je naložil župan, je bila tako krepka, zdrava in blagodatna, da je grdega nečistnika popolnoma zmodrila in prestvarila. Zagreben do grla se je pokesal svojih grehov in prisegel Bogu, če mu pošlje pomoč, dosmrtno izpreobrnjenje in poboljšanje. Že ob mesecu so oznanili topliški gospod župnik s prižnice, da jemlje g. Peter Žabar Dolenjko Katro za svojo pravo krščansko ženo. Stanovala sta odkonca na deželi, potem pa sta se preselila v mesto, menda v Ljubljano. Peter je živel odslej tako zastavno, strogo in bogoslužno, da so ga posvetnjaki imenovali tercijala. Če je izvedel, da ima njegova dekla kakega ljubčka, jo je zapodil kar precej iz službe. Trudil se je vestno, da povrne ljudem škodo, katero so trpeli zaradi njega. Z Gorenjkami, nekdanjimi svojimi ljubicami, in njihovimi očeti se je pogodil in pomiril brez pravde. Očitati mu se je mogla samo ta slabost, da je bil nehvaležen največjemu svojemu dobrotniku, hrvaškemu županu, ki ga je naučil pameti. Tožil ga je sodišču radi hudodelstva silovitosti. Na Hrvaškem je vladala takrat kvakarska pravica, ki je bila jako korenita in je določevala vsako reč in tudi kazni prav nadrobno in natanko. Preiskava proti

županu je trajala sedem let. Po § 500.000 ga je obsodil sodnik, da mora sedeti v ječi 2 leti, 11 mesecev, 29 dnij, 23 ur, 58 minut in polenajsto sekundo. To čuvši se župan zadere: Kaj, ali ni bilo prav in pošteno, da sem kaznil lopovskega Kranjca? Hrvaški sodnik ga potolaži: Kdo pa veli, da ni bilo? Brate, ne boj se! Kvakarska pravica ima dolge in ostre zobe, ki pa ne grizejo, ker so papirnati. Bodi pameten pa se pritoži in začni pravdati. Pravda se bo končala, ko bova midva oba že trikrat prekopana. Najmanj tri kadi črnila se bo počekalo, preden se dokaže s pismi in pričami, da Škavbar, Šavbar, Žavbar in Žabar niso bili štirji cigani, nego samo eden, ki je imel navado, da se je v vsakem kraju nekoliko prelevil. Zdaj pa povej, če si me razumel? Župan prikima in stori, kar se mu je velelo. Izkušnja je potrdila, da mu je sodnik dobro svetoval in prerokoval resnico — — Moja povest o kolo-vratarju Petru se je raztegnila precej na dolgo. Šmihelci jo pripovedujejo bolj nakratko in nekoliko drugače. Iz jako dobrih in važnih razlogov sem jo zasukala tako, kakor me je naučil rajnki Bernardelj. Gotovo ste poznali tega klateža, ki so ga bile nekdam polne vse krčme od Novega Mesta do Grosuplega. Sreče si je iskal v mnogih stanovih. Bil je zaporedoma kmet, trgovec, mešetar, slikar, godec, čarovnik, klobasár in vinski pridigar. Povsod drugje mu je izpodletelo, ali klobasati in burke praviti pa je znal tako izvrstno, da bi ga bili poslušali pivci ves dan in vso noč. Zapomnila sem si marsikatero njegovo. Pripovedke te vrste so me veselile že odnekdam veliko bolj nego tiste prazne in neslane starinske istorije, katerih ne marajo dandanes niti otroci.

Kakor Petrova nesreča, dokazujejo tudi izkušnje drugih sleparjev, da šmihelske žene izvečine ne marajo biti ljubice za kratek čas. Po pravici se je to trdilo nekdanj tudi o dekletih. Žunek nam je pravil, da se je za njega mladosti porodilo vse leto v župniji komaj po dvoje ali troje nezakonskih otrok in njih matere da so bile ponajveč Gorenjke, Štajarke ali Ribniščice, ki so tukaj sebenjkovale. Zadnjih štirideset let se je obrnilo na slabše, vendar ne toliko, kakor vpijejo tercijalke in klepetulje. Bližnje mesto pohujšuje kmete res čimdalje bolj, gosposki in napol gosposki zapeljivci imajo marsikatero nedolžnost na svoji duši. Prav so govorili rajniki proš Arko, da se zbira v večjih mestih vsa domača in tuja nesnaga in plaža, ki ne okužuje le njih, ampak tudi okolico. Jaz bi tako dejala, da se izpolnuje šesta božja zapoved v šmihelski župniji zdaj dosti manj vestno in natanko nego na priliko v Beli Krájinii in Podgoro; ali Dolenjci, stanujoči preko Krke, naj se ji zato nikar ne rogajo, kajti nič boljši niso, nego še porednejši. V eni njihovii župniji, nečem povedati v kateri, krstili so lani domalega same pankrte, in v prečinski je velika vas, v kateri prebiva skoraj v vsaki hiši kaka nezakonska mati, v nekaterih pa tudi po dve in po tri! Takova sramota še ni oblatila šmihelske župnije, veliki večini njenih deklet se ne more nič nespodobnega očitati. Da me čuje kaka jezičnica, se mi bi zagrohotala: Le nikar jih ne hvali, ko vemo, da so vse zaljubljene. Jaz pa velim: Če je to res, kdo ima pravico jih grajati; pošteno ljubezen dovoljujejo Bog in ljudje; brez ljubezni bi se mladina zakona bala. Ko bi bila brez tega čuta in prepametna, to je, tako pametna, da bi premislila natanko, kake silne težave in skrbi jo čakajo v

zakonskem stanu, prešla bi ji vsa volja do ženitve in svet bi se potem kmalu zatrl ali pa izpremenil v cigansko zgonišče. Tudi za druge reči gre čast šmihelskim mladeničem in mladenkam. Za delo se ne ustrašijo nobenega Podgorca, nikar Poljanca ali Hrvata; v društvu so priljudni, veseli in šaljivi, v vsem svojem vedenju pa pošteni, zdušni in moški. Ne porečem, da ni vmes kak rogovilež in kaka trapa, ali smeti se nahajajo povsod, še v kraljevskih palačah. Posebno pa je treba pohvaliti šmihelsko mladino, da hodi rada v cerkev. Za božjo čast in službo spada ta župnija med najprve na Dolenjskem. Sami veste, koliko prilike grešiti ima lahko umen človek o božični polnočnici. V temi ni moči paziti, kaj se godi, dekleta se snidejo s fanti, kolikor jih je volja. Odprte so takrat tudi mnoge krčme, vino ugrije kri in srce in odpre vsaki nerodnosti vrata na stežaj. Nevarnost biva tem večja, ker dohajajo na šmihelsko polnočnico radi tudi mestni veseljaki. Ali navzlic vsem tem skušnjavam se je pripetilo, kar jaz pomnim, v ti sveti noči le prav malokdaj kaj grdega in pohujšljivega. Minilo je po pet, tudi po deset let, da se ni čulo za noben pretep ali drug nered, za nobeno nespodobnost, za noben večji prestopok božjih in cerkvenih zapovedi. Kadar se je kaj takovega naključilo, so greh zakrivili skoraj vselej mestni negodniki, ne pa domačini. Najlepše in očitneje pa izpričuje resnično pobožnost šmihelskih župljanov imenitna procesija, ki gre vsako leto v nedeljo po sv. Rešnjem telesu. V četrtek se vrši ta sprevod v Novem Mestu. Jaz nečem nikogar obirati, pa saj ste se lahko že sami uverili, kako šumne, nepravilne in posvetne so mestne procesije. Mnogi korakajo sparoma, mnogi pa tudi ne. Nekateri

se tukaj pridružijo, tam zopet zapuste vrsto. Nekateri dirjajo semtertja in ogledujejo božjo službo od strani kakor kako gledališko igro. Niti udeležniki procesije ne kažejo vsi prave pobožnosti, marsikakov par se pomenkuje, smeje in moti še tiste, ki bi radi molili. V ti gneči in nerednosti človeku skoraj ni mogoče, da bi si ohranil zbranost duha, ki je za molitev potrebna. Pogledjte pa potem v nedeljo šmihelsko procesijo, gotovo porečete z mano vred, da se vidi tako ginljiva in na vsako stran krščanska bogoslužnost le malokje v naši deželi. Vse, kar poveljuje mestne svečanosti — skladno zvonjenje, streljanje meščanske straže in umetna godba, čuje se tudi o šmihelski procesiji, največja dika pa so ji čudoviti red, pristojno ponašanje in globoka pobožnost, ki jo spremljajo in navdajajo od prvega začetka do zadnjega konca. Tiho, počasno, zastavno, žebraje iskrene molitve, stopajo vrste iz župne vasi čez ravno in neravno polje proti bogato s cvetjem, zelenjem in zastavami nakičenim kapelicam, pri katerih se dele blagoslovi. Nikjer ne zapazi človek najmanjše zmešnjave, ne žalijo mu ušes ni smeh, ni nesramni glasni pomenki. Sparoma gredo brez izjeme fantje, možje in žene in istotako tudi male, v belo oblečene deklice z ovenčanimi glavicami in ličnimi košaricami v nežnih rokah. O pogledu teh nedolžnih otrok se mi je zdelo vselej, kakor da so prišli na zemljo sami nebeški angelci hvalit in slaviti svojega stvarnika. Za njimi korakajo odrasla dekleta z voščenimi svečami po tri ena poleg druge. Teh trojk sem naštela kdaj sedemdeset, kdaj tudi do osemdeset, procesije se udeležuje torej več nego dve sto, karseda lepo po praznično opravljenih devic! Vse Novo Mesto pride gledat na most

ali na višave ta veličastni sprevod in ni čudo, kajti se vidi v istini premnogo krasnega, mičnega in vabljivega. Fantje, pa tudi nekateri gospodje se ozirajo ob ti priliki najrajši po dekletih. To gotovo ni prav ali se ne more prepovedati in odpraviti. Ne da se zanikati, da ugaja pogled očem in srcu. Poleg Šentviščank in Topličank slove Šmihelke že odnekdaj za prve krasotice na Dolenjskem. Odlikujejo se s krepko, gibko in strojno rastjo in preprijaznim obrazom, ki zmoti lahko nele kmetiških, ampak kdaj tudi gosposke mladiče in celo modre in učene gospode. Prikažejo se med njimi večkrat tako bele, gladke in oblikane, kakor da bi jih ne bilo še nikdar opekalo na polju in v vinogradu vroče dolenjsko solnce. Tudi se mora potrditi, da se znajo prav čedno, prijetno in ponosno oblačiti. Tiste, ki so iz bolj imovitih hiš, da si morejo omisliti opravo po svoji volji, si izbero vselej blago takih barv, ki se ena z drugo ujemajo. S kofetasto kočamajko se tedaj družijo, da povem zgled, zeleno krilo, ne pa rdeče ali višnjevo. Posebno pa olepšuje in prikupuje vsakemu šmihelska dekleta njihova dragocena, prezala, mrežasta peča z visokim, bahatim „petelinčkom“ na temenu. Kakor se krešejo po mestih Slovenci z nemškutarji, kosa se na kmetih domača peča s kupljenim robcem, ki je za delavnik jako naređen, ali za cerkvene svečanosti preveč cunjast in premalo prazničen. Slovenska gospoda so zmagali nemškutarsko in skoraj isti čas se je moral umakniti na deželi tuji robec mnogo gorši, starokranjski peči. Že nekaterikrat se mi je zdelo, da se veseli sam Bog te naše procesije. Vse nebo so pokrivali debeli oblaki, pomalem je pričelo že škropiti, obupno so pogledovali ljudje kvišku, v največjem strahu, da jim

bo razdril dež priljubljeni sprevod še preden se bo pričel, ali glejte, kakor bi trenil, je zapihal oster sever, raztrgal oblake in jih prepodil za Gorjance. Na radostne vrste, zbirajoče se pred cerkvijo, je sijalo zopet žarko solnce, z višave je zažvrgolelo stoglasno veselo petje drobnih škrjancev, na zemlji pa je zdajci zagodla sladko šumeča, ubrana glasba novomeških in šmihelskih umetnikov in oznanjevala mestu in vsi okolici, da se je napotila slavna šmihelska procesija tudi to leto poleg častite, starodavne šege preko zelenega polja proti sijajno okrašenim, belim kapelicam.

Naštela sem vam veliko dobrih svojstev, ki jih imajo šmihelski župljani. Bog daje svoje darove komur hoče, ali gotovo jih deli najrajši tistim ljudem, za katere ga prosijo njegovi prijatelji — svetniki in svetnice. Tudi to se sme misliti in verjeti, da mu priporočajo najprej in najbolj svoje domačine, žlahto, znance in prebivalce svoje rojstvene župnije. Šmihelski okraj se more pač ponašati in blagrovati, kajti živelo je v njem več svetnikov nego v katerikoli drugi župniji na Kranjskem: trije so se v njem celo porodili, eden pa se posvetil in storil baš za Šmihelce prvi in največji svoj čudež. Zdaj vidite, odkod in po čigavi prošnji dohaja ti župniji obilna božja milost, ki je razsvetlila in nadarila njene ljudi z bistrim umom, hrabrim in blagim srcem in s spretno roko, da se branijo uspešno vsem nadlogam, ki so nasledek velike revščine. Svetniki se razločujejo. Mnogi so že dvignjeni in položeni v oltar, da jih kristjani časte in kličejo na pomoč. Med temi jih je kaj malo našega rodu. Jaz poznam samo šmihelskega župljana, sv. Feliksa in pa sv. Romarja, ki se je porodil menda na Krki ali vsaj v obližju.

Sv. Vincencija, čigar svetinje se hranijo v Mokronogu, skoraj da ne smem imenovati, ker pravijo, da ni bil naš deželan. Druge vrste svetniki pa so tisti, ki še niso godni za javno čast, ker jih sv. katoliška cerkev dozdej ni razglasila in potrdila. Truplo jim je ostalo celo, neznano, kar dokazuje njihovo svetost, ali zgodilo se je še premalo čudežev na njih grobu. Zadržek, trdijo nekateri, je tudi to, da imajo na tem svetu še živo žlahto. S takimi svetniki je ljubljanska škofija prav bogata. Šmihelska župnija je dala tri, v Novem Mestu počiva, kar jaz vem, eden, kanonik Meterc, v Žužemberku tudi eden, bil je prej mnogogrešen financar, pa se je zveličal z dolgo in trdo pokoro; istotako leže sveti možje in žene, čakaje dvignjenja in svojega priznanja, v Soteski in še na veliko, veliko drugih krajih. Življenja sv. Feliksa vam ne bom razkladala, ker ga slišite lahko s prižnice in vam je bržkone že znano. Povedala vam pa bom, kolikor vem in smem, o tistih treh šmihelskih svetnikih, ki še niso dejani v oltar in se ljudje zanje malo ali nič ne brigajo. Eden njih se je porodil blezo na Gorenjskem, je bil duhovnik in je služil v Šmihelu za kapelana. Krstno ime se je pozabilo, pisal pa se je skoraj gotovo za Goloba. Župljani se ga nekoliko še zdaj spominjajo, ali prigodeb ne znajo več natanko. To pomnijo, kdo je bil Katranec in da je pobijala šmihelsko polje več let strašna toča, katero je zagovoril naposled neki pobožen kapelan, toda le malokdo se domišlja, da so bile te tri reči sklenjene, da je prišla ena iz druge. Kdor pa tega ne ve, ne more nobene njih dobro razumeti in prav soditi. Jaz sem skrbno popraševala in tudi sama bistro pazila, kaj in kako se je godilo, zato se morete zanesti,

da bom govorila resnico. Pod šmihelski zvon se je priselil bogat bahač, zval se je Katranec. Vere ni imel nobene, kakor kako neumno živinče. Rogal in smejal se je kar očitno Materi božji in vsem resnicam katoliške cerkve. Ko je šla mimo njega procesija s križem, se je zagrohotal zaničljivo in vprašal ljudi, kaj nosijo to rogovilo! Župniku je dejal: Vaš magazin stoji prazen. Koliko vam dam, da bom spravil vanj do pomladi slamo in nastilo? Na koncu in na straneh, kjer imate zdaj nekake lesene, pozlačene maskare, bi lahko stale vse moje krave, samo jasli jim bo treba narediti. Župnik se začudijo: Gospod Katranec, vi se motite, jaz nimam nobenega magazina. On pa pokaže s prstom cerkev in se zareži: No, ali ni ta razvlaka magazin?! V službo je jemal najgrje malopridneže, tatove, pijance, vlačugarje in tako brozgo. Večkrat je bleknil: Moja družina morajo biti ljudje, ne pa kristjani. Hlapci in dekle niso smeli hoditi dosti v cerkev, vasovanje pa jim je kaj rad dovolil, češ, to je fantovska pravica, naj jo uživajo, dokler so mladi. Od poslovni zahteval drugega, nego da mu delajo pridno kakor voli. Za njih dušo ga ni bilo skrb in kako neki, ko je čvekal celo vpričo otrok, da pogine človek kakor pes in podgana in da so si izmislili pekel in nebesa farji, zato da laglje ljudi skubejo. Enoč mu buti v glavo, da gre oddaleč za pogrebom. Ljudje so držali v rokah sveče in so tudi molili, kar dandanes žal, ni več povsod navadno. Ko so mrliča pokopali, se je brala zanj sv. maša. Katrancu je bilo vse, kar je čul in zapazil, tako pogodu, da je dejal: Tako predpustno burko bom napravil tudi jaz, kadar pogine moj Hektor. Kmalu potem mu se je zaletel pes v živino, ki so jo gnali

proti Ljubljani Hrvatje. Voli zasade Hektorju roge v rejeni trebuh in ga ugonobijo. Katranec da izkopati zanj na vrtu lep grob, zraven njega pa postaviti šotor in oltar. Strogo zapove hlapcem in deklam, da morajo iti psu za pogrebom in moliti spotoma na brojanice. Vsakemu da tudi polfuntno voščeno svečo. Smrdljivega Hektorja so zagrebli svečano kakor kakega krščenega, po božji podobi in za nebesa ustvarjenega človeka! Po dovršenem pogrebu je šel Katranec s služabnikom k oltarju v šotor in oponašal duhovnika, ki bere sv. mašo. Proti koncu se je obhajal z meseno klobaso in majoliko vina, v katero mu je prilival sluga kisle vode. Ta neznanska predrznost, to vnebovpijoče zasmehevanje svete vere sta prisilila pravičnega Boga na grozovito in očitno maščevanje. Katrančevo hudo delstvo je oskrunilo brez dvoma vso šmihelsko župnijo, njegovega greha se je udeležila tudi ona, ker ga ni zabranila in se ni dvignila v sveti jezi na samopašnega sovražnika božjega.

Ljudje so pričakovali tisto leto posebno obilno žetev in trgatev, najstarejši ljudje niso pomnili tako lepega in toliko žita, sadja, sena in grozdja. Na sredi jasnega neba pa se je prikazala bela meglica, ne večja od zagrinjala, v meglici je jelo vršati in bučati, valili so se iz nje na vse strani črni in sivi oblaki in že čez pol ure se je usipala na vsa šmihelska polja kakor jajca debela, kakor šiške rogljata toča, ki je raztolkla in zdrobila v nekoliko trenutkih vsa žita in sadeže, vse upe in radosti šmihelskih župljanov. Po nevihti ni ostala ne ena bilka po konci, ne eno pero, ne ena jagoda cela. In te strahote so se ponavljale štiri leta zaporedoma. Ljudje so obdelovali zemljo navsomoč marljivo, hodili

so v domačo cerkev in na božja pota, molili pobožno in goreče, kolikor je le mogoče obupanemu, krščanskemu trpinu. Zaman! Prazni, brez sreče in božjega blagoslova so jim ostali vsi trudi, vse prošnje in molitve. Preden je začela strn rumeneti, je prišla toča in razbila polje, da se ni poznalo, jeli raslo na njem žito, sočivje ali trava. Revščino, ki je zavladovala, mislite si lahko sami, jaz je ne bom opisovala, ker me strese groza, ko se domislím neskončne bede šmihelskih župljanov. Nekatere gospodarje so uničile uime do korena, zadolžiti so se morali vsi, mnogi so poprodali, da prehranijo sebe in rodovino, zadnji rep iz hleva, zadnji rilec iz svinjaka, najboljši les iz hoste, pa tudi njive in vinograde. Uverjeni, da jim je Bog zemljo preklel, so se dogovarjali ljudje in namenili za trdno, da bodo zapustili preljudi domači kraj in se preselili odtod daleč strani v druge, srečnejše dežele. Božja previdnost je ukrenila, da je prišel semkaj za kapelana bogoljuben, svet mož, kateremu so se v srce smilili pošteni šmihelski župljani. Takrat je teklo že peto leto, odkar jim je bil peklenski Katranec opoganił župnijo. Strn je bila krasno pognala in stala visoko, da se je skrıl v nji lahko oratar, ki jo je posejal, ali kmetje so gledali brez nade in veselja hobotno rasti, pričakovali so nove nesreče. Zopet se je prikazala sredi jasnega neba bela meglica, ne večja od zagrinjala, in zopet so bruhalı iz nje po vsem obnebjı temni, vršeči in grmeči oblaki. Zapazivši nevarnost se napoti kapelan na pokopališče in začne moliti in zagovarjati točo. Ko je spoznal, da zagovor ne bo pomogel, se je zrušil sveti mož na kolena, povzdignil roke in prelivaje krvave solze prosil Boga, da bi vzel greh s šmihelske župnije in ga

preložil nanj; naj ga bijejo in more vse zoprnosti tega sveta, da se oprusti in reši le uboga župnija, ki je izročena njegovi skrbi. Usmiljeni Bog je uslišal molitev svojega služabnika: nevihta je zdajci potihnila in se razprašila brez kvare, žito je zopet prelepo dozorelo in plenjalo bogato kakor še nikoli ne. Šmihelci so si kmalu opomogli in nehali misliti na preselitev. Kapelana pa so jeli preganjati gospoda že v Šmihelu, očitaje mu, da slepari ljudi s praznovrnimi zagovori toče in copernic. Premaknili so ga skoraj v grde hribe, kjer je o slabih prihodkih borno životaril, obenem pa prebil brez števila zabavljic in krivic od surovih gorjancev. Premeščen je bil še večkrat, vselej s hudega na hujše. Zlobni sovražniki so hujskali in razdražili proti njemu škofa in župnike, in lažnjivim tožbam se je verjelo. Ne more se misliti in izreči, koliko bridkosti pretrpi duhovnik, ki se zameri poglavarjem. Ovadam, sunnjam, psovanju in preganjanju ni bilo ne konca ne kraja. Mali imetek, katerega si je prihranil, ukradli so mu zvečim tatovi, kar je ostalo, je izgubil v požaru. Zboleli so mu oče, mati in sestra, za katere mu je bilo skrbeti, in naposled zgrabila je huda, neozdravna bolezen tudi njega. Neprijatelji so ga razvpili, da si jo je nakopal sam z ostudno razuzdanostjo. Imel ni nobenega človeka na svetu, ki bi mu bil stregel ali ga zagovarjal in miloval. On pa je prenašal molče in z veselim srcem te in druge krivice in križe in hvalil noč in dan Boga, da mu je poslal toliko prilik, vaditi se v krščanski potrpežljivosti in si zaslužiti nebeški raj. Umrl je zapuščen, zaničevan in preklinjan, ali precej po smrti so jeli razodevati in izpričevati premnogi čudeži njegovo nedolžnost, svetost in neminljivo slavo na tem in onem svetu. S

svojim življenjem in trpljenjem je izbrisal oskrumbo s šmihelske župnije, katero ogreva po njegovih zaslugah zopet blagodejno solnce milosti božje. Ko ga bo dvignila sveta katoliška cerkev, mu bo izpolnila poslednjo voljo in dala prenesti njegovo truplo v prijazno cerkev sv. Mihela. Hvaležno naše ljudstvo bo imelo tedaj dovolj prilike, da bo gledalo in častilo rod za rodom svojega dobrotnika in prijatelja.

Zdaj bom govorila o drugem svetniku, ki se je porodil blizu šentjernejske ceste tamle v Smolinji vasi. Dvigniti ga še ne smejo, ker mu živi še nekaj žlahte. Po njihovi smrti mu bo storila sv. cerkev precej to čast in takrat se bo razglasilo tudi njegovo ime in življenje. Zdaj vedo ljudje prav malo o njem. Sploh je znano samo toliko, da je res svetnik, ker je delal čudeže, in mu trupla niso razjedli črvi in gniloba. Kaj več vam more le malokdo povedati. Jaz sem se pred mnogimi leti seznanila in sprijaznila s kuharico rajnkega gospoda. V pomenku ž njo sem izustila željo, kako rada bi slišala zgodbe smolinskega svetnika. Ona upre vame oči pa me prime za roko in veli: Jera, jaz jih poznam in ker sva prijateljici, hočem ti jih razodeti ali moraš se zareči, da jih ne boš pravila drugim, ker morajo ostati za zdaj še skrivnost. Jaz se zarečem. Ona je dalj časa nekaj premišljevala, potem izvadila križec in dejala: Jera! zareci se še enkrat in poljubi tole znamenje zveličanja našega v potrjenje, da boš molčala. Ta nezaupnost me je nekoliko užalila, itak sem poljubila križec in se zarekla vdručič. Zdaj veste, zakaj ne boste od mene nikoli izvedeli, kaj mi je povedala gospodova kuharica. Nobena takova obljuba pa me ne veže, da bi Vam ne smela priobčiti poročila blage svoje vrstnice Švarčevke. Bedaki

čeljustajo: Švarčevka je stara sraka, ki sama ne ve, kaj čveka. Jaz pa mislim, da je treba bolj spoštljivo spominjati se žene, ki je tako razumna zdravnica, da je pregnala bolezen z zelmi in svojimi zagovori iz več nego sto, kaj pravim, tudi iz več nego petsto svinjakov in hlevov. Od graščine, na kateri je bila svinjarica, prejemlje še dandanes precejšno pokojnino za svoje zasluge. Švarčevki je pripovedoval star menih imenitne in prelepe reči o smolinskem svetniku, ki so vredne, da se zapomnijo in naznanijo tudi v bukvah. O resničnosti njihovi se ne sme dvojiti, ker taki možje ne trosijo laži po svetu. Ta menih je imenoval svetnika Lazarja, najbrž radi velike revščine, v kateri je živel in umrl. Lazar mu bom rekla tudi jaz, dasi je dobil v krstu po izpričevanju kuharičinem drugačno ime. Roditelje je imel jako bogate, naslajal bi se bil lahko z vsemi posemeljskimi dobrotami, ali ni maral. Razdavši imetek cerkvam in ubožcem je zamenil minljive posvetne zaklade za neminljive nebeške. Kruh si je služil s trdim delom; čas, ki mu je ostajal, pa je posvetil molitvi, pohajanju cerkev in božjim potom. Kadar je kam romal, je nesel na rami vselej težek križ v spomin trpljenja Kristusovega. Duše si ni oskrnil nikoli s smrtnim grehom, za male svoje slabosti pa si je nalagal tako hudo pokoro, da strože od njega niso živeli niti puščavniki. Po največ je prebival ob vodi in suhem kruhu. Vina ni nikoli pokusil. Takov post je v veseli vinski deželi veliko težji in torej tudi dosti več vreden nego v kakem gorenjskem okraju, v katerem poznajo to božjo kapljico komaj po imenu. Nekoč so ga hoteli gospoda prisiliti, da bi vino pil, zato, da bi mu se mogli potem rogati in nagajati, ali Bog jim je pokazal,

da si ne da sramotiti zvestega služabnika. Lazar je šel mimo grajske zidanice. V nji so baš pijančevali in razgrajali graščak, rodbina in njegovi prijatelji. Zagledavši svetnika so se jeli grohotati in ga klicati v hram. On jih je lepo zahvalil in hotel iti dalje. Gospoda pa se udero za njim in ga vlečejo po sili v zidanico. Natočijo mu največjo kupico in reko, da ga prej ne izpuste, dokler je ne izprazni. Da jim ne bi mogel uteči, zaklenejo vrata in ključ nekam skrijejo. Lazar se prekriža in blagoslovi kupico, potem pa tudi sod, iz katerega so mu jo napolnili. Tisti hip se izpremeni v obeh posodah vino v vodo in svetnik izpije kupico, ne prestopivši svojega posta. Z mazincem odpre vrata, ki se zaklenejo sama za njim nazaj. Pred odhodom pa je dejal osupnjeni druhali: Kadar popijete sod, iz katerega ste mi nalili, pojdete slobodno tudi vi iz zidanice, dotakrat učite se treznosti in pameti! Z Bogom! Gospoda niso mogli iti veliko tednov domov, kajti vrata se niso dala ne odpreti ne razbiti. Zaman so tudi poskušali predreti steno. Zid je stal, kakor bi bil železen; ni zrno se ni moglo odkrušiti. Ko so se uverili, da se drugače ne bodo nikoli rešili, so se lotili vode. Ali ta pijača ni bila šala: sod je jemal dobrih petdeset veder! Za hrano gospodi baš ni bila sila, jedi so jim nosili družina iz grada in jim jih podajali skozi tesna okenca. Postelj pa na tak način ni bilo moči dobiti, skozi line se je dala stlačiti kvečjemu slama in kaka rjuha. Vaše gnade so morali spavati na trdih tleh, s katerih so vstajali bolj trudni nego so legali. Ker je upadala voda tako polagoma, domisli se nekdo, da bi se je najprej iznebili, ko bi jo izpustili. Res izdero pipo ali so si s tem slabo pomagli. Voda je spodaj odtekala, zgoraj

pa še hitreje naraščala, da je bil sod kmalu do vrha poln. Zdaj so spoznali, da božje kazni ne bodo odvrnili z zvijačo. Iznova so začeli piti nepriljubljeno vodo. Ječa jim je presedala tem huje, ker so se zbirali okoli nje od vseh strani kmetje, rogaje se svojim zatiralcem in prepevaje jim noč in dan vsakovrstne zabavljive pesmi. Šele o Božiču so izpraznili gospoda vražji sod in so mogli zapustiti zidanico. Lazarju bi se bili gotovo radi maščevali ali se niso usodili, ker so se ga bali, da bi jim utegnil nakloniti še kako večjo nadlogo. Samo grajska gospodična mu ni mogla skrivati svoje jeze in mu je pokazala figo. Lazar pa ji figo zagovori, da ji je ostala, dokler je živel. Po nobeni sili se ni dal izvleči palec izmed prstov. Dekle je bilo mlado, lepo in bogato, itak ni moglo dobiti ženina, kar ni nič čudnega. Kateri mož bi hotel imeti babo, ki bi mu kazala zmerom figo?! Takih čudežev je storil Lazar še veliko. Bil je strah vsem graščakom in bogatinom, radost in podpora pa vsem kmetom in siromakom. Z vinskimi bratci pa ni maral delati prijaznosti, če so bili tudi kmetski. Šmihelski župljani so ga prišli prosit, da bi jim blagoslovil vinograde. On pa je dejal: Brez vina človek lahko prebo. Blagoslovil pa vam bom slabo vašo vodo, kajti dobra voda je za zdravje vsakemu potrebna. Ta župnija dotakrat ni imela nobenega pitnega studenca, vsi so bili še bolj mehki in mlakužasti nego Krka. Po Lazarjevi molitvi in po njegovem zagovoru je jel bruhati na prijazno loko iz skalnatega svojega doma mrzli, krhki in lahki Trščak, do katerega se pride iz mesta skozi hosto prav lahko v pol ure. Za to božjo vodo bi dali gospoda v velikih mestih radi cele kupe zlata, ko bi jo mogli dobiti v svoje obližje. Izvrstni studenci izvirajo

tudi pri Rozinovi jazbini, pri Rakovniku in za Birčno vasjo. Predmoški ni tako hladen in krepak, ali mnogi Novomeščani hvalijo poleti zanj Boga. Brez njega bi morali lokati s kislím obrazom mlačno in nesnažno svojo Krko. Pa tudi na dnu te reke rinejo iz zemlje jako dobri izvirki. Eden je tako močan, da bi napajal lahko vse mesto. Trebalo bi ga ločiti z visokim oklepom od Krke, dvigniti mu s strojem vodo kvišku in jo napeljati po koritu v velik vodnjak, kamor bi jo hodili zajemat. Namesto tega narednega in kratkega vodovoda, ki bi stal majhne krajcarje, zamislili so nekateri modrijani navesti v Novo Mesto čez višave in nižave daljnó Prečino! Nihče ne trdi, da je to delo nemogoče — denar stori dandanes vse — ali potrošilo bi se zanje gotovo več, nego je vredno vse mesto. Šmihelski župniji pa hvala Bogu zdaj ni treba toliko skrbeti, odkod bi dobila zdravo vodo, po čudodelni molitvi sv. Lazarja ima je na mnogih krajih dovolj nele zase, ampak tudi za žejne sosede. Ta svetnik pa je zapustil vsi naši deželi še nek drug dragocen dar, ki ga pa ljudje doslej še premalo poznajo in časte. Šel je nekam na božjo pot. Pod Mačkovcem bil je takrat brod. Ljudi je prevažal mož, ki je bil od starosti že popolnoma oslepel. Veslal je kar tako, po umih. Prepeljal je tudi Lazarja in njega križ. Ko sta prišla na ono stran, veli svetnik: Denarja nimam, da bi vam plačal brodnino, ali dam vam iz srca rad, kar sem prejel od Boga. To rekši prime starca za roko in gre ž njim do bližnjega studenca. Tam poklekne in blagoslovi vodo. Ž njo pomaže brodarju mrtve oči, ki zdajci ožive in ozdravijo. Videl je zopet razločno in bistro kakor za mladih let. Odtakrat je ostala studencu zdravilna moč. Tega resda nisem še nikoli slišala, da

bi bil izpregledal od njega vode kakšen slepec, ali za bolne oči pa trdijo mnogi in premnogi, da ga na vsem svetu ni boljšega zdravila nego je ta blagoslovljeni vrecel. Hvaležno moram spoznati, da je pomogel že tudi meni. Oči so me tako pekle kakor da bi bile zakopane v žerjavici. Ko sem se umila s to vodo, mi je prešla vsa bolečina, kakor bi odrezal. Ta slavni studenec izvira prav pri Krki, za hribčkom, na katerem stoji cerkev sv. Janeza, Mačkovljani in drugi bližnji vaščani se pridno zatekajo k njemu, kadar jim pride kaj na oči. Meščani se pa brigajo tako malo za imenitnosti svoje okolice, da izmed desetih komaj eden ve za Lazarjev izvirek in niti ta si v sili ne išče pomoči pri njem, nego pri drugih doktorjih in mazačih.

Najlože se more kaj povedati o tretjem šmihelskem svetniku, o sv. Jožefu, ker ni živel v stare čase, ki so malokomu znani, nego za naše dobe, z mojo vrstjo in pred mojimi očmi. Pri šmihelski cerkvi se nahaja grob in na njem spomenik z napisom, ki veli, da je zakopan tam Jožef Pavšič, porojen v Stranski Vasi 1809. leta, za mašnika posvečen l. 1836., umrl v Sreberničah l. 1875. Ta duhovnik Pavšič je služil menda največ v tistih nepriljudnih, kamenitih krajih, ki se imenujejo Kras in Istra. Stanoval, jedel in pil je tako preprosto in borno, kakor ljudje, ki so bili izročeni njegaja dušni skrbi. Svojim župljanom je bil najiskrenejši prijatelj, najblažji dobrotnik, najmodrejši svetovalec in učenik, ne samo v verskih in cerkvenih, ampak tudi v posvetnih, gospodarskih in deželskih rečeh in potrebah. Ljubili so ga kakor svojega očeta. Hudo so ga pa črtili tuji oderuhi, ki so bogateli o krvavih žuljih kmetov, ker je v svojih pridigah bičal nemilosrdno,

brezbožno njihovo lakomnost in sleparstvo. Zanj se more po pravici trditi, da je bil mučenik in žrtva svojega poklica, ker je izgubil preljubo zdravje zaradi vestnega izpolnjevanja svoje dolžnosti. Ob najhujši zimi se je napotil k bolniku, da bi ga potolažil in okrepčal s svetimi zakramenti. Prejšnji dan je naletaval dež, po noči se je naredila gololedica. Bilo je, kakor bi hodil človek po steklu, ni en korak se ni mogel storiti brez nevarnosti. Gospod je prišel srečno do brvi, pod katero je bila precej globoka, ne premerzena voda. Brv ni imela menda nič držaja, revežu se na nji izpodrsne, da pade v vodo in se strašansko prehladi. Rabil je mnoga zdravila, ki mu pa niso nič pomogla. Prezebto truplo mu popolnoma odreveni, vsi vnanji udje mu oglušje in otrpnejo, služile mu niso več ni roke ni noge. Ležal je kakor panj, sam ni mogel ni jesti, ni piti, ni opravljati svoje potrebe. Tako mrtvo-uden je ostal do konca svojega življenja — človeka strese groza, ko pomisli to neznansko nadlogo — celih dolgih, dolgih dvajset let! Službo je moral seveda pustiti, dal se je odvesti v domovino, v svoj rojstveni okraj. Nekaj časa je životaril in se lečil brez uspeha v Novem Mestu, potem pa se je preselil k svoji ljubi sestri, ki je bila omožena pri Pipanu v Sreberničah. Ta vas spada še pod šmihelski zvon kakor tudi Stranska Vas, v kateri se je gospod porodil. Odtod se ne vidi ni ta, ni ona, zaklanjajo ji gozdje in gričevje. Pipanica je bila prijateljica moji gospodinji, prišla je dostikrat k nam in nam povedala mnogo mičnega, lepega in ginljivega o bolnem in bogoslužnem svojem bratu. Neskončno svojo nesrečo je trpel brez tožbe, brez stoka, brez nejevolje. Popolnoma udan v voljo

božjo je govoril: Gospod mi je zdravje dal, gospod mi ga je vzel, bodi čast in hvala presvetemu njegovemu imenu! Gospodinja me je poslala večkrat po kakem opravku k Pipanu. Imela sem dosti prilike, da sem spoznala bolnika in se uverila o pravi krščanski potrpežljivosti in o njegovi nebeški prijaznosti in dobroti. Pomenkoval se je rad z vsakim človekom, tudi z be-rači in otroki. Po celo uro sem stala kdaj pri njegovi postelji in ga poslušala ali pa mu pravila mestne pri-godke in novice. Kdor je prišel k njemu, se je smel šaliti, kolikor je hotel. Gospod mu ni zameril ničesar, da le ni obrekoval ljudi. Opravljivca pa je kmalu ustavil in mu rekel: Brate, ne sodi, da ne boš sojen; ta, ki ga grajaš, je pred Bogom morebiti stokrat pra-vičnejši, nego midva oba. Babe raznašajo zdaj Pipanico, da je bratu slabo stregla in da je hiral in umrl pri nji v največji revščini in nesnagi. Ta govorica je grda laž. Slišala sem ga na svoja ušesa, ko je dejal, da sestri z nobenim denarjem ne bi mogel povrniti prevelike skrbi, katero ima zanj, in brezštevlnih dobrot, katere je prejel iz njenih rok. Bog je razodel še pred Pavšičevo smrtjo, kako mil in drag mu je bil ta zvesti prijatelj. Po nje-govi prošnji je storil velik in preblagodatni čudež, ka-terega se bodo hvaležno spominjali vsi pošteni Sre-berničani do zadnjega svojega trenutka. Na drugi strani Krke stoječa vas se je bila vnela in silen veter je gnal plamen čez vodo naravnost proti Sreberničam. Iskre so se usipale, kakor bi padala ognjena ploha. Krka je cvrčala, da je bilo groza. V vas so leteli velikanski utrinki, goreče trske, slama, seno. Prestrašenim Sre-berničanom je kar zastajala sapa. Vsi so mislili, da se bo užgalo zdaj zdaj na vseh krajih in koncih vasi, ker

so bile strehe slamnate, poslopja pa lesena. Gospod Jožef je zapazil te strahote skozi okno in je velel svojim ljudem, naj ga neso iz hiše. To se zgodi. Gospod dvigne oči proti nebu in začne moliti in zagovarjati ogenj. Zdajci nastane grozen piš. V zraku se je vse vrtilo in mešalo, po zemlji pa je baje bobnelo kakor ob kakem potresu. Nevihta je trajala le nekoliko trenutkov. Ko piš zopet utihne, Sreberničani od veselja ostrme in sklepaje roke hvalijo Boga, videč, da se je veter obrnil, da nosi utrinke v nasprotno stran, tja proti zaloškim travnikom, in da so torej preljube njihove Sreberniče rešene iz največje nevarnosti, ki se misliti more. Vsa vas izpričuje resnico tega čudeža, meni so ga naznanili in potrdili razen Pipanice vsa njena družina in več bližnjih sosedov. Taji ga le kakov bebec in kakov brezverec. Ta čudež prelepo dokazuje, da je Bog res podelil gospod Jožefu neizmerno milost in slavo, da ga je sprejel že na tem svetu med preljube izvojlence in svetnike svoje. Zdaj uživa že več let v nebeškem rajju sladko nagrado za bridko svoje trpljenje, katero je prenašal s tako krščanskim junaštvom. Ko ga bo sv. cerkev dvignila in mu dala prenesti truplo v oltar, bo vrelo k svetinjam brez števila romarjev iz vseh krajev slovenske domovine in Slovenci ga bodo priznali radostno za svojega varuha in zagovornika. Jaz mislim, da živi med nami dandanes prav malo mož, ki bi ljubili svoj narod tako zvesto in goreče, kakor ga je blaženi Jožef Pavšič. Dokler nisem slišala njega, menila sem, da je slovenščina nekaka novica in šega, ki je prišla in bo morebiti kmalu zopet izginila. Prejšnje čase so hoteli biti naši meščanje Nemci, za še bolj imenitne pa so še šteli tisti gospodje, ki so znali go-

voriti po latinsko in francosko. Leta 1848. so se vneli pri nas ljudje za slovenščino. Meni, kakor pravim, ni se zdela ta reč nič velika in slavna. Šele gosp. Jožef mi je odkril vzvišeni zmisel in globoko pomenljivost njeno in njemu, svetniku, sem verjela, ker sem kristjana. Razlagal nam jo je tako: „Narode je Bog ustvaril, bila je torej volja božja, da smo se rodili za Slovence. Kdor zataji svoj rod ali kdor krati Slovencem pravice, prezira in tepta naredbo božjo, zakon božji. Vsak odpadnik je izdajalec, izdajalci pa so hudodelniki, vredni najstrožje kazni na tem in na onem svetu. — Slovenski jezik je za nas najlepši in najslajši zato, ker se na njem razgovarjamo in kratkočasimo z najljubšimi ljudmi, s katerimi nas je sam Bog sklenil: z materjo, z očetom, z bratci, s sestricami in s prijatelji svojih mladih let, ki nam ostanejo izmed vseh najzvestejši. Po slovensko govorimo z Bogom, kadar molimo. Po slovensko govori z nami Bog skozi usta svojih duhovnikov, dušnih učencov in svetovalcev. Po slovensko si služimo nele vsakdanji kruh, ampak tudi milost božjo, srečno večnost, nebeško zveličanje.“ — Kadar se je domislil gospod Jožef velikih nadlog, ki stiskajo Slovence, obhajala ga je taka žalost, da se mu je kar beseda tresla in so mu silile neprenehoma solze v oči. Z ihtečim glasom nam je govoril enoč: „Kaj ne, štirideset mučenikov se vam zdi že grozno veliko število, ali ljubi moji, kaj je to proti nepregledni množici slovenskih trpinov? Več nego tisoč let so bili vsi naši predniki mučeniki, kajti njih vsakega je žulil in davil pretežki jarem, katerega so jim naložili nemili tuji oblastniki. Ako štejemo, da ni bilo našega naroda nikoli več nego en milijon in če pomislimo, da žive in zamro v sto

letih trije rodovi, dobomo po tem dokaj prenizkem računu za tisoč let trideset milijonov Slovencev, torej trideset milijonov slovenskih mučenikov! Vendar Bog ne daj, da bi obupovali zaradi te strašne preteklosti. Hrvat veli: Svaka sila do vremena. Tudi pred naša vrata bo prisijalo solnce. Kolikor hujše in daljše je bilo trpljenje, temvečja bosta veselje in sreča naša, ko nastopi dan odrešenja, katerega nam že označuje rumena zarja na vzhodnem obnebjju. — Dostikrat nam je ponosno pripovedoval, kako visoko je povzdignila slovenski jezik katoliška cerkev. Dejal je, da so dovolili rimski papeži duhovnikom, da smejo brati sv. mašo samo v treh jezikih, po latinsko, po grško in po slovensko. Nemškemu, ki se pri nas zdaj tako sili in šopiri, niso dali nikoli te pravice, časti in veljave, gotovo zaraditega, ker mu niso prisodili take dostojnosti, krasote in dovršenosti kakor našemu slovenskemu. — Ko so hoteli zidati v Novem Mestu narodni dom in so nabirali za ta namen darove, sta prišla dva gospoda tudi k Pipanovim. S sabo sta nosila bukve, v katerih so bili vsi darovalci zapisani. Pavšič ju prosi, da bi mu prebrala njih imena. Ko čuje, kako veliko so dali za slovenski dom Rudež, Barbo in še nekateri drugi gospodje, je začel od veselja jokati. Morali so mu bukve primakniti k ustom, da je poljubil imena teh plemenitih narodnih dobrotnikov. Precej je poklical sestro, naj vzame iz predalnika že ne vem koliko goldinarjev in jih izroči gospodoma. — Za eno reč pa je pobožni mož hudo grajal slovenske rodoljube: da za pravico našo samo govore, pišejo in delajo, Bogu, ki bi nam najlaže pomogel, pa je menda nič ne priporočajo. Bil je trdno uvrjen, da bi z dobro

molitvijo dosegli mnogo več nego z jalovimi tožbami in prošnjami. Molil je za Slovence večkrat glasno vpricho mene in drugih po priliki takole: „Večno pravični vladar vsega sveta! neskončno usmiljeni naš nebeški oče! Tebe, ki si podaril vsem narodom enake pravice, prosimo ponižno, da se ozreš milostivo na uboge, zatirane slovenske otroke svoje. Razsvetli naše nasprotnike, da bodo spoznali velike svoje krivice, da bodo nehali nas črtiti in preganjati, da nas bodo imeli za brate ne pa za svoje sužnje. Ako pa ostane njihovo srce trdo in predrzno, da ne bodo hoteli poslušati tvojih blagih zapovedi, pokaži jim težo jeze in desnice svoje ter osramoti in poruši v prah napuhnjeno mogočnost in pogubne njihove namene. Nam, pokornim tvojim služabnikom, pa skoraj vzidi po očetovski tvoji dobroti vse oživljajoče, davno zaželeno solnce zlate svobode, da se izpolnijo besede svetega pisma: „Kdor se povzdiguje, bode ponižan; kdor se ponižuje, bode povišan. Amen.“ To molitev sem si zapomnila in vprašala gospoda Jožefa, kdaj bi bilo najbolje moliti za Slovence. On se je prijazno nasmehnil in dejal: Dobro je vsak dan, vsako uro, vselej kadar utegneš. Posebno pa ne pozabi spomniti se naše reve v praznik sv. Cirila in Metoda, ki sta bila Slovencem največja prijatelja in pomočnika. Svet njegov sem poslušala in letos teče že peto leto, da sem molila ta dan, kakor me je naučil bogoslužni mož. — Zdaj Vam pa moram reči: Z Bogom! Zemlje se prijemlje mrak, ko pridem domov, bo že trda noč. Prosim, da mi nikor kaj nič ne zamerite, saj veste, da ima vsak človek kako svojo muho in sitnost. Hi, hi, hi! Jaz sem najbolj srečna, kadar me hoče kdo poslušati. Če se snideva še kdaj tako, kakor

danes, Vam bom povedala še mnoge mične in kratkočasne reči, ki so se godile in vršile v šmihelski župniji. Svojo vrečo sem komaj načela, tresla bom iz nje lahko še marsikatero uro, preden jo izpraznim. Lahko noč! Čuha, hej! — pa veš, da mi ne boš hodila preblizu hiš in strašila otroke; če ne te primažem, da boš čutila in pomnila, kdaj si mi zabredla tako neumno na šmihelske pašnike.

23. Gospod Vedež.

S staro Jero mi ni trebalo več shajati se na daljnih spašnikih. Ko se je sporekla nekaj s svojo gospodinjo, se je pogodila z njo moja žena in jo vzela za deklo. Izpolnila je pošteno svojo obljubo: povedala mi je še mnoge zanimljive bajke in prigodbe iz starega in novega veka. Pri južini smo se razgovarjali nekoč o napredku našega naroda. Jera nas je molče poslušala. Ko nam je beseda potekla, se je oglasila tudi ona. Dejala je: Slovenščina je dandanes vsakdanja hrana. Kamorkoli se pride, povsod se menijo, kdo je narodnjak, kdo nemškutar, kaj zamišlja in snuje naša, kaj protivna stranka. Jaz pa prav dobro pomnim tiste čase, ko niti najpametnejši ljudje niso ničesar vedeli o slovenščini, ko so se pomenkovali celo duhovniki med sabo najrajši po nemško, ko se je sramoval domačega jezika vsak, kdor je imel na sebi gosposko suknjo, brez razločka, naj je bila plačana ali še na dolgu. Tudi meščani so se bahali in šopirili z nemščino, sosebno mojstri in bogatini. Teh pa ni bilo malo za moje mladosti. Takrat se je dobro živelo, pa tudi veliko zaslužilo. Denar se je trkljal od vseh strani skupaj, da človek skoraj ni vedel, odkod in zakaj. Pred l. 1848. je bil krvav trpin samo kmet,

meščanu pa se ni godila nobena sila. Hiša mu je stala čista, brez krajcarja dolga, in na dnu skrinje mu je ležala obsežna, usnjena mošnja ali stara nogavica, vsa natlačena s plesnivimi križavci, šmarnimi tolarji in peticami. Rokodelec je bil takrat gospod, ne pa usmiljenja vreden berač, kakor je zdaj. Sloveči čevljar Rozman se je kdaj pohvalil: kako bi jaz zdeloval, da nimam večjih dohodkov nego kakov c uradnik ali kakov župnik. On se ni laгал. Pomočniki njegovi so živeli po grofovsko, jedli piščeta, pili starino in prejekali debelo plačo, da je niso mogli zapraviti. Ne morete si skoraj misliti, kako velikaši so bili v tisto srečno dobo trgovci. Denarja je bilo na svetu kakor blata, pa ni čudo, da je obogatel vsak, čeprav je kupčeval samo z iglami, koncem, gobo in trakovi. V Novem Mestu je prvakoval med trgovci poštenjak stare korenine Marin. V svojih magazinih in prodajalnicah je nakopičil blaga, da bi bil zakladal z njim lahko domalega pol kranjske dežele, in denarcev si je pripridil več nego jih ima zdaj vse Novo Mesto in obenem vseh pet bližnjih župnij. Eno hčer je dal Pilpohu, ki je bil vaša gnada, drugo pa doktorju Rozini. Dandanes doktorjev vse mrgoli. Kdor ne ve, kako bi obgovoril kakega škrica, reci mu: doktor, pa se bo prav malokdaj zmotil. Pred štiridesetimi leti ni bilo take obilnosti. Gospod Rozina je bil prvi in dolgo časa edini doktor na vsem Dolenjskem. Ko je prišel semkaj, so se čudili ljudje in popraševali, kaj pomeni ta beseda? Izvedeli so, da so doktorji veliki gospodje in učenjaki, ki poznajo vse cesarske in cerkvene zakone in vso pravico. Čuvši to novico so gledali gospoda Rozino in mu se klanjali tako spoštljivo kakor okrožnemu glavarju ali pa proštu. Kar je rekel on, je bilo kakor pribito.

V vseh zborih je imel prvo besedo in poglavitno veljavo. Prišlo je čudovito leto 1848., ki nam je prineslo brez konca in kraja vojska, puntov in zmešnjave. Povsod so ljudje vpili, da se mora vse življenje predrugačiti, ali malokdo je vedel, kako. Sosebno gospoda so bili vsi omamljeni in zmeteni. Doktorja Rozine pa ni zapustil bistri razum, spoznal je precej prvi trenutek, kaj je treba ukreniti in storiti. On ni mislil na svojo korist, nego na korist svojega naroda, na blaginjo zanemarjene in zamorjene dolenjske krajine. Dokazal je Novomeščanom in drugim svojim rojakom, da so Slovenci in jih poučil, kake pravice jim to daje, pa tudi kake dolžnosti jim to naklada. S svojimi prijatelji je ustanovil časnik, v katerem je naznanil vsemu svetu, da je mrtva Slovenija zopet oživila in se dvignila iz tisočletnega groba. Osnoval je tudi slovensko družbo, ki se pa ni imenovala Čitalnica nego nekako drugače. Časnika sam ni utegnil pisati, ker je bil preobložen s svojimi opravili, dobil pa je zanj moža, ki je bil kakor nalašč ustvarjen za takov posel. Ime mu je bilo menda France, to prav dobro pomnim, da se je pisal za Polaka. Bil je glavica, da malo takih. Gospodje, ki so hodili v našo krčmo, ga niso mogli prehvaliti. V en glas so govorili, da se ne nahaja v vsi naši deželi ne pet uradnikov, ki bi se mogli kosati ž njim v bistrumnosti, spretnosti in učenosti. Navzlic ti sposobnosti je imel precej nizko službo v c. sodišču. K nam je prišel dostikrat pit. Vselej smo se ga obveselili, ker nam je povedal marsikatero okroglo in se pomenkoval rad z vsakim človekom. Gospoda so mu očitali, da je velik pijanec. Vino je ljubil res morebiti bolj, nego se sme, ali brez škode zase in za druge: on ni zapil niti zdravja, niti

pameti, niti svojega poštenja. Ko ga je pocedil tri ali štiri stare merice, je izvlekel papir in svinčnik ter je pisal in pisal, dokler je bilo kaj praznega na papirju. V pol ure, kdaj še prej, je počrčkal cele štiri strani. Svinčnik pa mu je tekel, kakor bi plesal; tako urno ni znal sukati noben pisar svojega peresa. Kar je napisal pri vinu, je nesel potem za svoj časnik v tiskarnico. Mi krčmarjevi smo dejali Polaku gospod Vedež zato, ker so mu bile znane vse novice, zgodbe in skrivnosti mestne in deželske. Sam Bog ve, kdo mu jih je razodeval. Nekateri so sodili, da dobiva z vseh strani od znanih in neznanih ljudi pisana poročila, da bi jih priobčil v časniku. Tudi jaz sem večkrat videla, da je prišel kakov deček in mu stisnil v roke pisemce. Če sem ga vprašala, čigav je, mi je pokazal osle in šinil iz hiše. Ali jaz menim, da na ta način ni mogel vsega izvedeti. Travnovka, jako razumna žena, je trdila, da ima doma čarobno zrcalo, v katerem se vidi vsaka tajnost, ki se godi na svetu. Večkrat sem slišala, da hodi učenjak, ki zлага pratiko, v globoko rupo. V tem brezdnu opazuje zvezde, katere razloči lahko tudi podnevi. Po premikanju planetov ugiblje, kako vreme bo bodoče leto in svojo vednost naznani potem v pratiki. Mislila sem: kaj, ko bi pozvedaval takisto tudi Polak zgodbe in skrivnosti? Svoj časnik je spisoval torej brez težave, ker mu novice niso nikoli pošle, ali dostikrat je tožil, da ne sme niti desetine tega dati natisniti, kar bi želel in kar bi trebalo. Gosposka je nanj bistro prežala; zdel se ji je, ne vem zakaj, preglasen in nevaren. Časnik so prejemale malone vse hiše, bral ga je v slast vsak meščan, ki je znal nemški. Gospod Vedež je zbujal v njem gorečo ljubezen do slovenščine. Trud njegov

in doktorja Rozine je obrodil tako dober sad, da v nekoliko mesecih ni bilo v mestu nobenega poštenega domačina več, ki bi se bil sramoval svoje slovenske matere in krvi in jezika našega. Dandanes znajo rodoljubi lepše in spretneje govoriti slovensko, nego so znali takrat. Nemški pomenek se ne čuje tako pogostoma iz njihovih ust, tudi pojo po domače mnogo več in bolj umetno in ubrano nego se je pelo l. 1848. Ali verjemite mi, da smo bili pa vendar za marsikako reč onda veliko bolj srečni nego smo zdaj. Med narodnjaki ni bilo nič prepira in sovraštva, nikake zdražbe, nobenih strank. Meščane je vezalo tako prijateljstvo, tako splošna, zlata sloga, da mi ni moči dopovedati. Živeli smo kakor v rajju. Če se je osnoval kakov skupen sprehod na deželo, so vzeli slovensko zastavo, pa hajdi na Trško goro, v Otočec ali pa bliže na Trate, v Portovo hosto ali pa kam drugam. Teh krasnih veselic so se udeležili vselej vsi meščani, kakor bi bili e n a družina, ena rodovina. Med to pšenico je rasla seveda tupatam tudi kaka ljuljika ali tako poredkoma, da je ni mogla dosti onesnažiti. Ta ljuljika so ponočnjaki in postopači. Brez njih ga ni nobenega večjega mesta. Nekoliko te sodrge se je nahajalo vedno tudi v Rudolfovem. Leta 1848. sta rogovilila najhuje dva negodnika, ki sta imela oba jako imovite in poštene roditelje. Zvala sta se Grgič in Kórliček. Grgič je bil silen dolgin in strašno surov in nesramen človek. Pretepal se je skoraj vsak dan. Gorje tistemu, kdor se ga je bal. Če se mu je pa nasprotnik krepko uprl, ga je kmalu minila srčnost. Dobivši dve, tri gorke pljuske je pobegnil. V porednosti je Grgiča Kórliček še prekosal. Za ljubico si je izbral ha, ha, ha — črno

ciganko! Kaj rad se je ponašal in bahal s proštovo milostjo. Kvasil je, da ga povabi k sebi na pomenek in na južino, kadarkoli se vidita. Pravzaprav pa je lazil h gospodu zato, da mu je tožaril in ovajal svoje prijatelje in znanke. Neko nedeljo so se zbrali meščani v Vragovem logu na veliko veselico, na kateri so prepevali samo slovenske pesmi. Stoje zadaj med tovariši je začel Korliček zabavljati: Tega paverskega krokanja sem že sit. Pojdimo tja na onile grič in zapojmo po nemško in kako tako, da se bodo Slovenci jezili. Danes jim moramo nagajati, drugače bi utegnili misliti, da se jih bojimo. Samopašna drhal je šla na grič, iz radovednosti ali pa po neumnosti so se ji pridružili tudi nekateri meščani boljše bere. Začeli so krožiti nemško pesen, v kateri so se ponavljale večkrat besede, da se mora naše cesarstvo podati in podložiti Nemcem. Pevcev ni nihče motil, razsajali in blazneli so slobodno, kolikor so hoteli. Zaradi miru jim niti g. Vedež ni rekel niti besede, v časniku pa jih je potem baje prav pošteno okrcal in obral. Korliček in njegova svojat so se zarotili, da se morajo maščevati. Dogovorili so se, da ga bodo čakali na cerkvenem shodu pri Sv. Roku. Zvečer, ko bi se ljudje razšli, bi planili po njem ter ga vrgli v vrečo in nasekali. Na tak način bi ne mogel nič vedeti, kdo ga je mlatil, in bati se jim ne bi bilo nobene tožbe in kazni. — Lepše božje poti in svečanosti jaz ne poznam nego je proščenje pri Sv. Roku v šmihelski župniji. Kdor se hoče seznaniti z Dolenjci in njih šegami, pridi tjakaj, pa bo gotovo zadovoljen. Našel bo ljudi vsake vrste: Podgorce, Belokranjce, dolinarje, meščane, kmete, obrtnike in vso trojno gospodo: pravo, jaro in posiljeno. Hribček, na

katerem stoji cerkev, je tako nizek, da nikogar ne utruji, in tako blizu Novega mesta, da zdrav človek pol ure nima kaj hoditi. Celu uro potrebuje komaj kak devetdesetleten starec ali kak hromak. Jaz sem šla dozdej še slednje leto k Sv. Roku in se nisem nikoli pokesala. Kako prijazno se dviguje bela cerkvica na zeleni gorici in kako natanko se razločuje odtod vsaka hiša, vsako drevo, vsaka cesta in steza v mestu in v obližju. Če pripeka solnce, stopim pod lipo ali pa v gosti gaj, ki se širi za cerkvijo. Če nimam s sabo dežnika, varuje me hosta za silo tudi dežja. Kamorkoli se ozrem, vidim povsod same vesele ljudi, o njihovem pogledu sem se morala vselej veseliti tudi jaz. Pravijo, da Gorenjec, dokler je trezen, molči ali pa govori prav modro o vremenu in svoji Čuhi; ko se upijani, pa da zgrabi kol ali poleno in začne udrihati po glavah. Mi Dolenjci pa smo taki, da nas dobra volja ne zapusti nikoli, naj smo trezni ali vinski. Komaj zapazimo pred sabo polno kupico, nam že zakipi srce, da moramo peti. Če se praznuje kaka večja veselica, razume se samoposebi, da zahtevamo tudi godbo in ples. Pri Sv. Roku se vidi o taki priliki vsaka zabava in prijetnost, ki si je naš človek le želeli in misliti more. Matere privedo s sabo otroke, fantje ljubice, prijatelji prijatelje. Gospoda, kmetje, rokodelci, posli, dijaki — vsak stan se raduje in kratkočasi po svoje, kakor se mu ljubi: grede, stoje, sede ali leže. Za odpustek skrbe slaščičarji, za telesne potrebe pa krčmarji, mesarji in kruharice. Draginja ni presilna: za pol goldinarja se iznebi, kdor ni pijanec in požeruh, vse žeje in lakote. Pijo ga vsi, največ pa še kmetje in sploh prosti ljudje. Večkrat se je že zgodilo, da se je zvedlo pri Sv. Roku

do sto veder vina, sosebno prej, ko nas še ni imelo tako trdo za denar. O tako obilni pijači je obstal že nekateri čmerikasti škric in zagodrnjal: Kmet si ne bo opomogel nikoli, ker zatrepi vse svoje krajcarje na vino o teh nepotrebnih proščenjih. Nesreča njegova so prazniki, ki ga odvrtaajo od dela pa tudi od vode, ki se mu zdi v take dni menda strupena. Ta sodba se mi zdi prestroga in krivična. Delavnikov je v letu desetkrat več nego cerkvenih shodov. Prekrasno, povsod skrbno obdelano naše polje, razprostirajoče se po bregovih in dolinah, izpričuje jasno in glasno, da izpolnjuje dolenjski ratar vestno in marljivo svoje dolžnosti. Nihče mu ne sme zameriti, ako hoče kdaj pozabiti svoje brige in nadloge in se poveseliti in razvedriti kako urico v društvu svojih sosedov in prijateljev. Dobro volje je bolj potreben, pa tudi bolj vreden nego vsak drug, saj si jo bogme krvavo zasluži. Kadar slišim tako bedasto grajanje, mi pride na misel stara naša pesem, ki ne porečem, da je pametna, ali ima v sebi vendar tudi nekoliko resnice: Bratje pijmo vince — Naj voda tam stoji — Naj pije jo gospoda — K' za vince ne trpi. Ni to se ne sme pozabiti, da gre pravi kmet k Sv. Roku in na vsako božjo pot najprej zaradi službe božje, na vino misli šele po sv. maši in pridigi. Gospoda pa vidijo cerkev navadno le odzunaj, k Sv. Roku pridejo iz prazne radovednosti, da zijajo v dekleta in da morejo potem doma povedati, čigavo vino je bilo najslajše. Leta 1848. se je vršilo to naše proščenje še dosti bolj hrupno in radostno nego druga leta. In po pravici. S kmeta je padel za zmerom težki jarem tlake in desetine. Nove svobode se je veselil prav po otročje, kajti takrat še nihče ni mislil, da bo

treba plačati tisto vražje „poškodovanje“ (odškodovanje), ki je zaprlo toliko dolenjskim gospodarjem sapo. Dijaki in drugi narodnjaki so bili oduševljeni radi slovenščine, kateri se je priznala veljavnost tudi po zakonu. Ves hrib se je napolnil s srečnimi ljudmi. Pri vseh odrih, v vseh družčinah so se razlegale pesmi, zdravijce, burke, šale, smeh, vriskanje in ukanje. Graščak iz bližnjega gradiča je napajal svoje nekdanje podložnike in se ni kar nič unejevoljil, ko so mu jeli, grohotaje se, laziti samopašni kmetiški paglavci na kolena in se mu obešati okolu vratu. Zagledavši čevljarja Rozmana, ki je šel v letu komaj po enkrat kam iz mesta, mu je podal roko, nalil dve kupici in pil z njim bratovščino! Žlahtni Pilpoh se je sprehajal prijazno s krčmarico Kočijaško. Babnica je bila še mlada, močno pri sebi in jako čedna, da se ni ustrašila vsakega dekleta. V tem neskončnem in splošnem zamikanju je izginil, kakor vidite, vsak razloček med stanovi. Nekdo se domisli „bratov Hrvatov“, ki so se baš krvavo bojevali proti silovitim Madžarjem in prosi znanca, da bi se nabirali zanje darovi! Ljudje so zavpili: Živio! in v četrť ure so nametali pol klobuka krajcarjev, grošev in tudi večjih denarjev. Zdaj se prikaže na hribu gosp. Vedež. Mladina zavrigne od veselja, da je letelo kar skozi ušesa. Dijak Tršinar, visok korenjak, ki je stanoval več let pri sosedu, in še nekateri drugi fantje ga dvignejo in nosijo semtertja na ramah. Kamorkoli so prišli z njim, je zagrmelo v pozdrav: Živio, živio gospod Polak! Živela Slovenija! Pametni možje so majali z glavami in govorili: To se ne bo zvršilo dobro. Polak ima še majhno službo. Njegovi poglavarji so tukaj. Njega časte, da ga bolj ne morejo, za njih se pa nihče ne briga. To

se jim gotovo zamalo zdi. Bog daj, da bi bili krivi preroki, ali strah nas je, da ga danes leto ne bomo videli pri Sv. Roku. Stojte na nasipu pod lipo je pridigal gosp. Vedež dobre pol ure vnemaje svoje poslušalce na dosmrtno ljubezen do matere Slovenije. Z iskrenim svojim govorom je ljudi tako ganil in razpalil, da so jokali, objemali eden drugega in s povzdignjenimi rokami prisegali zvestobo slovenski domovini. Prav lepo je zahvalil mladeniče, ki so ga nosili, potem pa jim je dejal smehljaje se: Današnji dan mi ostane v spominu do zadnjega mojega trenutka, ali na svetu je že tako, da ni nobene sreče brez nesreče. V tem, ko me slavite vi veliko bolj nego sem vreden, preže name ne daleč odtod moji sovražniki z vrečo, v katero me mislijo nocoj stlačiti in namahati zato, ker sem jim povedal v svojem časniku resnico. Dijaki se spogledajo, njihov vodnik Tršinar se zakolne: Mi smo Vam poroki, da se to ne bo nikoli zgodilo, ali prosimo Vas, da nam svoje sovražnike imenujete. Gospod Vedež ni hotel nikogar ovaditi, mahnivši z roko je pustil fante in se zamešal med tovariše in stare prijatelje. Dijaki so se posvetovali, kako bi zasledili lopove, ki so hoteli osramotiti njihovega ljubljenca. Sum jim je letel na pet negodnikov, seособno pa na Grgiča in Korlička, ker sta bila onadva v mestu glavna nemirnjaka. Zarotnikov ni bilo treba dolgo iskati. Tršinar ju je našel v tesnem jarku, po katerem se gre od Sv. Roka proti Šmihelu. Korliček je držal v roki culico, v kateri je bila vreča. Ker se je delala že noč, nista zapazila, da se je skrila v bližnje grmovje in ju poslušal. Pomenkovala sta se, da bosta napadla gosp. Vedeža v jarku, ko pojde po svoji navadi med

zadnjimi tod domov. Dejavši ga v vrečo bosta zažvižgala trikrat na prste. To znamenje bo zbralo vse tovariše. Gospod Vedeža bodo odnesli v hosto in ga tam nabijali, dokler se ne bodo naveličali. Tršinar vstane in odide nazaj k dijakom ter jim naznani, kaj je izvedel. Nastopila je noč, ki je bila lepa in svetla. Ljudje so se napotili domov izvečine že popoldne, o mraku se je prostor okoli cerkve izpraznil skoraj povsem. Točil je samo še en krčmar, pri njem so pili Korličkovi tovariši. Sempatam je stala kaka gruča veseljakov, prepevajočih zaljubljene čenče in kvante, in je taval in se zaletaval kak posamezen pijanec, dokler ga ni položilo vino na trdo zemljo. Pod cerkvijo je rasla velika, stara lipa, katero so že davno posekali. Pod njo se je šalil gospod Vedež z godci in mladimi meščani, svojimi častilci in prijatelji. Tršinar zašepeta dijakom, da treba iti na delo. Šli so v jarek in zasačili oba zarotnika. Grgič se jim je iztrgal in pobegnil. Korlička pa je zmašil Tršinar v vrečo in ga zadel na ramo. Breme ga ni dosti težilo. Tekel je ž njim po jarku navzdol, potem pa zavivši na levo po poti, ki gre pod hribom v goščavo. V ti hosti se ni bilo bati nobene priče. Fantje obesijo čvrsto zavezano vrečo na močno vejo visokega drevesa ali prav nizko, niti seženj nad zemljo. Korliček, slab junak kakor Grgič, se je ustrašil sovražnega zaskoka tako silno, da je omedlel in ni vedel ničesar, kaj delajo ž njim. Ko se je predramil, je že bingljal z drevesa. Slišal je napolglasen razgovor, ali razumeti ni mogel ni besede. Po vreči je jela tipati mrzla roka. Korliček jo je čutil na rami, na glavi in za vratom, potem se mu je zdelo, da se pomiče polagoma po hrbtu doli proti nogam. Ko je otipala kraj,

katerega je najbrž iskala, je nekdo zavpil z gromovitim glasom: Udri! Zdajci so začeli padati na jetnika od vseh strani udarci, rezki, bridki in gosti kakor rogljata suha toča. Zaman je javkal in klical na pomoč, zaman se zvijal in meteljal v svojem zaporu. Premetavanje mu nadloge ni zmanjšalo nego jo povečalo in pomnožilo. Prej so letele šibe samo na eno, in to na tisto mesto, katero je odločila zanje priroda in šega vseh narodov, zdaj pa so ga smukale tudi po nogah, po rokah in celo po glavi. Še čez štirinajst dni mu je bil obraz ves lisast in roke polne križajočih se črnih in sinjih prog in riž. Ko so dijaki mislili, da so ga dovolj kaznovali, so izginili natihoma kakor sence; v gozdu je ostal Korliček sam. Bil je tako stopen, da se nekaj časa ni mogel niti ganiti. Ali šibe niso bile največja beda, ki je prišla ta večer nanj. Komaj so ga pustili sovražniki, so se mu jele prikazovati vsakovrstne neznanske pošasti, da nas varujta Bog in Mati božja take groze. Strašilo ga je neprenehoma vso dolgo noč do solnčnega vzhoda. Človek se mora čuditi, da je ostal živ in zdrav. Najprej se je oglasil nad njim čuk. Tudi na bližnjih drevesih so vpili čuki in sove. Teh ptičev se je bal že odnekdaj, ker je vedno slišal, da so hudourniki, ki naznanjajo smrt, ogenj, točo ali kako drugo veliko nesrečo. Ko je potihnilo skovikanje, se je začula tožna mrtvaška pesem. Korličku je strah poživil ude. Vzel je iz žepa nožič, da bi razparal vrečo in pobegnil. Naredivši majhno linico je nazaj odskočil. Mimo njega je šel sprevod. Beli možje brez glav so nesli odprto rakev, v kateri je ležal krvav in razmesarjen mrlič. Korliček zamiži, da ne bi gledal te strahote. Ko zopet odpre oči, je zijal vanj ogromen vol,

iz gobca mu je švigal plamen. Za njim se je prikazal krilat, ognjen zmaj, še stokrat groznejši od vola. Priletele so potem dolge, rdeče kače. Zadnja je bila bela in na glavi je imela svetlo krono. V nji je bil vdelan žlahten kamen, ki se je svetil kakor solnce. Kače so strašno sikale in pomaljale proti njemu strupena žela, da bi ga pičile. Zdajci privrši silna reka. Iz nje so vzdigovale velikanske ribe svoje ostudne glave. Zaganjale so se vanj od vseh strani, da bi ga požrle. In tako je zamenila ena nakaza drugo. Proti jutru so izginile pošasti, zabučala pa je nevihta, kakršne še ni doživel Korliček. Polomila je vse drevje okoli njega in se zaletavala v hrib, da se je tresel kakor mrzličen bolnik. Vihar je metal vrečo goriindoli, semtertja, da so vse kosti pokale v jetniku. Butilo ga je vsak hip ob zemljo ali pa ob veje in deblo. Tisto noč je divjala nevihta tudi v Novem Mestu. Z naše hiše je vrgla več nego sto kosov opeke in na sprednjem koncu nam je pobila vsa okna. Med viharjem je tudi grmelo in treskalo skoraj brez presledka. Strela je zapalila dva mestna kozolca. Zbeganemu Korličku se je dozdevalo, da se je omajal ves svet in začel plesati okoli njega. Najprej mu je priskakal pred oči ljubenski hrib, potem Rasno, Mihovo in Gorjanci. Še huje pa je ostrmel in zatrepetal, ko se je užgala gora za goro, vas za vasjo in naposled tudi Novo Mesto. Njegova rojstvena hiša je stala vsa v plamenu. Obup mu da srčnost, da prereže vrečo. Stopil je na zemljo in se uveril, da to, kar je videla njegova zmešana glava, ni bil požar nego svetloba vzhajajočega solnca. Tako trdo se je pokoril lahkomišelni postopač za svojo hudobno nakano! Domov je prišel bled kakor

smrt. Kazen, katero je pretrpel, je ostala ljudem dolgo časa skoraj neznana. Dijaki so molčali, ker so se bali profesorjev, ki bi bili za tak prestopok zapodili brez dvojbe marsikoga iz šole. Korliček sam pa tudi ni hotel povedati svoje neizrečene sramote. Svoji materi se je nalagal, da so ga prijeli razbojniki ter ga zvezali in zavlekli v hosto. Tam pa si je oprostil roke in se jim branil tako junaško, da so ga morali pustiti. V temi je zablodil, prenočil v gozdu in videl tiste prikazni, o katerih sem vam pripovedovala.

Kar so ugibali gospod Vedeževi prijatelji, se je uresničilo že čez dobre štiri mesece. Gospoda so ga premaknili iz Novega Mesta o Božiču l. 1848. Dobil je službo, če me spomin ne vara, v Ribnici. Ubogi Sloveniji pa so dali njeni sovražniki piti omotice ter jo položili na posteljo, na kateri je trdno in zdržema spala do l. 1865. Tisto leto so prekrstili Novo Mesto v Rudolfovo. To svečanost so prišli praznovat iz Ljubljane prekrasni junaki v rdečih srajcah. Stopivši k speči Sloveniji so zavriskali: Noč in tema je minila, zopet nam sveti jasen, prijazen dan, čas je, da vstaneš in se veseliš svojih otrok in prijateljev. Slovenija se je dvignila in odtakrat se ni dala več omotiti. V prvi vrsti tistih, ki so jo oduševljeno pozdravili, je stal Korliček za zgled vsem meščanom in v očitien dokaz, da nekateremu človeku ni treba ustnih naukov, nego da ga spametuje tudi — kaka vreča.

24. Doktor Prežir.

Dekla Jera nam je pripovedovala kaj rada o strahovih, v katere je verjela čvrsto kakor v Boga in v sv. Šembilijo. Za najmičnejšo njeno povest te vrste smatram tole:

V Kamovi hiši pred mostom je stanoval pred veliko leti jako imeniten in bogat gospod. Prvakoval je nele med uradniki, ampak tudi med meščani in okoličani. Brez njega volje in vednosti se ni smelo nikjer nič storiti in zgoditi. Vedel se je tako oblastno, da so mu zdeli gospodje pridevek: Novomeški Napoleon! Dasi je bil oduren in trd, častili so ga ljudje skoraj kakor Boga. Celo tercijalke niso vedele mnogo let nič slabega o njem; lotile so se ga šele nekoliko mesecev, preden je bil premaknjen od nas nekam gori na Nemško. Dobro, krotko in preprijazno njegovo gospo pa so obirale te jezičnice že precej odkonca, ko je prišla pred most. Ker ji niso mogle očitati drugega, so posegle nazaj v njeno mladost. Pred zakonom se je poznala, veste, s tistim slovečim doktorjem Prežirjem, ki je zložil toliko pesmi, katere prepevajo veseljaki še dandanes. V našo krčmo so hodili kaj zastavni gospodje: Vesel, Trbuc, Ažman, Ravnik, Groga in drugi taki. Ti naši gostje so se menili dostikrat o Prežirju in ga opisovali prav natanko, kakov je bil, kake navade je imel in kaj je doživel in pretrpel. Vsi so trdili v en glas, da ga treba šteti med največje razumnike, ki so se porodili v naši deželi in v našem narodu. Kdor ga je videl in čul prvokrat, ni zapazil precej čudovite njegove bistrumnosti in zmiselnosti. Beseda mu ni tekla lahko in gladko. Mož je nekoliko mecal in pripovedoval vse mirno in enolično, ne pa kakor nekateri govorniki, da bi bil vmes kričal, pačil obraz in mahal okoli sebe z rokama. Tudi ni bil vaden, da bi se bil smejal sam svojim šalam. Ko pa je odjecljal prvih pet ali šest besed, se mu je razvezal jezik in zdrknila je z njega dostikrat tako slana, da so se

morali prijeti možaki za trebuh, da jim ga ne raznese smeh, babe pa so bežale iz hiše, kakor bi jim pritiskal za petami sam peklenski rogatec. Njegove burke, veste, niso bile vselej take, da bi jih smeli slišati otroci. Brat ga je dobrovoljno kdaj pokaral: France! razuma imaš dosti, razuma, ali kaj pomaga, ko pa nečeš rabiti pameti. To prijazno očitaje je pomenilo, da je zaničeval Prežir tiste podle umetnosti, s katerimi se dobi na svetu najprej velika služba, imenitnost in bogastvo in jih zaradi tega zovejo praznoglavci pamet. Zahteval je od vsakega človeka resnico in pravico in spoštoval je samo tistega, kdor se je odlikoval s čednostmi in z vednostmi. Malopridneža in bedaka je črtil in preziral, čeprav je bil najmogočnejši velikaš in milijonar. On se ni znal ne lagati ne hliniti. Nikdar se ni nikomur prilizoval, uklanjal ali priporočal in prosil milosti. Gospodi je dokazal, da razume več nego vsi drugi, pa si je mislil: Zdaj veste, kdo sem in kaj znam. Če sem za vas, vzemite me v službo; če nisem, mar mi je! Živel bom tudi brez vas. Takih ponosnih korenjakov v stare čase vlada ni sprejemala rada med uradnike. Prežir si je moral iskati drugje kruha. Meni se prav zdi, da ga je imel v pisarnici neki drug doktor, ki mu je bil prijatelj. Delal je zanj pravdarska pisma ali kali. To pa vem za gotovo, da mu zaslužek ni bil preobilen. Hodil je rad v gledališče in na druge gosposke veselice; že radi njih se je moral oblačiti karsedá lepo, po najnovejši šegi. Take reči pa niso zastonj. Vedlo ga je kdaj trdo za denar. Svoje dohodke je potrošil tem laglje, ker je bil jako usmiljenega srca in dobrih rok. Noben revež ni šel od njega brez daru. Najrajši je pomagal poštenim siromakom, ki so se sramovali

prositi: takim je stisnil v dlan kar celo dvajsetico pa tudi goldinar. Sestra, ki mu je nekaj časa gospodinjala, je zagodrnjala nejevoljno nad nekim beračem, ki se je bil navadil, da je prišel vsak dan po miloščino. Prežir pa jo je zavrnil: Kaj se jeziš, ali ne veš, da mora človek vsak dan jesti in še po večkrat. Na začetku šolskega leta je videl učenca, ki se je milo jokal, ker mu uboga mati ni mogla kupiti bukev. Ko je izvedel, zakaj plače, ga je prijel za roko in šel ž njim v prodajalnico ter mu kupil nele knjige, ampak tudi papirja in drugih potrebnih reči, po vrhu pa mu podaril še petico za jabolka. Dijak višje šole je potožil tovarišu, da bo moral šolo pustiti, ker oče ne more več zanj plačevati, druge podpore pa nima. Prežir, ki je slišal te besede, potrka ga po rami in mu veli: Prijatelj, pojдите z mano. Neki trgovec, moj znanec, potrebuje za tri otroke učitelja. Dajal Vam bo hrano, stanovanje in kak majhen nameček tudi v denarjih. Tako je pomogel pridnemu mladeniču, ki je postal pozneje sloveč duhovnik in doktor sv. pisma. Mnogim ubogim dečakom je dobil kosilo v samostanu. V Ljubljani se je bil pobratil z imenitnim patrom Benútom. Preden so se odprle po sv. Mihelu šole, se je vselej oglasil pri njem. Benút je že vedel, po kaj je prišel, pa se je zasmel in ga vprašal: No, France, koliko bi jih pa letos rad preskrbel z zloglasnim našim ričetom? Ali veš, žlice jim boš moral sam kupiti. Že bolj odrasle dijake pa je priporočal svojim bogatim znancem, sosebno pa profesorjem malih šol, da so nagovarjali roditelje, naj si jih vzamejo svojim otrokom za hišne učениke. Kranjci ne morejo brzdati jezika. Skoro vsakemu človeku natvezejo kak priimek, da ga pikajo ž njim za hrbtom ali pa tudi dražijo v obraz. S pravim

imenom menda ne kličejo nobenega krčmarja, nego govore rajši: Bikabirt, Kobilabirt, Švedrabirt, Prosabirt, Silabirt, Muhabirt i. t. d. Ni dolgo, kar je umrl pisac, ki so mu dejali doktor Kibla. Pa tudi pravih doktorjev naši ljudje ne puščajo na miru. Gorenjcem ni storil Prežir nikoli nič žalega, pa so mu pritisnili vendarle smešni in grdi pridevek: doktor Figa, zato ker se je rad zabaval z otroki in jim pridno kupoval sladke tržaške fige. Ljudje pravijo: Kdor otroke ljubi, brez skrbi snubi. Tak mož res najlaže nosi težko breme zakonskega stanu. Tudi doktor Prežir si je našel v Ljubljani lepo in obenem bogato deklico, s katero se je želel poročiti. Ali njemu ni bila namenjena nobena pozemeljska sreča. Zaveroval se je v to gospodično tako globoko, da je ni mogel pozabiti ne na tem, in kar je gotovo še dokaj bolj čudno, niti na onem svetu. Pod okno ji je hodil baje v jasnih nočeh, ko je svetil mesec, prepevat: Luna sije — kladvo bije . . . To pesem je bil zložil navlašč zanjo. Razen te pa še mnogo, mnogo drugih. G. Gropa mi je posodil precej debele bukve, ki so bile polne Prežirjevih pesmi. Prebrala sem vse od konca do kraja. Nekatere so bile pobožne in svete, kakor kaka prav lepa pridiga, največ pa je bilo posvetnih, takih, kakršne najbolj ugajajo vroči mladini. V njih povečuje Prežir lepoto svoje izvoljenke ali pa opisuje tako ganljivo hrepenenje in bolečine svojega srca, da so mi prihajale neprenehoma solze v oči. Dandanašnji se nahaja pač malo moških, ki bi ljubili in častili svojo žensko tako resnično goreče in stanovitno, kakor jo je ta imenitni slovenski doktor. Gostje naši niso nikoli ničesar slišali, kakovega srca je bila proti njemu ona. Jaz mislim, da bi ga bila

vzela drage volje, ko bi bil imel toliko dohodkov, da bi se bila vozila pri njem lahko v kočiji in živela še dalje tako dobro in brezskrbno, kakor je bila vajena v domači hiši. Ali revnega človeka, če je prav doktor, se bi branilo še kako kmetiško dekle, nikar gospodična, za katero so se poganjali najboljši snubači, mestni in deželski. Ponudil se ji je velikaš, vaša gnada, ki je dobil od cesarja prelepo službo, po očetu pa denarjev, da sam ni vedel koliko. Oče in mati sta rekla: Vzemi ga! in pokorna hčerka ju je poslušala in se z velikašem pozakonila. Njena nezvestoba je Prežirja tako potrla in zbegala, da ni moči dopovedati. Lažljivi svet in tožno življenje sta se mu pristudila. Kdaj se je zaril v papirje in brskal in črčkal po njih noč in dan brez spanja, brez jedi in pijače. Večkrat pa mu se je delo uprlo, da po štirinajst dni ni prijel nič za pero. Taval je zamišljen semtertja, kakor bi bil mesečen, ali pa je dirjal po cesti, kakor bi ga kdo podil. Živel je brez pravega redu in pravila. Zanimarjal je opravke, pa tudi samega sebe. Na obleko ni pazil več tako skrbno, kakor nekdanj, dostikrat so ga videli prav borno opravljenega. Sosebno so se smejali Gorenjci njegovi stari kapi in izpreminjastemu klobuku. Tolažbe in zabave si je iskal v družini, ki ni bila vselej dobro izbrana, najrajši pa v vinu. V krčmah je prebil po ves večer, kdaj tudi popoldne. Radi te slabosti so ga razlajali sovražniki, še bolj pa hinavski prijatelji za silnega pijanca. Ta govorica je bila prehuda in nesramna. Prežir je sedel mirno pri svoji merici: on ni nikoli razbijal in razgrajal ali delal ljudem nadleže. Tako pohlevnega pivca si želi vsak gostilničar. Tudi naši gostje so začeli enoč premlevati to Prežirjevo pijanstvo, gospod Ravnik pa jih je ustavil in

pošteno branil slavnega pesnika. Dejal je: Za pet ran božjih, ne bodimo taki zlobni farizeji! Prežir ga je rad pil, kakor ga pijemo radi mi, ki smo tukaj, in z nami brez števila ljudi vseh stanov in narodov. Pač res je, da objedajo sršeni samo žlahtno sadje, lesnik pa se niti ne dotaknejo. Drugim pivcem nihče nič ne očita, ker so ničle, Prežir pa je ostal še po smrti imeniten in velik mož, zato misli vsak capin, da ima pravico, ometavati mu grob z blatom. Ni tega ne smemo pozabiti, da smo mi tu izvečine oženjeni dedci; doma nas čaka društvo, žene in otroci, itak visimo v krčmi dostikrat od sedmih do polnoči, če ne še dalje. Doktor Prežir pa je bil brez rodovine, samec. Če bi mu prav nobena žalost ne bila morila srce, gnala ga je v krčmo že puščoba. S čim in s kom za Boga bi se bil mogel kratkočasiti v svoji mali izbi doma. Spati se mu ni dalo in brati se pa zmerom tudi ne more. Zopet se potrjuje stara resnica, da vidimo pezdri v očesu bližnjega, bruna v svojem pa ne vidimo. — Naši gospodje so pravili, da ga je bila tožnost enoč tako prevzela in zmešala, da ni nič vedel, kaj dela in ukreplje. V ti zmotnjavi se je hotel sam končati. Že se je bil zadrnil, ali prihiteli so še o pravem času domačini in ga oteli. Usmiljeni Bog, ki je poznal njegovo plemenito srce, ni želel, da se pogubi časno in večno, nego da se reši in zveliča. Ni še učakal velike starosti, ko se ga je prijela huda bolezen, ki se ni dala ozdraviti. Na smrtni postelji se je resnično pokesal vseh svojih grehov in napak in je umrl spokorjen, okrepcan s svetimi zakramenti in v trdni veri, da najde človek mir in pravo blaženstvo samo v naročju vzvišene naše matere, svete katoliške cerkve.

Tisti prvak, ki se je oženil s Prežirjevo milico, je služil najprej v Ljubljani ali kje, kasneje pa ga je poslalo poglavarstvo v Rudolfovo. Ker v mestu ni mogel najti pripravnega stanovanja, je šel v šmihelsko župnijo in vzel v zakup Kamovo hišo, kar sem že omenila. Ljudje so hitro izvedeli, kako znanje je imela njegova gospa na Gorenjskem. Povedali so jim uradniki, ki so prebivali nekdanje v Ljubljani; s Prežirjem so nekateri celo občevali. Pa saj ni bilo treba dosti praviti. Prežir govori o svoji ljubezni na vsa usta v pesmih, katere poznajo že zdavnaj tukajšnji Dolenjci. Kar jaz pomnim, prepevajo v mestu: Luna sije . . . ne le dijaki, ampak tudi vse dekle in pestunje. Gospa je živela s svojim možem v prelepi prijaznosti in slogi, vsaj na videz. Bog ji je bil podaril tudi nekoliko krasnih in prav dobrih otrok. Nekateri pa so vendar ugibali, da ne more biti srečna, ker je bila zmerom tako bleda in dostikrat vsa razmišljena. Trdili so, da se ji sili še vedno v spomin zapuščeni ljubček. Za hišno si je vzela neko suho Marijo, zvesto ali precej sitno babnico. Razen nje ji je stregla moja znanka Neža, ki je služila prej obenem z mano v krčmi. Ti dve sta dobro vedeli, kaj se govori o gospi, in Marija, ki ni mogla nič zamolčati, jo je vprašala enočasno kar naravnost, če je bila res že zaročena s tistim slavnim doktorjem, ki je znal delati take mile pesmi. Gospa se zasmije nekako posiljeno in veli: Da se ti ljubi pobirati te stare čenče! Doktor Prežir je bil tak ptiček, kakor so vsi. Kvasil je o ljubezni vsaki, da se je pomenkoval ž njo le pet minut. Kakor drugim, dobriki se je kdaj tudi meni. Skrb me je bil! Trape, ki so mu verjele, je božal baje prav ljubeznivo, ali kadar mu je prišla muha, je pa znal tudi praskati kakor

maček. Hodil je v gledališče in na plesišča, pa je metal po tleh majhne listke, na katerih so bile zapisane vsakovrstne zabavljice na ljubljanske gospodične. Ti listki so šli potem od rok do rok po vsem mestu. Ogrebal je na tak način tudi mene. Jaz sem se strašno jezila. Ko je to slišal, se je grohotal in hvalil po Ljubljani, kako me je razsrdil. Pa s takim porednežem da bi se bila jaz zaročila? ha ha ha! Vidi se, da gospa ni hotela priznati resnice. Taji in zanika se lahko vse, še to, da je sneg bel. Jaz in Neža sva bili trdno uverjeni, da je mislila še zdaj na doktorja. Dokler je bil živ, ni se pripetila nobena takova reč, ki bi jo bila izdala. Kmalu po njegovi smrti je šla z gospodom nekam na deželo. Domov se jima ni mudilo, ker je svetil mesec. Vrnila sta se nekaj pred polnočjo. Hišna, ki je bila obenem kuharica, prinese večerjo. Komaj začneta zajemati, zapoje nekdo za hišo z zvonkim glasom: Luna sije — kladvo bije. Gospa se zgane, da ji pade žlica iz rok. Tresla se je kakor šiba. Ko je vprašal gospod, kaj ji je, zaječi: Oh, prišlo mi je tako slabo, da komaj diham. V posteljo so jo morali nesti, ker sama ni mogla iti. Vreme se je še tisto noč izpremenilo; deževalo je mnogo dni skoraj neprenehoma; noči so bile temne, da se ni nič videlo. Gospa se je opomogla in se zopet razvedrila, ali na njeno nesrečo se je razvedrilo kmalu tudi nebo. Zopet je sijal svetli mesec. Vreme je bilo tako toplo, mirno in prijetno, da sta ostala gospod in gospa do enajstih na vrtu. V Portovi hosti zavpije trikrat sova, precej za njo pa se oglasi s Krke: Luna sije — kladvo bije. Gospa zakriči in pade brez zavesti gospodu v naročaj. Drugi dan je vstala zdrava, ali ob pozni enajsti uri se je ponovila pesem in ž njo tudi njena

bolečina. Od zadnjega do prvega krajca in kadar je bilo oblačno, ni čutila nikoli nič težave, ker se ta čas ni slišalo nobeno petje. Ko pa se je začela luna polniti, se je oglasil vsak večer neznani pevec in uboga gospa je trepetala in omedlevala. Večkrat jo je lomil in zvijal tak strašanski krč, da jo je hotelo zadušiti. Precej, ko je ponehalo petje, prešla ji je tudi bolezen. To petje ni bilo zmerom enako; kdaj se je čulo več glasov, največkrat pa samo eden. Še bolj čudno je bilo to, da se ni glasilo vselej z istega kraja, nego zaporedoma s Šanc, izza Kamove hiše, z Lok in kdaj celo s Krke. Najbolj pogostoma pa je dohajalo vendar s Šanc, s tiste nekoliko viseče tratine, ki je na bregu za kapiteljskim vrtom. Gospod je mislil, da mu ženo hodijo nadlegovat razposajeni dijaki. Prej se kvartajo v kaki beznici, ko jih krčmar zapodi, gredo pa tulit na Šance. Če dobe kak čoln, se vozijo po Krki in ustavijo kje za Kamovo hišo, da tam vrišče in nagajajo. Tožil jih je ravnatelj, ali brez uspeha, ker so vse utajili in se jim ni moglo nič dokazati. Gospod je bil velik prijatelj s kanonikom Jelovškom. Nagovarjal ga je, da bi šel dijake svarit in jim se grozit z najstrožjo kaznijo, ako ne bodo mirovali po noči. Jelovšek je prišvepal — imel je takrat bolne noge — res v šolo, ali fantov ni hotel zmerjati in strašiti, nego jih je prosil prav lepo, naj bi ne prepevali več: „Luna sije“ v takem kraju, kjer bi jih mogla čuti tista bolehnata gospa v Kamovi hiši. Reva je tako občutljiva, da bi ji utegnilo to petje jako škoditi. Dijaki so se o teh besedah na ves glas zasmjali. Eden je baje celo dejal: O saj vemo, zakaj ji preseda pesem; naj ji le, saj je presedala tudi Prežirju njena babja omahljivost. Prošnja kanonikova ni pomogla nič. Kakor

prej razlegalo se je ob mesečini ponočno petje in begalo in mrcvarilo nesrečno Ljubljankanko. Neža vpraša Marijo, zakaj neki ne more slišati te prelepe pesmi brez hudih bolečin. Hišna odgovori: To se zdi tudi meni neizrečeno čudno. Če jo pobaram, pokima z ramama in pravi, da so krivi slabi njeni živci, katere razdraži zlasti ponoči vsaka malenkost. Mogoče! Ali jaz bi dejala, da je glavni vzrok morda nekaj drugega. Pesem: „Luna sije“ jo domišlja dekliških let, vesele njene mladosti, pa se ji stoži in milo stori, ker ve, da se ji ta zlati čas ne povrne nikoli, nikoli več. Tudi zdaj se ji godi dobro. Tako, kakor njo, ne časte nobene druge gospe v Novem mestu in za življenje ima vsega dovolj, česar koli poželi. Ali ljubljanskih veselic ji ne more dati malo naše mestece. Dostikrat vlada v njem taka puščoba, da bi človek najrajši pobegnil. Tudi stanovanje naše je preveč odljudno. Sosebno ob grdem vremenu prebó se prav težko v ti samoti, ki je bolj podobna puščavi, nego kaki vasi. — Marijino razlaganje se Neži ni zdelo dosti verjetno. Njo je obhajala že dolgo huda slutnja, ki se je tudi potrdila. Neko soboto je šla prav pozno s kablom po vode. Noč je bila jasna in svetla. Iz Krke se je vzdigovala semintja megla. Iz megle se pomoli najprej glava, potem tudi život velikega moža. Mahaje z rokami je letela prikazen z meglo vred gori po Krki. Za Kamovo hišo, baš pod gospino spalnico obstane ter se globoko trikrat pokloni in začne prepevati z močnim glasom: Luna sije — kladvo bije. Neža se tako prestraši, da pustivši kabel pobegne v hišo. Odslej ne bi bila šla tako pozno po vodo ne za sto goldinarjev. Zdaj se je na svoje oči uverila, da pevec ni dijak, ne kak drug človek, nego brez dvojbe

doktor Prežir, ki hodi svoji izvoljenki še po smrti nanzanjevat neskončno svojo ljubezen. Marija ni verjela, da bi se mogel mrlič povrniti nazaj na ta svet. Nežini pripovedki si je smejala in velela, da se ji blede, da je imela prazno podobo megle za moža. Jaz pa sem bolje poznala svojo prijateljico. Kar vem, je govorila zmerom prav pametno in nihče se še ni pohvalil, da bi jo bil ujel v kaki laži. Resnico njenih besed je dokazoval tudi gospin prstan. Neža je imela sestrično Franico, ki je poznala mladega kovača. Ker je želela, da bi bila nje ljubezen trdna in brez greha, je šla s fantom v cerkev. Stopivša h kropilnemu kamenu sta spustila vsak svoj prstan v blagoslovljeno vodo. Pred velikim oltarjem sta potem prstana zamenila. Ali ta kovač je bil jako lahak človek. Še tisti teden je napajal v mestni krčmi neko drugo punčaro. Zvečer je zapazil, da mu je Franičin prstan počil. Nesel ga je k zlatarju, da mu ga je zvaril. O sv. Vidu se je napotil k maši na Ljubno. Tam je kupoval vino in se lagal neki Topličanki, katere ni prej še nikoli videl. Na roki mu zazvenči: tink! Ko pogleda, mu je bil prstan zopet počen. Dal ga je vdručič zlatarju. Čez nekaj mesecev je ubila porednega kovača na isti gori strela. Po životu mu ni naredila nobene rane, tudi obleka na njem je ostala cela. Prstan pa mu je strela raznesla na drobne kosce, v očitno znamenje, da ga je zadela strašna kazen božja radi njegove grde nezvestobe. Tudi ljubljanska gospa je imela počen prstan, ki se za dolgo nikakor ni dal popraviti. Sama je povedala družini, da ga je poslala že trikrat k zlatarju, ali v dveh dneh je odjenjal vselej ravno tam, kjer se je bil pretrl prvokrat. Naročila je tudi Neži, da je šla ž njim k zlatarju. Ta bi bila rada vedela, kakšen

je in odpre spotoma škatuljico. V nos ji udari oster, mrtvaški duh! Obšla jo je taka groza, da se je zgrudila. Ko pove to prigodbo hišni, jo je začela psovati. Prismoda, avša, trapa in še druge grde priimke ji je dajala. Po nje misli je dišala po prhnelem stara volna, v katero je bil zavit prstan. Ali ta Marija je rada obrnila vsako reč tako, kakor bi se ne pripetilo na svetu nikoli nič posebnega in božjega. Smukaje se vedno okoli gospode, je napravila vso vero. Trdila je celo vpricho otrok, da je našla v bukvah, da sv. Jurij ni nikdar živel. Rogala se je Blaževemu blagoslovu in o svetinjah sv. Feliksa je blebetala, da so toliko vredne, kakor če bi ležala v oltarju kaka mačka. Prstana se je držalo tudi to čudno svojstvo, da je prišel sam nazaj, če ga je gospa izgubila. Enoč ga je bila nataknila, preden je sedla v čoln. Vozila se je goriindoli z znanci vred po Krki in ogledovala vodo, ribe, bregove in ljudi, kar zapazi, da prstana nima več. Moral se ji je zmuzniti in zdrkniti v vodo. Ko pride domov, počí z rokama, kajti zagledala je izgubljeni prstan na oknu. Modrijanki Mariji pa se niti ta prigodek ni zdel nič skrivnosten. Bleknila je: Gospa je mislila natakiniti prstan, pa je v naglici to pozabila in ga pustila na oknu. Ali vsak pameten človek mi bo potrdil, da je gospa gotovo bolje vedela nego nje jezična hišna, kaj je vzela s sabo, ko se je šla na Krko vozit. Kadar se babnice lišpajo, se naključí presneto poredkoma, da bi pozabile dejati nase svoje dragotine. — Ljubljanska gospa se po letih še ni bila postarala, ali ponočni strah in notranji črv sta ji razdejala nežno truplo. Hodila je pripognjeno in ni je bilo drugega nego sama kost in koža. Slutila je, da ji življenje poteka. Neko

noč se je čulo silno razbijanje z bližnjega otoka. Zjutraj sta stali gospa in hišna pri Krki. Po vodi pride mrtvaški les, se ustavi za hip pri Kamovi hiši baš pred gospo in odplava dalje. Gospa je dejala: Krsta me opominja, naj se pripravim za daljno pot. Ribič je pozneje pripovedoval, da je videl tisto jutro na otoku gosposkega moža, ki je tesal črno skrinjo, ali kaj je bilo, in jo vrgel, ko je bila dodelana, v vodo. Neža je precej velela: Ta tesar je bil doktor Prežir, in meni se zdi, da je pogodila. Gospa se je še nekaj dni silila in hodila, potem pa legla in ni več okrevala. Odkonca se je spominjala rada raznih posvetnih reči: mladostnih svojih let, prijaznega Rožnika, prelepe dolske župnije, kamor se je vozila za veselje v topla pomladanska jutra. Zadnjih štirinajst dni je mislila samo na svoje otroke in na svojo dušo. Molila je slednjo uro in tako zbrano in goreče, kakor bi se zamikala. Če je prišel v njeno spalnico kak človek, ni je nič motil, ker ga ni niti zapazila. Bogu je vse mogoče, morda je bila res zamaknjena. Kdor jo je videl pred boleznijo, ne bi je bil zdaj poznal. Okrogli nežni obrazek se ji je pomladil in svetil in smehljaj kakor nedolžnemu otroku. Čudno je bilo tudi to, da je pozabila na smrtni postelji nemško. Po slovensko je molila, po slovensko se razgovarjala z gospemi, po slovensko se poslavljala z gospodom in svojimi otroki. Prelivalo se je obilo solz, ko je izročila Bogu svojo čisto dušo. Reveži vse okolice so izgubili svojo mater, družina pa dobro gospodinjo, da boljše niso nikoli imeli in si je nikoli želeli. Truplo so odnesli na šmihelsko pokopališče, ki se je napolnilo po vsem svojem prostoru z gosposkimi in kme-tišskimi pogrebci. Neža se je ustopila prav blizu

jame. Zraven nje je stal čuden gospod, ki ga ni videla v vsem svojem življenju. V rokah je držal debelo popotno palico. Bile so povse suhe in brez žil. Oči je imel zatisnjene, kakor bi spal. Život se mu ni nič ganil in zdelo se ji je, da niti ne diha. Izpreletel jo je strah, da je odskočila v stran. Domislila se je zopet — doktorja Prežirja. Ko se je pozneje ozrla, je bil neznan tujec že nekam izginil, na njega mestu je klečala pri grobu jokajoča Marija. Jaz nečem trditi, da je šel mrtvi slovenski pesnik za pogrebom nekdanji svoji prijateljici, to pa je popolnoma gotovo, da je tisti dan, ko so zagrebli njo, našla mir in pokoj tudi njegova duša. Odtakrat je minilo že veliko let, mnogo, mnogo potov je svetil polni mesec na jasnem nebu, v Kamovi hiši pa ni slišal o pozni ponočni uri nikdar več noben človek tiste krasne ali za rajnko gospo pregrozne pesmi: Luna sije — kladvo bije.

25. Gospodična Cizara.

V majhni vasi šmihelske župnije je prebival trpin Muk. Ker je spadal med uradnike, so mu dejali gospod, ali služba njegova je bila nele neznatna, ampak tudi nestanovitna. Živel je bolj v dolgovih in na upanje, nego o svojih dohodkih. Imel je gibčno, jako čedno ženo, katero je resnično ljubil, ker je bila proti njemu vedno ugodljiva, krotka in prijazna. Kadar mu je vrgla sreča v žep nekoliko šestic, sta jih zapila složno skup. Če je bila blagajnica prazna, sta pa stradala tudi složno skup: ona ni nikoli godrnjala, možu svojemu nikoli ničesar očitala. Proti drugim ljudem pa se je vedla rada precej osorno in zabavljivo.

Sosebno soseda Kucigaza je pikala neprenehoma za hrbtom, kdaj pa tudi v obraz, da so mu otroci zmerom tako blatni in razcapani. Kadar so se igrali za njeno hišo, je vselej ragljala: Grših paglavcev nego so Kucigazovi ni v devetih župnijah; zakaj jih dedec ne da v rejo ciganom, ki bi skrbeli zanje vsekako bolje od njihovega očeta, ali pa naj bi jih zaprl vsaj k pajckom v svinjak, da nam ne bi bilo treba gledati teh strašil. Kucigaz glasno ni rekel žal-besede, skrivaj pa se je strašno togotil na jezično sosedo. Bil je hudoben človek, ki je škodil že marsikomu z vražjimi svojimi umetnostimi. Znal je nastavljati vsakovrstna z dela, ki so naklonila tistemu, kdor se jih ni ognil in varoval, dolgo bolezen ali kako drugo veliko nesrečo, večkrat celo smrt. Za svojo kmetijo se je malo brigal, kaj rad pa je hodil na lov. Pogodil je vsako žival; zato so trdili lovci, da se je zapisal hudobcu, ki mu je dal začarano puško. Mukovka je zanosila. Kakor marsikatero tako, nadlegovale so tudi njo vsakršne bolezni in bolečine, ki so ji jemale vso dobro voljo. Neprestano se je zadirala in vpila na vsakega človeka. Najmanjša reč jo je ujezila, da je pihala kakor gad. Na nečedne sosedove otroke se je nekoč tako razsrdila, da je vrgla nanje pomije. Kucigaz je to videl in dejal: Čakaj baba, bom ti zacvrl, da se ti bo gabil tudi tvoj pankert in mi boš še zavidala zdrave in krepke moje dečake, naj bodo zamazani in razdrapani kolikor jim drago. Vzel je puško in ustrelil velikanskega povodnega ptiča, kakršnega še nihče ni videl v tem okraju. Desno nogo mu je odbil; leva, ki mu je ostala, pa je bila dolga gotovo dva čevlja. Ptiča je iztrebil in obesil pod streho na steno, ki je

bila obrnjena proti Mukovemu stanovanju. Ko je Mukovka odprla okno in zagledala Kucigazovo zdelo, je zazijala, plesnila z rokama in se čudila ptiču, najbolj pa strašanski njegovim nogi. Nakaze se kar ni mogla nagledati. Povedala je vsem znankam zanjo ter jih vodila k oknu, odkoder se je videla. Celó v ponočnih sanjah se ji je prikazovala in jo strašila grda divjačina in njena noga. Prišel je čas, da je porodila. Povila je zdravo hčerko, ali, o joj, imela je samo desno nogo človeško, leva pa ji je bila tanka, suha s krempljci, vsa takova, kakršno je molil od sebe povodni ptič na sosedovi hiši. Kucigazu se je volja napol izpolnila. Mukovka mu je res zavidala blatne in raztrgane dečake, ali se ji ni gnusil ubogi otrok, nego neskončno smilil; da je preišljevala nočindan, kako bi mu pomogla in ga obvarovala sramote in zaničevanja. Kako ime je dala svoji hčerki, nisem nikoli čula; ljudje so ji rekali sploh: Cizara in tako jo bom imenovala tudi jaz. Mukovka je obvezala Cizarici ptičjo nogo tako na debelo s cunjami in povoji, da se na oči ni razločila čisto nič od desne, človeške. Ko je nekoliko odrasla, ji je dala narediti za obe nogi enaka čevljska. Ker sta mati in oče znala molčati, ni izvedel noben človek, kako nogo je načaralo Cizarici Kucigazovo zdelo. Deklica je ostala vedno zdrava kakor riba in se je razvijala brzo in krasno. Lepši in pametnejši od nje ni bil noben otrok na vsem Dolenjskem. Prikupila in priljubila pa se itak ni nikomur. Nihče je ni hotel pestovati ali se z njo igrati. Ljudje so govorili, da se jim mrzi, dasi niso vedeli, zakaj. Celó psi so začeli lajati o njenem pogledu, kakor bi bila kaka divjačina. Očitno se je pokazala o vsaki priliki grozna nezdoda,

da je prejela od pošastnega ptiča ne le nogo, ampak tudi njegovo odurnost in zoprnost. S petnajstim letom je dorasla in se popolnoma razcvetela in dozorela za možitev. Po ti sreči je kar koprnela, kajti je bila že z dvanajstim letom vsa zaljubljena. Imela je trdno vero, da si bo lahko izbrala ženina po svoji volji. Za lepoto se ji ni moglo primerjati nobeno dekle, ni kmetsko ni gosposko, ni domače ni nemško. Govorila je prijetno, kakor bi se ji usipale iz ust dišeče rožice, pela sladko, glasno in ubrano, kakor zvon, in kadar se je smejala, je trepetalo poslušalcu srce od miline in rajskega veselja. Bog pa je obdaril tudi njen duh s čudovitimi sposobnostmi in umetnostmi. V bistroumu, v pametnem odgovarjanju in v slani šaljivosti jo je dobajal malokdo, prekosal pa nobeden ne. Pisala je gladko, razločno in lično, kakor bi bilo natisnjeno. Zaradi tolike nadarjenosti se je je prijel častni priimek: doktorica. Zaslovela je daleč in po pravici, kajti takega čudaka naši rojaki še nikoli niso čuli in videli. Iz bližnjih in daljnih krajev so vreli mladeniči in vdovci vseh stanov v Mukovo hišo, da se uverijo na svoje oči in ušesa, če govornica ne laže. Kdorkoli je prišel, je zatrdil prvi hip, da slave in povzdigujejo ljudje Cizaro še veliko premalo, kajti nje krasota ni zemeljska, nego nebeška; njen glas, naj pripoveduje ali poje, ne človeški nego angelski. Ali to zamikanje ni dolgo trajalo. Kolikor dalje so sedeli prihodniki pri nji, tembolj se jim je tožilo. Priljudnost njena se jim je zdela mrzla in posiljena. Oko se ji je neznano žarilo; človeka je začela obhajati groza, kajti ni se mogel iznebiti slutnje, da mu preti nevarnost in poguba. Vsak je komaj čakal, da se poslovijo in odide. Prišedši na

cesto je hvalil Boga, da diha zopet zdravi, prosti zrak, o Cizari pa je nesel s sabo domov tako mnenje, da je ne bi hotel ni za ljubico, nikar za ženo. Doktorica ni mogla razumeti in pojmiti, da se nobeden teh oglednikov ne povrne, da bi jo snubil. Mislila je, da jih žali in odbija njena obleka, ki je bila čedna, ali bolj kmetiška nego gosposka. Zahtevala je, da ji kupi oče parazol, klobuček in druge take nepotrebности. Muk zaječi: Kako za Boga, ali ne vidiš naše revščine? Hudobno dekletu se zadere: To mene nič ne briga, Vi ste gospod, ne more mi se tedaj zameriti, da hočem imeti opravo po svojem stanu. Mukovki je ta prepir, ki se je ponavljal odslej vsak dan med očetom in hčerjo, začel presedati. Dejala je možu: Privošči ji to veselje, privošči! Denarja res nimamo, ali saj se dobi v prodajalnici obleka tudi na dolg. Če bova mogla, bova že plačala. Muk je zdihnil in se podal. Tako se je prelevila Cizara iz kmetice v prvo gospodično na Dolenjskem. Za moje mladosti so se zvale gospodične samo hčere višjih uradnikov, velikih trgovcev in graščakov. Zgled napuhnjene „doktorice“ je začel najprej rušiti ta pošteni starinski red in običaj. Mestnim dekletom smo dejali, da so „purgarske“, večje časti jim ni dajal nihče, niti je niso želele. Zdaj pa so hotele vse posnemati Cizaro. Gosposčina se je jela širiti po mestu in po deželi kakor kolera ali kaka druga nalezljiva bolezen. Iz Rudolfovega so hodile proste punčare služiti v Gradec. Za leto dni so se vrnile v klobučkih in kmalu so si začele omišljati klobučke vse njihove vrstnice. Cape so izpremenile tudi naslov. Že pred kakimi petnajstimi leti so se imenovale gospodične hčere vseh mestnih rokodelcev,

deželskih učiteljev, kmetiških bogatinov, prvakov in bahačev. Prvo znamenje te nove dobe je bil povsod parazol. Trdo pokonci stopaje so držale to marelico razpeto, čeprav je bilo oblačno, in gospodje, ki so jih srečavali, so jih pozdravljali: Dober dan, gospodična! Oh, kako lepo jim je zvenela na ušesa ta besedica! Pokazale so, da znajo napredovati. Navlekle so naše drago sukunjico z mrežastimi ovratniki in vsakovrstnimi čipkami, resicami, vrpcami, podšivi, našivi, povezami in bingeljci. Naposled so si nataknile na glavo tudi tisto nečedno, šemasto kofrnico, ki ji pravijo gospoda klobuk. Tako je šlo za vrstjo, dokler ni bilo nobenega vnanjega razločka več med pravimi in jarimi gospodičnami. Take cunje so slabe in dostikrat precej drage, ali ti stroški bi se dali morebiti še nekako utrpeti in pozabiti, ko bi bilo ž njimi vse odpravljeno. Toda izkušnja uči, da se primrže jari gospodični tudi druge dobre domače navade. V jedi izbira, da ji ni moči ustreči. Hotela bi papkati vsak dan meso in kofetek, ob nedeljah in kdaj tudi med tednom piščance in potvičico. Resno delo se ji upira in smrdi. Z voljo lika kvečjemu kako lepo perilo; pometajo, pospravljajo, šivajo in kuhajo naj pa mati in dekle. Če roditelji nečejo ugajati njeni bedasti trmi, se naredi bolno, pa se cmeri, ihti in javka, dokler se ji ne izpolni želja. Rajnki prošt Arko so izustili jako modro besedo. Dejali so: Dekle, ki je omikano in pametno, obenem pa pridno in pošteno, se sme zvati slobodno gospodična, naj bo katerega stanu mu drago; malopridnice in trape pa niso vredne nikakove časti, čeprav so grofovskega rodu. Dostikrat se spomnim Marentetove Marice v Šent Petru. Bila je krasne rasti in belega,

ljubkega obraza, da malo takih. Tudi ona je nosila parazol in lepo obleko, ali si jo je pošteno zaslužila. Marentetova krčma se je povzdignila z njeno skrbjo, da je spadala med najboljše na deželi: hodili in vozili so se tja radi tudi mestna gospoda. Mater so mikala bolj poljska dela, očeta pa zdravilstvo (bil je homeopat) in drugi opravki: krčmarila je Marica največ sama. Točila je prav dobro vino, znala je pa tudi izvrstno kuhati, streči ljudem in dati vsakemu človeku pravi odgovor. Pomenkovala se je prijazno s kmetom in gospodom, ponašala pa se vsegdar tako modro, da je bila za zgled vsem dekletom našega okraja. Iz ust ji ni prišla nikoli nobena neumna in nespodobna beseda, kvantačev se je bolj bala nego kuge. Vpričo nje so brzdali jezik najhujši razuzdanci, da je ne bi užalili. Ostala je nepokvarjena in nedolžna sredi brezštevlnih izkušnjav in prilik za greh. Ta deklica pa je bila tudi omikana in zbrisana, kakor le malokatera meščanka. Če ni bilo pivcev ali kakega drugega dela, je sedela vedno pri bukvah, zvečer jo je morala mati skoraj s silo goniti spat, ker se ni mogla ločiti od branja. Po slovensko je govorila, kadar je hotela, čisto in brez napake kakor kak učenik ali duhoven, vsaka beseda bi se bila mogla natisniti. To so mi potrdili uradniki in profesorji, ki so bili njeni gostje. Ta Marica je bila gotovo vredna, da se ji veli gospodična in marsikdo ji je tudi dejal, ali skromna deklica se je sramovala in branila te časti, prosila je gospode, naj ji reko po domače: Mica ali Marica. Tudi kak zastaven gospod bi bil lahko hvalil svojo usodo, ko bi jo bil dobil za ženo. Ali Bog ji je namenil še veliko boljšo srečo: vzel jo je mlado in cvetočo k sebi v nebesa. Od te

dične šentpeterske device se je ločila negodnica Cizara kakor noč od dne, kakor led od ognja. Delati ni hotela nič, živela je kakor lilija na polju, ki ne seje in ne žanje pa je lepše oblečena nego kralj Salomon. Po glavi ji je rojila samo ena misel: Kako bi zasačila kakega ženina in se omožila. O fantih in možitvi se je pogovarjala podnevi, o fantih in možitvi se ji je sanjalo ponoči. Brala in pisala ni nikoli nič drugega nego zaljubljene čenče. Močno jo je prevarilo upanje, da ji bo njena nova gospoščina privedla snubačev na izber. Ker se nihče ni sam oglasil, jih je jela vabiti in klicati od vseh strani k sebi. Naročala in pisarila je znanim in neznanim fantom in gospodom, naj pridejo k nji na kratek pomenek, ker jim mora nekaj posebnega razodeti. Prosila je vse svoje vrstnice in celo romarice in beračice, da bi jo po svetu hvalile in priporočale. Mnogi mladeniči in možaki so se dali res pregovoriti in jo prišli gledat. Ni moči naštetih vseh zvijač, s katerimi jih je mamila in lovila. Med prvimi se je pridrdral k nji eden tistih malih graščakov, ki jim pravimo kurnikarji. Zapazivši, da je brezverec, jela je Cizara prav po judovsko udrihati po resnicah katoliške vere. Sploh je zabavljala duhovščini proti vsakemu škricu, nadejaje se, da se mu bo prikupila s to nesramnostjo. Če se je oglasil kak dober Slovenec, je gorela tudi ona kakor živi ogenj za dom in pravice naše in psovala Nemce in nemškutarje, kakor da jih hoče posrebiti v žlici vode. Kadar se je pa menil z njo kak nemškutar, se mu je bahala s svojo borno nemščino in imenovala naš jezik paversko krokanje. Pela mu je, ker drugače ni znala, po naše ali je trdila, da so slovenske samo besede, napevi pa vsi nemški,

ker bedasti Slobenarji dozdej niso mogli izumiti ni enega svojega napeva. Proti kmetom je obrekovala gospodo, da so pijavke, ki hočejo posrkati prostemu ljudstvu zadnjo kapljo krvi, proti gospodom pa je čvekala, da je naš kmet hujši od živine in ni vreden, da se mu reče človek. Prilizovala se je iz raznih razlogov vsakemu: mladim in starim, samcem in oženjenim, takim, ki so se mogli, pa tudi takim, ki se niso mogli in niso smeli ženiti. Slepila je dijake višjih šol, ker je čula, da se v srcih nezrele mladeži ukorenini ljubezen kdaj najčvrsteje in najgloboče, da se ne da nikdar več izruvat. Pomislila je, da utegnejo imeti nekateri čez šest ali osem let že dobro službo. Ako bi morala ostati dotakrat brez moža — groza jo je izpreletela o ti misli — bo prišel morebiti kateri teh zvestih ljubovnikov po njo in jo odrešil mrzkega samovanja. Mukov sosed je bil krepak in jako imovit mož, ali ni bil nič srečen, ker mu stara, vedno bolna žena ni mogla ni živeti ni umreti. Cizara je upirala zaljubljeno vanj svoje oči, češ, baba pogine nemara vendarle že letos, predpustom vzame potem mene. Sploh se je milila in silila najrajši bogatinom; če ne poročnega prstana, smela se je nadejati od njih lepih daril, svilnatega krila, zlatih zapestnic in drugih takih, očem in srcu ljubih reči. Ponujala se je očitvidno celo sivolasim župnikom, mikalo jo je priti k njim za skrbnico ali tovarišico. Navdajalo jo je presladko upanje, da bo po bližnji njihovi smrti ogrenila ves njihov imetek, veste tistih 40.000 goldinarjev, katere ima poleg trdne vere slovenskih kmetov vsak star duhovnik spravljene v hranilnici. S tolikim denarjem si bo kupila ženina, kakršnega bo hotela. Vzel jo bo vsak baron, nikar

meščan — kmeta ne bi ni pogledala. Največ prilike za lov so ji dajale nedelje in cerkvene svečanosti. Ob takih dneh in zgodah se je vselej tako nafrulila, da da so jo fantje že oddaleč zapazili. Če so bila druga dekleta belo oblečena, je dejala nase črno opravo, če so bile pa vrstnice črne, je oblekla belo krilo. Brez nje ni minilo nobeno proščenje. Navadno se je vstopila na kak grič, ali pa prav na dno kake doline, da so jo lahko vsi videli. Hodila je po vseh krčmah, kjer se je zbirala moška mladež, da se ji je nastavljala in jo ugrevala in zavajala s svojim zvonkim petjem. Sramu ni poznala nobenega, prepevala je rada tudi najostudnejše kvante, ako je mislila, da ugajajo vinjenim poslušalcem. Nekoč so jo čule Podgorke in so se nanjo tako razsrdile, da so pljuvale skozi okno v pivnico, kjer je sedela, in vpile ena čez drugo: Grdoba, pojdi razveseljevat v Gorjance gorjanske kozle, v krščansko društvo ti ne spadaš! Večkrat je spremljevala krdelo pijanih rogoviležev od ene beznice do druge, grohotaje se njihovim surovim burkam. Ljudje so se zgledovali in popraševali: Ali jo vidite? Fej te bodi! Pa taki vlačugi da bi morali reči gospodična?! Vsaki kravarici gre to ime prej nego nji. Popoldne se je napotila v lepem vremenu iz vasi in sedla pri razpotju na klop, katero si je dala sama narediti, ker se ji je zdel ta kraj posebno pripraven za njen namen. Tam je popevala najmičnejše pesmi, katere je znala, da se je razlegalo daleč tja čez polje po vaseh, ki so stale v obližju. Ljudje so se smejali in šalili: Cizara vabi! Kdor nima ljubice, hajdi na razzpotje, da si jo najde. Takih njenih neumnosti bi naštela lahko še veliko ali ni treba: Cizaro zdaj poznamo. Žlahtne božje darove

je rabila krivo in napačno, zato ji niso prinesli ni slave ni sreče, tem več pa nezadovoljnosti in sramote. Celih petnajst let ni delala in snovala nikoli nič pametnega in koristnega nego je vrebala in prežala samo na to, da bi ujela kakega dedca. Takove zaljubljene babe se imenujejo po pravici na vsem svetu prismođe. Svojo mrežo je razpenjala čez vso kranjsko in nekoliko tudi čez hrvaško in štajersko deželo; svoje zanke imela je nastavljene celo v Gradcu in na Dunaju. Ali ves ta smešni trud ji je ostal in moral ostati brezuspešen in jalov, ker ji je bilo prirojeno čudno svojstvo, da se je vsakemu človeku gabila in mrzela. Vse njene vrstnice in znanke, tudi najgrše kmetice so se veselile in kratkočasile s svojimi ljubčki in se izvečine pomožile. Prelepa Cizara je bila na Dolenskem edina, katere nihče ni maral, nihče ljubil, nihče spoštoval. Ljudje so jo obirali nele med sabo, ampak se ji grohotali in rogali tudi v oči. Prvotni njen priimek „doktorica“ so zavrgli in pozabili. Izmislili so si nov pridevek, ki je bil jako primeren in resničen, ali zanjo silno razžaljiv, zvali so jo: Prazna mreža. Kako drugo bi bilo to zaničevanje zbegalo in morebiti ugonobilo, malopridnici Cizari pa nikakor še ni obupalo predrzno srce. Zarežala se je zabavljivo: Obrekovalci moji se jako motijo, ko mi prerokujejo, da se bom postarala brez moža. To rekši sede za mizo in napiše dolgo pismo, ki ni bilo namenjeno ni fantu ni vdovcu nego gospodarju gorjanskih višav in brlogov — rogatemu Hudobcu. Poročila mu je, naj slobodno vzame po smrti njeno dušo, ali dobiti ji mora moža, ki bo bogat in mogočen, da se bo mogla maščevati vsem tistim, ki so prezirali njeno ljubezen.

List je pisala s svojo krvjo in zapečatila s črno smolo, v katero je vtisnila svoje ime. Dala ga je stari postrežnici Murdi, da ga odnese v Gorjance. Nedaleč od karlovške ceste, streljaj od stražarnice je stala velika suha bukev s štirimi kljukastimi vejami, ki so molele na vse strani sveta. Na te veje se je hodil Hudobec v jasnih nočeh najrajši gugat, kar so potrdili mnogi vozniki, ki so ga videli na svoje oči. Bukvi je bilo deblo votlo od vrha do tal. V to duplino je položil svojo prošnjo, kdor je potreboval od Hudobca kake pomoči ali milosti. Vanjo jo dejala tudi Murda Cizarino pismo. Tretji dan popoldne pride pred Mukovo hišo majhen, jako ličen koleselc. Iz njega stopi dolg, porasel mož. Oblečen je bil sicer tako kakor kočevski krošnjari, na glavi pa mu je čepela rdeča kapica, kakršne nosijo Vlahi. Tujec gre v hišo, pozdravi priljudno vse domačine in poklonivši se Cizari veli: Prišel sem te snubit. Mukovka pogrne mizo in prinese nekaj borne jedi in pijače. Snubač je niti ne pogleda nego sname preramno torbico ter izvadi iz nje za poln koš pečenke, butilij najslajšega vina pa toliko, kolikor jih je moglo stati na veliki hrastovi mizi. Po veseli pojedini razodene Cizari svojo gorečo ljubezen in jo prosi, da bi šla precej ž njim na oglede v njegov gorjanski grad; če bo zadovoljna, bosta praznovala poroko svojo še isti dan opolnoči. Cizara je komaj čakala takovega povabila. Skočila je z ženinom na voz in iskreni konjiček je zadirjal z njima proti Gorjancem. Vrnila se je domov šele čez štirinajst dni. Mukovka ni hotela povedati radovednim sosedam, kam se je odvezla. Zlagala se jim je, da je šla k svoji sestri v Sotesko. Odslej Cizara ni lovila več ni mla-

dičev ni vdovcev. Vse njeno življenje se je predrugačilo. Od jutra do večera je spala, potem pa sedla za mizo in se gostila z roditelji vred v pozno noč z divjačino, piščeti, plečem in vinom. Muk je svoje stare dolgove poplačal in ni delal novih, hiša mu je bila založena z vsakim blagom, z vsako dobroto. Mesa se je nakuhalo vsak dan, da ga je ostajalo nele družini, ampak tudi psom, mačkam in prašičem. Ljudje so mnogo ugibali, odkod je prišlo Mukovim toliko bogastvo. Večina je sodila, da jim je pomogel bankovčar Prelesnik. Ženske so iskreno hvalile Cizaro, da se je spametovala in poboljšala, samo to se jim je čudno zdelo, zakaj gre vselej takrat od doma, kadar se približuje kaka nevihta. Njena sestrična je bila mesec dni pri Muku na počitnicah. Radi bolehnosti več noči ni mogla skoraj nič spati, pa bi se bila rada menila kaj s Cizaro, ki je ležala v isti izbi. Ali zaman jo je klicala. Ko je vstala, da bi jo potresla in zbudila, je našla njeno posteljo prazno! To je bilo potem vsako noč in tako se je žlahtnica uverila, da Cizara ne spi nikoli doma. Popolnoma pa je razjasnil vso skrivnost gospod Brnač. Ta mož je bil nekdanj uradnik pa je pustil službo, ker se ni mogel navaditi jarma. V krčmi se je seznanil z Mukom, ki ga je povabil, da bi prišel večkrat k njemu na dom. Cizara se mu je dobrikala na vse pretege, da bi ga vnela zase in dobila za moža. Ko ji je izpodletelo, mu je prisegla osveto. Brnač je hodil rad na Gorjance, nekoliko radi dobrega zraka, najbolj pa zato, da bi se pogovoril kaj z bistrournimi Podgorci, katere so škrici in njih podrepniki razvpili za bedake, ker spe reveži na trdi slami in nosijo debele, robate srajce. Enoč ga je zatekla v hosti huda

ura. Skočil je pod skalo v jazbino. V tem zavetju je hotel počakati, dokler bi se zopet izprevedrilo. Videti ga ni mogel nihče, ker je raslo pred zijalko grmovje, on pa je razložil prav lahko vse, karkoli se je godilo in vršilo na bližnji trati. Prikorakala sta tja, držeč se za roke, velik, kosmat dedec in — Cizara! On jo je vprašal, smejoč se, če je že kaznovala svoje ljubimce, ki so bili proti nji tako trdega srca. Cizara mu odgovori: Ne boj se, utekel mi ne bo nobeden. Nekatere sem že malo požgalkala. Uradniku, ki mi je najprvi ugrabil dušni mir, še tisto leto pa se oženil pri drugi, sem prestopila otroka, da ne bo mogel nič več rasti. Roditelji bodo javkali, jaz se jim bom pa smejala. Sosedu, ki ima staro babo, sem prežela žito, govoreč: Pol meni, pol tebi. Dobil bo samo polovico pridelka, druga polovica se bo preselila na našo njivo. Graščaku — kurnikarju bom pobrenkala danes vse polje s točo, nobena bilka ne sme ostati pokonci. Svojemu svaku, ki je videl grdo mojo sestro, mene pa ne, bom vsadila o prvi priliki v srce črno muho, da ne bo nikoli zadovoljen ni s svojo ženo ni s svojim stanom. Modrijanu Brnaču sem se pa že maščevala. Prišla sem mu do živega brez coprnije. Najprej sem ga razglasila za tatu. Ker je pa njegovo poštenje preveč znano, mi niso hoteli ljudje dosti verjeti, zato sem ga osvinjala v ljubljanskem časniku z debelo lažjo, da je nesramen človek, ki pohujšuje nedolžno mladino. — Po tem pomenku se je pridružilo ti dvojici še veliko drugih dedcev in bab. Kosmatina so pozdravljali vsi za vladarja in svojega vodnika. Zatulili so mu trikrat: Živio naš kralj, slavni Hudobec! Prepevaje grde kvante je prepevala drhal četrtinko ure po trati,

potem pa zavrisknila in se dvignila v oblake. Zdaj je Brnač zapazil, da ima Cizara samo eno nogo človeško, drugo pa tičjo. Kmalu se je začelo v zraku strašno mešati, vreti in vršati. Preden je preteklo deset minut, je pobila toča skoraj vso šmihelsko, prečinsko in mirnopeško župnijo. Brnač je oznanil ljudem, kaj je videl in slišal v Gorjancih. Ko je Cizara zapazila, da so nje tajnosti izdane, se je zbala srda in napada svojih rojakov in je pobegnila v hribe k Hudobcu. Prikazala se ni nikoli več nobenemu našemu človeku, zato se ne more nič vedeti, če živi ali je že poginila. Tudi Muk je zapustil dolensko stran in se preselil na Hrvaško. Neki trgovec nam je pravil, da je govoril z njim v Zagrebu. Služil je tam več let policiji za vohuna, potem pa so ga dijaki naklestili, da je baje umrl. Brnač je bil tako razkačen na Cizaro, da se ji je hotel na vsak način osvetiti, osramotivši za večne čase njo in njen spomin. Opisal je njeno življenje in razložil prav natanko vse njene hudobe, sleparstva in budalosti. Te bukve je imenoval: Prazna mreža. Mislil jih je dati na svetlo, da bi poznali vsi Slovenci peklensko pošast, ki je okuževala in oskrunjevala toliko let dolensko življenje in poštenje. Prišle pa so vmes neke nepričakovane sitnosti in zapreke, da se je moralo tiskanje odložiti. Brnač je umrl in z njim tudi njegov namen. Rokopis se je ohranil ali ne vem v čigavih rokah se zdaj nahaja. Naši gostje so ga prinesli večkrat s sabo v krčmo in nam brali iz njega tako mične in čudne prigodbe, da smo kar zijali in strmeli. Kadar bom zadela kaj dosti v loteriji, bom dala „Prazno mrežo“ precej o svojem strošku natisniti.

26. Hudóbica.

V Podgorju so dobili novega cerkovnika. Zval se je Podlipec. Oba, on in žena njegova, sta bila še jako mlada in brez otrok. Podlipec se je mogel šteti med kmetiške razumnike in učenjake. Porabili so ga lahko nele pred oltarjem, ampak tudi pri orgljah in v šoli. Radi te sposobnosti so mu dejali gospoda, če so bili prav dobre volje: gospod učitelj — kar se je zdelo kmetom neizrečeno smešno. Stari Dolenjci so bili sploh uverjeni, da gre to častno ime samo tistemu, kdor jim je zložil in zapel, kadar so zahtevali, kako lepo novo pesem: sveto ali okroglo, kakor sta nanesti prilika in potreba. Učenika, ki ni razumel te umetnosti, so imeli za praznoglavca in šušmarja. Ko je prišel po bero, so mu namerili najslabšega žita, in skopo, kar se je dalo; še k svojim pijačam ga niso radi klicali in vabili. Ker Podlipec ni bil ne pesnik, ne skladatelj, so ga gledali župljani neprijazno in imenovali „birič“ in „podrepnik“. Dajali so mu komaj polovico tiste plače in nagrade, katero so mu bili prej sami obetali in ugenili. S svojimi dohodki se tedaj mož ni mogel dosti pohvaliti. Ker je jako stiskal, je životaril zdaj še brez dolgov, ali silno ga je skrbelo, kako bo izdelaval potem, ko mu pošlje Bog v hišo kaj rodovine.

Ni torej čuda, da se je navsomoč obveselil, ko mu je ponudila neznana gospa debelo možnjo rume-njakov, ako vzame njeno triletno hčerko za svojo. Prej nego v četrť ure sta se pogodila. Tujka je tožila, da se loči prav težko od otroka, ali se mora, ker ji ga hoče mož ugonobiti. Podlipčevka vpraša prestrašena: Ali Vaš dedec ne pozna Boga? Gospa veli: Pozna ga

bolje od nas, ali ga sovraži. Odkonca mu je punčka ljubila. Ujčkal jo je neprenehoma in ji ni dejal nikoli drugače nego: zlata moja Hudóbica! Kaj ne, da Vam se vidi to ime čudno? Ker se zove moj mož Hudobec, je hotel, da se mu kliče tudi hči z njegovim imenom: Hudóbica! Jaz zase dobro vem, da bom pogubljena, ali ubogi otrok se mi je smilil; nakanila sem, da ga moram obvarovati svoje strašne usode. Dala sem ga tedaj krstiti in pozneje sem mu mislila skrbeti za dušo z dobrim krščanskim poukom. Krščene hčerke pa Hudobec ni maral več. Zapovedal mi je, da jo moram utopiti kakor cucka, če ne bo raztrgal najprej njo, potem pa mene. Te besede dokazujejo, da je bila tuja gospa najbrž tista Cizara, o kateri sem vam pravila oni dan na vrtu. Mala Hudóbica je bila prav čvrsta in brez telesne napake. Samo pod levim ušesom je imela čudno znamenje, rdečo tičjo nogo, ki je pa ni dosti kazilo, ker je bilo drobno in se je skrilo lahko pod lase ali pa pod zavratnik.

Ko je deklica odrasla, je spadala med najprve dolenjske krasotice in ona se ni gabila in gnusila mladenci kakor njena nesrečna mati. Sosebno ob nedeljah so se kar gnetli okoli nje in se niso mogli naslušati njenih ginljivih pesmi in šaljivih pripovedk. Pela je skoraj tako lepo kakor sloveče hčere šmihelskega učitelja in veliko bolje nego tista bahasta Šentjernejka, katero so razglasili njeni ljubčki v nekem časniku za prvo dolenjsko pevko. Hudóbica se ni kmalu naveličala pohajkovanja, vendar se nikakor ni moglo trditi, da ničesar ne dela. Znala je izvrstno šivati, marsikateri podgorski nevesti je naredila obleko, prislužila si je z iglo precej krajcarjev. Te denarce je potratila

poleg sedanje šege to seveda za solnčnik, klobuček, mreže, kajti je tudi nji dišala gosposčina, tudi njenemu ušesu je ugajalo najbolj, če jo je pozdravil in počastil človek z „gospodično“. Mislila je, da ji pripada ta naslov že zaradi njene omike in učenosti. Bila je res prav dobre glave. Brati in troho nemščine jo je navadil Podlipec. Za računanje se ni ustrašila nobenega trgovca. Najtežje račune je prej dogotovila na pamet nego kak škric s svinčnikom na papirju. V pisanju se je izurila največ sama in je prekosila v tem nele svojega krušnega očeta, ampak tudi vse tiste bogate gospodične, ki so se učile po štiri leta v Ljubljani in v Škofji Loki. Tudi s peresom si je pripridila dokaj grošev, ali ne bom dejala, da baš na pameten način. Osnovala je na Dolenjskem prvo ljubavno pisarnico. Mnogi fantje so drvarili takrat v hrvaških gozdih ali krošnjariji po Nemškem in po drugod. Drugi so služili v vojaki ali pa za hlapce v domačih in v tujih deželah. Ljubice teh mladeničev so hodile pridno k Hudóbici, da bi jim kaj prijaznega pisala. Z njenim delom so bile povse zadovoljne. Znala se je njihovim fantom tako ljubeznivo sladkati in militi, da so kar poskakovale od veselja, ko so pomislile, kako neskončno se jim bodo prikupile s svojimi pismi. Ko se je v Novem Mestu izvedelo, kako si služi Hudóbica denar, so jo jeli precej posnemati. Odprli sta se dve novi ljubavni pisarnici, ena za gospodične, drugo za dekline in pestunje. Kmetiško je ustanovil Grmov Makselj. Dasi je računal za pismo samo šestico, so mu nametale zaljubljene trape nekatero nedeljo po poldrug goldinar, na začetku predpusta in pred velikimi prazniki pa tudi po tri goldinarje! Pravijo, da je Hudóbica punčaram veliko koristila z

medeno svojo pisavo, ker je znala prehladnega ljubčka ugreti, omahujočega pa utrditi, da sta se poročila s svojim dekletom precej ko je bilo mogoče. Pač se ji je moralo dostikrat prav milo storiti, da je dobivala svojim znankam može, sama zase pa se zaman trudila in pehala. Mladim in starim fantom in vdovcem se je nastavljala in ponujala o vsaki priliki. Pomenkovali so se z njo prav radi, kakor sem že omenila, ali za ženo je ni maral nobeden, in to iz jako dobrih razlogov. Da ji je bilo uganjeno kaj prida dote, našla bi si bila ženina brez težave, toda Podlipec je dejal, da ji ne more dati ni krajcarja. Z denarjem, ki ga je dobil z njo, je hotel zvesti sam svoje hčere, ne pa tuje rejenke, ki ga je slabo spoštovala in prezirala samopašno vse njegove blage nauke in opomine. Tudi s svojo veliko lepoto bi bila mogla zasačiti kakega nepremišljenega mladiča, ko bi bila hotela le količkaj brzdati in skrivati svoje grde in pregrešne strasti in navade. O njeni razuzdanosti se govori mnogo še dandanes, ko je že zdavnaj mrtva. Ponočevala je z vsakim vlačugarjem. V družini se je pomenkovala tako nesramno, da ji niso bili kos niti novomeški postopači, ki so si pridobili nečedno slavo, da so najhujši kvantači v vsi kranjski deželi. Kŕlela in rotila se je pri vsaki besedi, v jezi in brez jeze, kakor bi bila odrasla med samimi Mokronavzarji. S svojim strupenim jezikom je kradla poštenje slednjemu človeku, delala zdrahe in razpor v vseh hišah in rodovinah in se zaletavala celo v svoje krušne roditelje. Take porednice se boji vsakdo, še tisti, ki ni sam nič prida. Vidi se, da hruška ni padla daleč od drevesa, ki jo je obrodilo. Hudóbica je bila povse dostojna hči matere Cizare.

Ali če sta si dva človeka tudi popolnoma enaka po svojih svojstvih, vendar ju ne spremlja na tem svetu nikoli enaka sreča, niti ju ne preganja enaka nesreča. Življenje teče vsakemu po svojem posebnem tiru, ki se ne more nikoli premeniti, ker nam je namenjen. Na gornjem koncu Podgorja so se verili ljudje, da Hudóbica ne bo okusila nikdar sv. zakona, na dolnjem koncu te brdovite krajine pa so prerokovali isto usodo nekemu fantu, Koporčevemu Martinu. Ta Martin se je porodil prav pod Gorjanci, ali v takem kraju, kjer se zdi našim kmetom grozno za malo, ako jih imenuje kdo „Podgorce“. Martin pa je bil mirovit človek, ki se ni jezil ni na to, ni na kako drugo ime. Da si mu rekel: „Turek“ ali „peslajnar“, zmajal bi bil z ramama in dejal povse hladno: Če sem, naj pa bom. Nihče ni dvojil ali tajil, da je Martin prav dober dečko, le škoda, da je bil obenem tako neskončno bedast in smešen. Oči je imel drobne kakor krt, nos pa debel, dolg in rumenkast, kakor da mu visi izpod čela zrela kumara. Človek se mu je moral nehote smejati, če ga je le pogledal. Sam s sabo je govoril rad in veliko, z ljudmi pa prav malo in z nevoljo, ker se jih je bal. Dasi je bil silen hrust, so ga dražili, brcali in suvali ne le pastirji, ampak tudi mali otročaji, ki so hodili še v sami srajci. kajti vedeli so, da ga take šale nikoli ne razkačijo in jih morebiti niti ne zapazi. Gospodinjala mu je sestra, ki pa ni bila dosti pametnejša od njega. K hiši je spadala slaba četrta kmetije. Nekdaj je stala bolj trdno, ali ker se je že Martinov oče malo brigal za gospodarstvo, je prišlo veliko polja in hoste sosedom v roke, da nihče ni znal kdaj in kako. Martin bi se bil kaj rad oženil, večkrat je mislil katero vprašati, če

bi ga hotela, ali vsaka ga je gledala tako zabavljivo, da se je vselej zbal in skesal. In prav je storil, da se je skesal, kajti vsa podgorska in poljska, hrvaška in belokranjska dekleta so se zaklela svečano, da bi poskakala rajši v Krko, Kolpo ali Savo, nego se udala za takovega butca in nakaznika. Ko je prekoračil štirideseto leto, mu je prihajal zakon čimdalje bolj porredkoma na misel, tolažil se je v svoji samščini s staro slovensko vero, da mu žena ni bila namenjena.

Tudi Hudóbico je že zapuščala mladost, ali ji ni prav nič še upadalo hrepenenje po možu, nego ji celo raslo in raslo, dokler jo je zavedlo na isti grešni pot kakor njeno mater in še marsikatero drugo Dolenjko. Namenila se je prositi pomoči gorjanskega Hudobca, itak se ni vedla tako predrzno in brezumno kakor Cizara. Škratcu je pisala z volovsko, ne pa s svojo krvjo. Pri sosedovih je napenjalo Rogina; v strahu, da jim pogine, so ga zaklali. Hudóbica si je nastregla v skledico krvi in tekla z njo domov. V pismu se je priporočala Hudobcu, da bi ji dobil še tisto leto moža, ki pa mora biti človeškega, ne pa peklenškega rodu. Za trud mu je obetala vsako plačilo, katerega bo zaželel in zahteval, samo ene reči mu ne more dati: neumrljive svoje duše. Tega pisanja se Škrat menda ni dosti obveselil. Odgovor ji je poslal čez tri dni po pošti. Odpisal ji je na neki trdi in grapasti prnji, ki je bila bolj podobna hrastovi skorji nego papirju. Mesto peresa je rabil najbrž kak klin, črke so bile silno debele in pol pedi dolge. V tem pismu je peklenšček svetoval Hudóbici porogljivo, naj se ponudi za ženo Koporčevemu Martinu. Ker je velik trap, jo bo gotovo rad uslišal. Naznanil ji je tudi županijo, vas in hišno številko, kam naj si

gre iskat ženina. Na konci lista ji je povedal prijetno novico, da za ta svoj svet ne zahteva ni počenega solda.

Škratovo zabavljanje ni Hudóbice kar nič razžalilo. Njegov odgovor ji je celo ugajal, ker je izvedela iz njega, koga se ji je prijeti, da pride pod sladki, nevestni venec. V ne več zelenih svojih letih je smatrala za poglavitno reč, da si najde moža, naj bo kakršen hoče, lep ali grd, pameten ali prismojen. Zjutraj je prejela list, popoldne je že poročila Martinu, če jo hoče za ženo, naj pride ponjo. Martin se je radostno zasmeljal in dejal: Zakaj ne, če je tako božja volja. Preden je minil mesec, sta bila Koporčev Martin in Podlipčeva Hudóbica mož in žena. Te sreče niso zavidali ni fantje njemu, ni dekliči nji, ali vsi so radovedno pričakovali in prežali, kako se bosta gledala in bogala ta dva prečudna zakonska. Precej po poroki se vname malokje kak prepir med oženjenimi, niti iz Koporčeve hiše se ni čul več tednov noben hrup in ropot. Hudóbica ni utegnila rogoviliti, dela in skrbi je dobila čez glavo, kamorkoli se je ozrla. Kmalu je pokazala, da zna bolje gospodariti in gospodinjiti nego vsi Podgorci in vse Podgorke. Ni bila zaman hči premetenega in nad vse prekanjenega Škrata. Prosila je gospodo, da so ji dali v roke zemljemerske rise in črteže, zadnje in tudi predzadnje. Precej je spoznala, koliko kvara so storili vaščanje Koporčevemu imetku. V tridesetih letih so si prisvojili dobre pol kmetije! Radi te kradnje je tožila štiri sosede že prvi mesec. Pozneje se je nabralo še več nego dvajset novih krivcev. Med tatovi sta se nahajala tudi graščak in župan. Nekatere grešnike je izročila doktorju, druge je gnala na cesarsko sodišče sama. Sosed Pavlač, ki je bil Martinov boter, se je

polastil lepe trate za svojo njivo šele pred petimi leti in si postavil na nji kozolec. Hudóbica mu je ukazala, da ga mora v štiriindvajsetih urah podreti. Ker je ni poslušal, zapalila mu ga je s svojo roko po belem dnevu. Dolžnike svoje je prijela in pestila ne le za ukradeno zemljo, ampak tudi za mastne obresti, to je za ves dobiček, katerega jim je dajala tuja lastnina. Pravde so se končale izvečine prav naglo, ker je bila krivica tako očitna, da se ni dalo nič tajiti in zvijati. Vsi zatoženci so bili obsojeni, da morajo povrniti Koppercu vso škodo in vse stroške in pota, katere je imel zaradi njihove grabljivosti. Ob letu niso mogli župljani Martina več pitati in pikati z „beraškim kočarjem“, kar se je godilo prej tako pogostoma. Hudóbičin trud in pravična sodba sta mu kmetijo zopet razširila in okrepčala, da se je uvrstila med največje in trdnjše v vsi soseski. Obsezala je petnajst oral samo polja in košenic brez hoste in vinogradov. Podgorci so se silno togotili na Kopperko, možaki so jo preklinjali, babe pa obirale in psovale, kar je jezik zmogel. Ali to zabavljanje in žaljenje je moralo kmalu prenehati. Vsakega, kdor ji je rekel v obraz le najmanjšo zadirčno besedo, je ovdila precej gosposki. Mnogi so se pokorili v ječi po več tednov zaradi svoje preglasne surovosti. Bab Hudóbica ni hotela nikoli tožiti, ker je je bilo sram: kaznovala jih je kar sama. Nekaterim se je zakadila v glavo in jim jo tako oskubla in ogrebla, da se jim je poznalo še čez pol leta. Tiste, ki so bile močnejše od nje, je nažigala oddaleč s kameni in krepelci. Nad gospodovo kuharico, ki ji je očitala nekdanje vasonvanje, je razbila dvoje nove burklje, preden se ji je polehla jeza.

Pravijo, da je zdaj že povsod preveč krčmarjev in da zaraditega ne donša točnja nikomur nič koristi. Hudobica je dokazala, da ta govoricca laže. Dejala je: zemlja daje kmetu živež, drugega dobička pa malo, denarce nam bo kovala krčma. Kupila je veliko pravico, da je smela točiti vino, žganje, brinjevec, pa tudi kruh peči in klati za naprodaj. Pri nji se je vse trlo ljudi, zlasti ob nedeljah in praznikih, pa tudi delavne dni ni bilo nikoli brez njih. V njeni krčmi se je pilo najboljše in obenem najcenejše vino v vsem Podgorju. Zadovoljila se je, kakor vsi pametni obrtniki, z malimi in gostimi dobički, ki so, devani eden na drugega, sestavili že v malo tednih precej visok kupček samih petakov in desetakov. Še veliko bolj od pijače so vlekle veseljake v Koporčevo krčmo prijetne zabave, ki so se v nji vršile. Pri Hudóbici je bil vse leto predpust. Petje, godba in ples niso potihnili ni po dnevi ni po noči. Vmes pa je kratkočasila krčmarica svoje goste s tako slanimi burkami in pripovedkami, da se ji je moral smejati tudi najčmernejši pustež. Ljudem je kaj dobro delo, da pijanci niso smeli prehudo razgrajati in razbijati. Kadar je začel kdo nadlegovati pivce s kričanjem in zabavljanjem, je udarila Hudóbica z nogo ob tla in mu velela mirovati. Kdor se ni precej podal, je skupil tako, da mu je zvenelo tri dni po ušesih. Planila je k njemu in ga jela obsipati nele z ostrimi psovkami, ampak tudi z gorkimi pljuskami in brcami. Braniti se ji ni smel, ker so zdajci priskočili vsi pametni gostje na njeno stran. Na upanje ni dala skoraj ni ene merice. Pivca, ki ni mogel plačati, je slekla brez milosti, vzela mu je, kakor je bil račun, klobuk, janko ali pa tudi oboje. Najobilnejšo žetev je spravljala,

kadar so se dobrovoljčki upijanili. Takrat jim je nosila le dobro krščenega vina, zahtevala pa je zanje trikrat več nego od treznih za čisto, nezalito z vodo. Če ji je dal kak pijan gost goldinar, navadno ni dobil iz njega nič nazaj. Kdor jo je domislil, da ni zapil vsega goldinarja, mu je dejala, da ji ni plačal nič ali pa se je delala, kakor da bi mu bila storila to krivico pozabivši, brez slabega namena. Da bi ji bolj verjeli, je rekla kdaj sama: Vidim, da sem se zmotila, nate nazaj, vzela sem nekaj grošev preveč, prosim, ne za-merite! Podgorcem je ugajalo najbolj to, da jim je Hudóbica v stiski tako rada kaj posodila in jih ni terjala nikoli za denar. Bedaki niso pomislili, kako nekrščanske obresti ji morajo dajati, n. pr. od dvajsetih goldinarjev vsako leto vedro vina! Mnogi in premnogi so resda govorili, da Koporčeva krčma ne bogati povse po pravici, zahajali pa so vendarle najrajši tja, ker se na vsem velikem prostoru med Krko, Savo in Kolpo ni živelo menda nikjer tako ugodno, po domače in v skok kakor pri živahni, vedno veseli Hudóbici. Ta vražja babnica pa si je znala pridobiti lepe denarce tudi z vsakovrstno drobno trgovino in še na druge načine. V Zagreb je pošiljala piščeta, kopune, smetano, presno maslo, kostanj, rdeče jagode in prežlahtne naše breskve in marelice. Skupljevala je ježice, birso in suhe slive. Ko se je v tovarnah ježicam zmanjšala poraba in torej tudi cena, je jela sekati češminje in izkopavati češminove korenine. Za to blago je bil velik vlak pred nekoliko leti, šlo je čez morje v Ameriko, kjer so delali iz njega rumeno barvo. Za svojo hišo je posejala po vseh gričih gomilice in je stržila zanje v zagrebških lekarnicah že prvo leto petdeset goldinarjev. Hudóbica

je bila na daleč sloveča vračarica. Takove hude in nevarne bolezni, kakor so rak, vréd, madrón, krvna vodenica, krvna sušica je ozdravila prej in bolj gotovo nego najiminitnejši doktorji. Z zagovori je odpravljala uroke, kačji pik, prisad, spečenino in vse „narejene, najdene in prenesene“ bolezni.

Hudóbico sem poznala tudi jaz dobro po obrazu. Po nekih trgovskih opravkih je pribezljala enpot v Novo Mesto in prišla pit v našo krčmo. Pomudila se je pri nas samo kaki dve uri, pa smo mislili, da nam bo prevrnila vso hišo. Pela, ukala, vriskala, žvižgala in kadila je za deset drugih, klela in kvantala pa tudi za sto. Plesala je po tleh, na stolih in na mizah. Potrla je dva bokala, tri poliče in več nego deset kupic iz same samopašnosti in bahavosti. Z enajstimi gosti je pila bratovščino, svojo kupico je izpraznila vselej na dušek. Povedila je tedaj zaporedoma enajst kupic! Naše vino je bilo močno, ali poznalo se ji ni čisto nič. Ostala je zavedna in čila, kakor da bi bila izlivala vodo vase. Ne vem, kaj jo je razdražilo in ujezilo. Nekaj časa je hudičevala in se pridušala, da se je vse bliskalo, potem pa je začela bunkati pivce, s katerimi se je bila ravnokar pobratila. Škricu, ki jo je hotel oštevati in učiti spodobnosti, je založila zaušnico, da se je kar opotekel in priletel z glavo ob zid. Ko se je našumela in nablaznela, je poklicala natakario, da pove račun. Hotela se je pokazati, pa je plačala za vse goste, kolikor jih je bilo pri nas. Za pijačo, jed in pobito posodo je naštela petnajst goldinarjev, en goldinar je pa dala služabnici za postrežbo. Pred odhodom je vsakega možaka objela in poljubila. Rekši vsem skupaj: Sladki ljubčki, lahko noč! je zapustila hišo in vihrala

v kavarno, kjer je do kasne noči gostila meščane, uradnike in oficirje s čajem, punšem in najdražjimi smodkami. Moja gospodinja je dejala: To babo je zasejal sam hudir, ne pa človek. Ona ni vedela, kako dobro je pogodila. Takrat še ni bilo ljudem nič znano, kakovega rodu je bila Hudóbica. Sodili so skoraj sploh, da je Podlipčeva hči, katero sta imela z ženo, preden sta se poročila. Doma je tudi niso imenovali Hudóbico, nego Miciko ali Maričko. Šele po njeni smrti je razodel in razglasil nekdo skrivnost, kdo sta ji bila oče in mati.

Že po vnanjem se je videlo, kako silno so si opomogli Koporčevi v malo letih. Hišo so vzdignili, razširili in pokrili z opeko; glavno izbo in spalnico so poslikali; omislili so si pohištvo, ki je bilo bolj podobno grajskemu nego kmetišskemu. Za hišo je stala dolga vrsta novih poslopij, na lepo ograjenem vrtu pa gosposka senčnica. Podgorci so izpremenili popolnoma svojo nekdanjo misel. Martina so zdaj blagrovali in trdili, da bi se bolje ne bil mogel oženiti. Odkar je obogatel, ga niso smatrali več za bedaka. Celo razposajeni dečaki so ga pustili na miru, ker so se bali Hudóbice bolj nego živega vraga. Ljudje so zasledili v njem čimdalje več dobrih svojstev. Kdor je grajal njo radi sleparstva in porednosti, ni pozabil nikoli opomniti, da se njemu ne more očitati nobena krivica. Po vsem Podgorju se je čula govorica, da bi se živelo na svetu dobro in lahko, ako bi se nahajali na njem sami taki poštenjaki in miroljubi, kakor je on. Martin je bil za vse drugo prav zadovoljen, ena reč pa ga je tako žalila in pekla, da se je ni domislil nikoli brez nevolje. Tudi te ga je Bog odrešil, ali na tako korenit način, da se ni mogel veseliti. Na polju je srečal

gospóda. Vprašajo ga prijazno: No, Martin, kako je? Martin odgovori: Za marsikaj mi je, hvala Bogu, res dobro. Hrane, pijače in denarja imam več nego potrebujem. Otroci so mi zdravi in rastejo, da se kar vidi. Vaščanje so me prej grdogledili in mi nagajali kakor podrepne muhe ubogi živini. Ali Bog ve, kaj dela. Dal mi je zobato babnico, ki je znala samopašno drhal ugnati in ustrahovati. Ha ha ha! Kako tiho in spoštljivo se plazijo zdaj okoli mene. Mnogi me celo pozdravljajo, kakor da bi bili bogoslužni kristjani, kar pa niso. V zakonu me tare edina ta nadloga, da mi oteče vsak dan lice, danes desno, jutri levo ali pa tudi obe, isti dan. Gospod se začudijo in pobarajo: Ali Vas bole zobje? Martin veli: Ne. Stvar je druga. Hudóbica moja se mora togotiti na vsakega človeka in torej tudi name. Zakaj, nikoli ne vem, in morda ne ve niti sama. Kazno je, da ji je to prirojeno. Beseda, pravijo, ni konj, ali Hudóbica se ne jezi samo z jezikom, ampak tudi z roko. Sek, sek lete mi v obraz pljuske, kakor da bi mi usipal kdo orehe na glavo. Tri solnca vidim vselej, če je prav opolnoči. Da nima te nepriljudne navade, bi mislil, da ne tlačim s svojima nogama zemljo, nego lepa, plana nebesa. Gospod počijo z rokama in vskliknejo: Za Boga svetega, Martin, ali Vas ni sram, da mi to pripovedujete? Vi ste junak, kakršnih ni morebiti deset v vsem Podgorju. Oni dan sem Vas gledal, ko ste nesli iz hoste cel hlod domov, kakor medved. Recite ženi s trdo besedo, da Vas ne sme nikoli več udariti. Če Vas ne bo poslušala, pokažite ji, da ste močnejši nego ona. Bog varuj, da bi jo mrcvarili, ali to mora vsekako vedeti, da se Vas ne sme dotakniti brez kazni. Slab mož je tisti, kogar tepe baba.

To kratko gospodovo pridigo si je Martin zapomnil. Ko se je Hudóbica spustila zopet vanj, jo je pogledal srpo in dejal: Varuj se! Vedi, da sem se naveličal nositi na obrazu te otekline. Ali si me razumela? V odgovor je dobil zaušnico. On ni rekel nič, nego jo je zgrabil z ogromnimi svojimi pestmi za rame, da se ni mogla geniti. Pihaje od jeze mu pljune v zobe. Šele zdaj se je vnel in razburil. Najprej jo je potresel, da so vse kosti v nji pokale, potem jo dvignil in zopet tresel. To je ponovil več nego desetkrat. Naposled jo je dvignil do stropa, zamahnil z njo in jo zagnal, da je padla čez vso izbo v zadnji kot pod mizo. Otroci so bitev videli, pa so tekli na cesto in se drli na vse grlo: Ata drže mamó — ata drže mamó! Vsi sosede so prišli gledat, kaj se godi pri Koporčevih. To se razume samoposebi, da grohotanju ni bilo ni konca ni kraja. Hudóbica se je hitro pobrala, ali od besa in sramote ni mogla ziniti ni besedice. Vzela je ključ in šla v vinski hram, pol ure od hiše. Tam se je zaklenila in pila poldrug dan, dokler je omagala. Odpreti ni hotela nikomur. Jeznemu človeku je vino strup. Resnico govori pregovor: Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikoli dolgo ne živi. Ko so pridrli v hram s silo, so našli Hudóbico že na pol mrtvo. Poslali so po župnika, ki so jo dejali v sveto olje, precej potem je umrla. Koporec je žaloval bridko in dolgo po hudi ali prebrisani in preskrbni svoji gospodinji. Neprenehoma je javkal in zdihoval: Oh, zakaj mi je morala umreti ravno zdaj, ko je spoznala mojo moč in bi se bila gotovo poboljšala. Kako ugodno, lahko in radostno bi se bilo živelo poleg nje brez pljusk, brez oteklih lic!

27. Puščavnik Florče.

Kakovi omilovanja vredni bogci so bili nekdanji novomeški dijaki! Lačni, slabo oblečeni in zaničevani so tavalni semtertja kakor izgubljeni. Stanovali so, kar je bilo vnanjih, skoraj vsi pri blatnih in razcapanih babelah v zaduhlih, temnih hramčkih tam na Bregu ali, kakor zdaj pravimo, na železnici. Željno so se ozirali s svoje višave po šmihelskih vrteh, zasadih in njivah in v tihi noči so prhnili marsikdaj čez most in se nasitili s tujim sadjem, grozdem, lukom, česnom in retkvijo, česar jim pa nihče ni zameril, kdor je poznal njihovo neskončno revščino. Ob učenosti teh dijakov se je bil razširil po svetu precej grd glas. Bedak, ki so ga povsod zapodili, je priromal v Rudolfovo in na koncu leta so mu dali gotovo prvi red, če se je dobro hlinil in pridno vohunari, pa tudi še kaj boljšega. Fantje so morali znati pravzaprav samo eno reč: nemški jezik. Naučila jih ga je batina, ki jim je strojila do malega vsak dan potpežljive in čudovito utrjene hrbte. S to svojo nemščino pa so se tudi presneto rebrili in šopirili. Vsi so bili trdo zapečeni nemškutarčki, svoje rojake so prezirali in jih pred tujci objedali in sramotili. Zdelavši šesto šolo, ki je bila takrat najvišja, so šli na graščine ali v cesarske urade za pisarčke in iblajtarčke, ker praznoglavec za kaj drugega niso mogli porabiti. Tisti redki učenci, ki so imeli bogate roditelje in obenem dobre duševne sposobnosti, so se kdaj napotili v Ljubljano in se izučili za duhovnike. Na velike šole v Gradec in na Dunaj pa se ni usodil iti skoraj noben kmetiški sin iz naše dolenske deželice. L. 1848. je prineslo večjim dijakom

take pravice in svoboščine, da so se izkopali brzo iz smrdljive močvare, v kateri so tičali. Tisto leto so bili v našem mestu vsi fantje in možje vojaki. Učence so zapisali v posebno kompanijo. V službi so se odlikovali mimo vseh drugih z natančnostjo in svojim zastavnim vedenjem. Gospodje so jih vzeli med se in so občevali ž njimi po prijateljsko, kakor da so jim vrstniki. Šolska palica je morala iti v zasluženi pokoj, učitelji so začeli postopati z mladino po človeško in ona je dokazala, da je tudi spoštovanja vredna. Sedanji študentje so tako krasni in ponosni korenjaki, da me obide vselej veselje, kadar jih vidim. Oblačijo in vedo se čedno in olikano kakor gospodje, vsak človek jih časti in rad ima. Celo uradniki se pomenkujejo ž njimi prav drage volje, slišala sem baš iz njihovih ust, da dandanes nadarjen in priden šestošolec več ve in zna nego pred l. 1848 kak napihnjjen osmošolec. Nekdaj smo se skoraj ustrašili, če je stopil v krčmo dijak, ker nas je učila skušnja, da nas je prišel prosit ostankov ali kake druge miloščine. Zdaj pa se vesele študentov kamorkoli pridejo, in po pravici. Za vino dajo, da teče kdaj na vseh štirih straneh od mize in plačujejo vse pošteno: nikoli ni utaje ni za krajcar vrednosti. Pa saj ni čudo, da so denarni. Tisti, ki poučujejo po hišah male dečake, dobivajo za ta trud tako mastna plačila, da bi bil pred štiridesetimi leti menjal ž njimi iz srca rad marsikateri grajski oskrbnik. Pa kako kratkočasni fantje in prebrisane glavice so vam naši dijaki! Govoriti znajo gladko in po vrsti, kakor bi rožice sadil. Mnogi pridigajo, če hočejo, tako modro in zmiselno, da bi nadomestili lahko na prižnici vsakega kapelana in župnika. Kadar so nam zapeli, se jih nismo mogli naslušati.

Jaz ne poznam ni treh deklet, ki bi se za milo in zvonko petje smele kosati z novomeškimi dijaki. Nekateri znajo tudi preizvrstno slikati. Človeka narišejo, kakor da bi bil živ, misliš, da bo zdaj zdaj izpregovoril. V krčmo so nam prinesli pokazat Vodnika, doktorja Prežirja, lepo Rozmanovo Mimico in še nekoje druge slike. Nele me neumne babe, ampak tudi učeni gospodje so strmeli, čestitali mladim umetnikom ter jim prerokovali najlepšo bodočnost, ako na svojem potu ne opešajo ali ne zaidejo. Novomeški učenci govore tudi zdaj prav dobro nemško ali se ne bahajo in ne spakujejo po neumnem s to znanostjo in ne zatajujejo radi nje svojega rodu in jezika. Mislim, vsi od prvega do poslednjega bi skočili rajši stokrat v vodo ali v ogenj nego se prodali in služili bogatim našim sovražnikom. Po-vedala bom prav čudno prigodbo, ki se je vršila pred mojimi očmi.

Okoli mize se je bila zbrala precejšna množica cvetočih, šestnajst- ali sedemnajstletnih mladeničev. Iz ust so se jim usipale goreče besede o svetih pravicah, ki nam gredo in o groznih krivicah, ki se nam gode. Kakor bi trenil, skočijo s sedežev ter se odkrijejo, zapojo preginljivo domoljubno pesem in prisežejo s povzdignjenimi rokami zvestobo materi Sloveniji. Zdajci si nalijo kupice pa si puščajo na desnici, vsakemu pade v vino kaplja krvi. Z oduševljenimi vskliki zamene kupice in jih izpijo v znamenje svoje neminljive bratovščine in v potrjenje, da so pripravljene dati zadnjo kapljo svoje gorke krvi za predragi slovenski narod. Noben človek si ne more misliti, kako silno me je genila in pretresla ta samobitna zakletev naše mladine, ki se zdaj baje vsako leto ponavlja. Že marsikdo je

dejal in to velim tudi jaz, da so mladi slovenski rodoljubi, ki so izvečine dijaki, za novomeško življenje isto, kar je smetana za mleko ali med in orehi za potvico. Kadar odidejo na počitnice, veste sami, kakova neznana tihota in puščoba se uleže kakor mōra na Rudolfovo. Dostikrat sem že čula, da naša gimnazija zdaj ni nič slabša od ljubljanske ali katerekoli druge. Kdor naredi izpit tukaj, naredi ga lahko povsod. Vlada dandanes prav rada sprejemlje med svoje uradnike bivše novomeške dijake. Vsako leto jih mahne nekoliko v Gradec ali pa celo na Dunaj, da se pripravijo in izurijo za profesorje, doktorje, zdravnike in sodnike. Ti velikošolci žive brez vse skrbi in bi bili najsrečnejši ljudje na svetu, ko bi imeli kaj več denarja. Kadar pridejo domov na praznike, jih mika seveda navsomoč, da bi se zabavali s svojimi znanci v kavarni in v gostilnicah. To pa se ne da in ne da, ker so največkrat suhi kakor poper. Če potožijo svojo nadlogo očetu, jim odgovori čmerno: Kaj ti treba pohajkovati? Mojih žuljev ne boš zapravljaj po neumnem, ne. Dokler si na počitnicah, ostani doma, jedel in pil boš z nami zastonj. Tako modrovanje je gotovo prav pametno, ali ne ugaja gizdavim mladičem. V teh letih se ozirajo mnogi že po dekletih, preskrbe se z ljubricami, katerim obetajo večno zvestobo in sv. zakon. Njim se mora zdeti posebno bridko, da ne morejo dokazati milicam svoje vroče ljubezni s kakim lepim, dragocenim darilom in spominom. Denarne potrebe in stiske so razdrle in razbile na kosce že dostikrat vso prijaznost med sinom-dijakom in očetom, njega rednikom in plačnikom.

Tak hud razpor se je vnel pred nekoliko leti tudi v šmihelski občini in dva vrla mladeniča sta se ločila

zaradi njega popolnoma od svojih rodovin in živela celo poletje zase, toliko da ne brez človeške družbe in družčine. Ta dva podgorska puščavnika sta bila Boldinov Florče in Zalotnikov Dorče. Razložila Vam bom zgodovino njunega samovanja, ker Vas utegne kolikor toliko zanimati. Florče se je porodil v trdni kmetiški hiši. Njegov oče Andrej je bil jako umen gospodar in obenem spreten rokodelec. Sina je pošiljal v novomeške šole. Florče se je učil prav pridno in se vedel v vseh rečeh spodobno in pošteno. Bil je tih, sramežljiv fant, in morebiti baš zaradi te lepe čednosti se je ponašal v društvu nekako okorno, leseno, nepriljudno. Oče je želel, da bi šel v semenišče. Florče pa je dejal, da ga ne veseli duhovski stan in je popihal v Gradec. Za Boldina je bil to težak udarec, ker je mislil, da bo trošil silne denarje brez koristi, da jih bo metal, kakor pravimo, na cesto. Sin se mu je videl preveč mrtev in preprost in premalo prekanjen, da bi mogel postati kdaj kak premeten in sloveč doktor ali uradnik. Bil je uverjen, da bo obtičal kje na sredi pota in ne bo naposled ni prav kmet ni prav gospod. Ko se je vrnil Florče iz Gradca še pred koncem šolskega leta nekako okoli kresa, je prosil očeta, da bi mu dal nekoliko petakov, ker bi šel rad na Toplice in potem proti Ljubljani. Boldinu se je zdelo to popotovanje povse nepotrebno. Jel se je s sinom porekati in pričkati. Ker je bil nagle jeze, se je razpalil in dejal Florčetu, da se je naveličal zanj plačevati. Naj se sramuje, da ga mora rediti oče kakor malega otroka. Ko je imel on ta leta, si je služil sam svoj kruh in ni visel ni svojim ni tujim ljudem za brado. To očitanje je sina strašansko zapeklo in razburilo. Ponosno je odgovoril: Oče, ne

bojte se, odslej Vas ne bom nadlegoval več ni za denar, ni za živež. To rekši se je zaklenil v svojo spalnico in je ostal v nji do jeseni. Odkonca so ga hodili domačini klicat na zajutrek, obed in večerjo, ali on je bil tako uporen, da se jim ni hotel niti oglasiti. Boldin je nejevoljno rohnel: Pustite svojeglavca, kadar se bo napostil, bo prišel rad sam, še bog, če mu bomo hoteli dati žlico. Preteklo je osem, štirinajst dni, jedli so še vedno brez Florčeta. Jeli so se spogledovati, starca sta obhajala kes in žalost, da je govoril sinu tako nepremišljene besede. Še bolj pa se je smilil Florče teti Mici, ali niti njenim milim prošnjam se ni dal omečiti, da bi odprl spalnico in živel zopet prijazno s svojimi ljudmi. Dopoldne ga ni bilo nikoli nič slišati, popoldne pa je večkrat nekaj godrnjal, kakor da bere napol glasno ali poje zamolklo najljubšo svojo pesem:

Mi smo štirji
Vsi pastirji.

Tako se je zdelo drugim, blaga Mica pa je mislila, da moli. Menila je, da so vsake bukve pobožne. Ker je imel Florče polno polico knjig in jih je rad prebiral, ga je smatrala ne le za jako učenega, ampak tudi za silno bogoslužnega mladeniča. Ko so ugibali družina, kako in o čem zdaj živi, se ji je videl tak pogovor neizrečeno smešen. Nje ta reč ni skrbela čisto nič, dasi je ljubila Florčeta z vso dušo, kakor bi bil njen sin. Dejala je: Kdor se je toliko učil kakor naš velikošolec, naredi si jed in pijačo, kakršne zaželi, saj vemo, da znajo coprati že sedmošolci. Florče dela lahko, če le hoče, bankovce po sto goldinarjev. Taki glavici ni potreba stradati ni štruce, ni pečenke. Če zavpije: Miza, pogrni se! prifrče mu najslastnejše jedi, kakor

bi bil povabljen na kako svatbo. To govorjenje izpričuje, da je bila Boldinova Mica grozno trapasta babnica, ali se ji zato ne bomo ni čudili niti je obsojali. Saj je sploh znano, da se na Dolenjskem nameri človek na tako praznoverje brez dolgega iskanja in popraševanja tudi med bahavastimi dedci, ki se štejejo za občinske veljake in prvake.

To leto se ni izpolnil pregovor: Sveti Vid je češenj sit. Zaradi mrzle pomladi sta se drevju rast in razcvet zakasnila. Celo cepljenke, ki so najpridnejše med sestricami, so se začele liskati šele proti koncu rožnika. Boldinovi so imeli jako velik in prekrasen vrt. Gospodje očitajo radi Dolenjcem veliko nemarnost za sadje. V ti graji je več krivice nego pravice. Pri nas se nahajajo v hribih nele najboljša zemljišča, ampak tudi najpametnejši in najbogatejši kmetje. Kdor si želi neveste z dvanajst ali petnajst sto goldinarji dote, naj gre ponjo v gore, v ravninah je ne najde lahko. Dolenjski hribovci so skrbeli že odnekdaj za rodovito sadno drevje. V vinogradih so zasadili breskve in slive, doma na vrtu in po tratah in mejah pa razen sliv in hrušek zlasti češnje, orehe in kostanj. Brez sadnega vrta nisem videla nobene hiše. Poljanci in dolinarji pa so za ta lepi prihodek res precej zanikarni. Tu v mestu ne bo kmalu ni enega sadnega vrta, ki bi bil vreden tega imena. Kar so posadili brižljivi spredniki, posekali in pokončali so lahkomiselnih njihovih vnuki. Mesto sadja se prideluje zdaj krompir, pesa in salata in ljudje mislijo, da je to pametno, ker se te reči ne kradejo tako rade kakor sadje. Ali ni sramotno, da se opušča sadjarstvo zaradi tatov? Zadnjih petdeset let so predramili trije odlični možje nekoliko tudi dolince in poljance.

Ti trije slavni naši rojaki so Kobè, Škofec in Rorman. Onadva sta že davno umrla, Rorman pa živi še dandanes v Dobrovški Vasi ne daleč od blatnega Škocijana. Kobè si je naredil pred štiridesetimi leti v Riglju pri Toplicah vrt, da tako lepega ni imel v vsem obližju noben meščan. Najbolj so ga veselile češnje in jabolka. Kadar so prišle na novomeški trg njegove debele in sočne belice, je bil zanje vlak, da so se zvedle vse prvo uro. Velikanski prusniki in drobni in prežlahtni muškatarji so mu sloveli po vsi deželi, po muškatarje so pisarili gospoda ljubljanska in zagrebška, devali so jih v potvico. Škofca je poslal škof za župnika v Suhor, ker noben drug duhovnik ni hotel tja iti. Kraj je bil tako grd in divji kakor Kras; župnik si je moral cerkev, hišo, polje, vrt in vinograd sam urediti in udelati. Porabil je cele štiri cente prahu, da je razstrelil kamenje. Obsadivši velik prostor z najplemenitejšim trsjem in sadnim drevjem, je izpremenil v desetih letih nekdanje mrtvo skalovje v cvetoč zemeljski raj, katerega ogleduje pazljivo in radostno vsak popotnik, ki gre mimo njega. Tako prijazno kakor suhorski župnik ne stanuje zdaj morebiti noben duhovnik na Dolenjskem. Rorman je bogat kmet in bistrumen mož, da malo takih. Že za svoje mladosti je spoznal, da je umno sadjarstvo zlata žila za vsakega gospodarja. Ko je začel drevje saditi, so se mu smejali in rogali župljani, češ, ali je ta človek nespameten, da se peha za druge! Sadje mu bodo poklatili in pokradli, kaj mu bo koristilo! Rorman pa je dejal: Trudil se bom tako dolgo, da ga bomo imeli vsi z adosti, drugi ljudje in tudi jaz.

Držeč se tega pravila je zasadil sčasoma za celo hosto dobrih jabolk, hrušek, marelic in drugih hasnovitih

dreves. Zdaj dobiva sađja, da baje ne ve, kam bi ga spravljaj, vse shrambe in posode so premajhne. Mnogo se mu ga gotovo pokrade, ali kjer je tolika obilnost, se pozna taka kvara malo in ne čuti. Ti trije razumniki so veliko dobrega storili nevednemu našemu kmetu, nekaj s poukom, največ pa s svojim sijajnim zgledom. Med tiste, ki so jih posnemali, je spadala tudi Boldinova hiša. Prav marljiv sadjar je bil že rajnki Tomaž, sin Andrej pa ga je še znatno pretekel in prekosal. Svoj vrt je obdeloval tako pridno in premišljeno kakor polje in vinograd. Neprenehoma je drevje zasajal, presajal, cepeval, požlahoval, snažil in oskrboval z gnojem, vlogo in vsako drugo potrebo. Po seme, mladike in mlada drevesca je hodil v topliško župnijo, posebno h Kobetu in Fabru, marsikako reč sta mu pa podarila Škofec in Rudež. Češnje je imel menda vse, kar jih raste v našem kraju: drobne črnice, debele belice, rdeče podgorščice, cepljenke, črne in rdeče hrustavke in napol bele, napol rdeče frlane ali frlanke. Črnice so maloprida, ker so rade črvive, zato ugajajo dosti bolj kuram nego ljudem. Cepljenk pa si želi vsak gospodar na svojem vrtu. Če ni premrzlo, dozorevajo že v prvo polovico rožnika. Ker so prva novina, se zvedo prav lahko in v tako ceno, kakršno prodajalec zahteva. Za najboljše tukajšnje češnje pa smatramo frlanke, ki imajo tudi to dobro svojstvo, da so neizrečeno rodovite. Izmed vsega sadnega drevja so ljubile Boldinu najbolj hruške. Posadil in pocepil jih je povsod, kjer je bilo količkaj prostora: na vrtu, pred hišo v cvetniku, ob cesti, ob stezi in za vso dolgo njivo tja do svojega kozolca. Vrste so bile različne, proste in gosposke. O njegovih šmarješčicah, ovsenkah, rjavkah in tepkah ne

bom govorila, tega drevja se vidi povsod dovolj, kamor človek pride. Petrovke pa še niso tako sploh razširjene, kar ni prav: te hruške so kaj dobre in med vsemi najzgodnejše, ker mecajo že o sv. Petru in Pavlu. Boldinovi so imeli takih dreves gotovo deset, če ne več. Še bolj so slovele njihove sršenke. Ta žlahtni sad se raztaplja v ustih kakor maslo. Gospodične je zasadil Boldin dvoje, bele in pa tiste krasne rumene in rdeče, po katerih se ozirajo tako hrepeneče ne le otroci ampak tudi odrasli ljudje. Od Fabra je kupil imenitno drevo, katero je imenoval medenica. Omlajene so te hruške sladke kakor cukur, posušene pa dobe tako prijeten okus kakor dobro pripravljena telečja pečenka. Na sredi vrta je rasla visoka, tanka vratatica. Visele so z nje čudno krasne hruške z dolgimi vratovi, kakršnih Dolenjci prej niso poznali. Da bi preveč ne mikale tatov, jih je namazal gospodar s turškim poprom. To vratatico je smatral za kraljico vseh svojih dreves. Prav pri cesti je stala velika, košata hruška. Sadja ni dajala mnogo, niti plemenitega, ali odlikovala se je z neko redko posebnostjo. Na sredi pri pečkih je bilo rdeče kakor kri in odtod mislim, da se je prijelo te hruške ime: kravajnica ali krvojnica. Jablan Andreju Boldinu ni trebalo dosti saditi, to delo je opravil po večjem že njegov oča. Tomaž je vprašal Kobéta, kakovo drevje naj si izbere za svoj vrt. Prebrisani Topličan mu je dejal: Naša jabolka so žlahtnejša od gorenjskih, ali nam to malo pomaga, ker so tako lišpava in nevšečna, da malo kje dobro uspevajo. Na Gorenjskem raste jablana povsod, tudi na slabi zemlji, in rodi če ne vsako, pa vsaj vsako drugo leto. Pri nas pa imamo že pregovor, če nam žito ali kaka druga reč malo

plenja, da pravimo: To je tako neplodno kakor jabolka, ki rode komaj vsako sedmo leto. Dobodi tedaj seme ali cepi gorenjskih jablan; jaz sem si domislil prekasno, kaj treba ukreniti in zato so mi prinesla lepa, dišeča moja jabolka veliko gosposke hvale in časti, koristi in dobička pa prav malo. Tomaž je poslušal modri svet izvedenega sadjarja in je zasejal in zasadil vse polno rodovitih gorenjskih čebularjev, ciganov, belčkov, kosmačev, šnarnic in poznih ali vstrajnih železnikarjev. Boldinovi so natresli vsako leto toliko jabolka, da presnih niso mogli vseh pojesti, mnogo so jih nasušili, tudi so naredili iz njih marsikatero vedro zdravega jabolčnika. Sploh so dobivali iz svojega vrta kaj lepe in stanovitne dohodke. To leto se je nadejal Andrej, da mu bodo prinesle že same češnje kakih trideset goldinarjev, še veliko več skupička je pričakoval za drugo sadje, zlasti za hruške. Mož se je tapot hudo zmotil. Cepljenke so izginile z drevja, da ni vedel ni kdaj in kako. Neka nevidna roka je potrgala dan za dnem vsako jagodo, ki je dozorela. Ker je bil vrt okoli hiše, se ni mogel goditi kradež podnevi. Češnje je jemala brez dvojbe noč. Tat ni videl, katera je zrela katera ne: obiral jih je tipaje po umih. Moral je oblezti ali pripogniti vsako vejo posebej in imeti na prstih jako tanko kožico, da je tako dobro pogodil, kaj je za rabo. Kakor cepljenke so šle nekam brez sledu tudi belice, hrustavke in frlanke. Boldin na trg ni imel poslati drugega nego borne črnice in proste podgorščice, za katere je ujel komaj deset goldinarjev. Ista nevidna roka je segla potem tudi po hruškah in slivah. Gospodične in sršenke ni pustila ni ene na drevesu. Medenic je nekaj ostalo, ker jih je varovala globoka gnojna

jama, nad katero so visele veje. Vratatic pa ni rešil turški poper, tat je potrgal vse. Zjutraj so našli pod drevesom cel kup olupkov, v dokaz, da je dolgoprstnik dobro vedel, kako je treba jesti te hruške. Tudi ovenkam se je poznalo, da jih je obiral in tresel nekatero noč. Ali negodnik se ni zadovoljil samo s sadjem. Na bližnjem zelniku in polju se je videl skoraj na vsakem koraku kak sled njegove grabljivosti. Popukal je ves luk, odnesel vse lepe kumare. Boldinova njiva, na kateri je rasel krompir, je bila izrita, kakor bi bilo šarilo po nji sto krtov in krtic. Gospodar je skrbel vsako leto za dobro seme vseh vrst krompirja, prideloval je zgodnika in poznika, belega jakobščka, plavkastega kifelčka, rdečkastega pesnika, okusnega amerikanca. Jakobšček je prihajal prvi na mizo. Jedli so ga lahko že o sv. Jakobu, to se pravi, če ga je kaj bilo. Letos jih je rešil tega truda nočni prihajač, ne en grm ni ostal za domačine. Boldinovi hiši je zakrivala stene na dveh straneh, proti vzhodu in jugu gosta, košata brajda lipine, beline in črnine. Največ je bilo lipine, ki ljubi taka zavetja in rodi v njih obilneje od vsake druge trte. Avgusta je že sploh mecala, proti koncu tega meseca je rdela tudi črnina. Druga leta so se nazobali vsi Boldinovi večkrat tega domačega grozdja. To jesen pa ni bilo kaj v usta dejati, nekdo ga je pomuljil, še preden je dozorelo do slasti. Takove majhne izgube je zapazil Boldin povsod, kamor je pogledal. Piščet so mu izvalile tri koklje več nego trideset. Čez dva meseca jih je tekalo po dvorišču še kakih deset. Vsa druga je požrl kragulj — sodila je dobrodušna Florčetova teta. Če hišno okno ni bilo trdno zataknjeno in je ostal zvečer na mizi hlebec kruha, je prešel ponoči, kakor

da se je bil v zemljo vdrl. Nekoč je postavil gospodar na pod banjko vina, da bi jo vzeli s sabo kosci, ko bi šli ob treh zjutraj kositi na daljni travnik. Kosci najdejo banjko polno, ali ko pokusijo, je bila v nji mesto vina — voda! Tat je moral biti posebno poredne bere, ker ni le kradel, ampak se okradenim revežem tudi rogal. V kleti je hranil Boldin zmerom precej velik sodec dobre kapljice za potrebo svojo in svoje rodovine. Kakor je navada, je stala pod pipo skleda, da je kapljalo vanjo ne pa na tla.

Ta skleda se je napolnila dostikrat do polovice, ponoči pa jo je vselej nekdo izpraznil. Sam Bog ve, kako je prišel do nje! Vrata so se zaklepala trdno, lina je bila pa tako tesna, da se noben otrok ni mogel priplaziti skozi njo v klet. Najbolj pa se je čudil Boldin, da mu je izmikal tat klobase, ki so se sušile v dimu. Svoje ljudi je poznal, zanje bi bil prisegel, da mu jih ne jemlje. Odnášal jih je vsekako kak vnanji človek, ki jih je zbezal na skrivnosten način morebiti s kako kljuko in jih potegnil skozi dimnik k sebi. Umni Boldin je uganil precej prvi teden, kdo mu zahaja v škodo in svoje misli ni izpremenil ne za hip niti pozneje. Nikdar ni očital tatvine ne javno ne skrivaj kakemu sosedu ali tujcu. Za edinega krivca smatral je po pravici sina Florčeta. Od konca se je nadejal, da se bo mladič brzo naveličal tega pustolovskega in navsomoč neprijetnega življenja ter jo pobrisal v Ljubljano in se zapisal v bogoslovce. Ko pa sta pretekla dva meseca in se je nagnil čez polovico že september, je zamrlo v starcu to prelepo upanje, itak se zaradi tega na sina ni togotil prehudo. Imel je o njem zdaj veliko boljše mnenje nego prejšnje čase. Kaj dobro se mu je zdelo, da te

tri mesce ni tožil noben vaščan, da mu je kdo kaj ukradel. To molčanje je dokazovalo, da je živel Florče pošteno o domačih pridelkih in založkih, da si torej ni oskrnil svoje roke in vesti z gnusnim grehom tatvine. Oče se mu je grohotal na vse grlo, kakor bi ga veselilo, da si dobiva svoj živež na tako različne načine in tako spretno in iznajdeno. Dejal je: Vidim, da sem se motil. Mislil sem, da je štor, pa ni. Zdaj se ne bojim več zanj, da ne bo izdelal. Kdor se zna preskrbeti s hrano ponoči, dostikrat v najgostejši temi, ob deževnem vremenu in ob nevihtah, si bo služil svoj kruh še laglje podnevu v pisarnici. Kar delajo drugi doktorji, bo delal tudi on. Sleparyl bo ljudi, podstavil vrečo in denarci se bodo usipali vanjo kakor toča. Ha, ha, ha! Naj pa bo — mari mi je! Ker neče biti trebušen župnik, naj bo pa trebušen bradač. Njegovemu grlu in želodcu se bo dobro godilo, naj si izbere stan, kakršen hoče. Boldinu je dostikrat neizrečeno težko delo, da se sin tako dolgo neče ž njim pomiriti in z bogati, ali ni ta trdokornost ga ni žalila toliko, da mu je ne bi rad oprostil. Mislil si je: Kri se ne zataji. Florče je tak, kakršen sem bil nekdam tudi jaz. Pobegnil sem očetu in me ni bilo dve leti domov. Naposled sem se udal, kakor se bo udal tudi Florče. Proti svoji družini ni zinil Boldin o sinu nikoli nobene besede. Nekateri domačini so sodili kakor on, drugi pa so zvrčali tatvino na znane malopridneže, zlasti na novomeške postopače. Teti Mici ni obsenčil blage duše nikdar najmanjši sum na ljubljene sinovca, ona je krivila več sosedov, ki so si zamazali svoje ime že z marsikaterim nečednim dejanjem. Nekoč je potožila bratu, da že ves teden ni našla nobenega jajca, dasi ve, da neso vse kokoši. Bila

je uverjena, da se je isti tat, ki je potulil že toliko drugih reči, polakomnil zdaj tudi jajec. Boldin se za smeje in pravi: Ti, veš, da ne spim tako v slast, šel bi vsekako enkrat za tem našim dihorjem, da bi videl, kako se mu poda ponočno rokodelstvo. To bi bilo bolj vredno gledati nego v Novem Mestu komedijante, ki plešejo in se zverajo po konjih in po vrveh. Mica ga pogleda in veli: Jaz sem tudi radovedna, da nikoli takega. Ti, jaz ga pojdem pa drevi čakati. Sinoči sem se naspala prav dobro, kaj za to, če prečujem eno noč. Skrila se bom na vrtu za bezgov grm. Ker sem majhna, me ne bo mogel tat zapaziti, jaz bom pa iz svojega skrivališča razločila na mesečini lahko vse, kako bo stikal in onegavil po vrtu in okoli hiše, da bi zasačil kak plen, in kod se bo vrnil potem zopet domov. Jaz ga bom sledila, dokler bom videla, v čigavo hišo pojde in kdo je. Precej jutri ga boš moral iti tožit. Če ga ne boš hotel ti, naznanila ga bom pravici jaz sama. Boldinovi so šli ob desetih spat, pet minut kasneje je Mica že čepela za bezgovim grmom. Čakala je dobro uro. Ko je odbila enajst, stopi izza hiše na vrt moška podoba v suknji, glavo ji je zakrival spodaj ovrtnik, zgoraj kapica. Najprej je vzela izza skladnice rogovilo in segla z njo skoz lino v klet. Prinesla je iz nje po precej dolgem trudu neko posodo, katero je hlastno izpraznila in jo porinila potem v klet nazaj. Napivši se zaletel se je tat proti krivemu čebularju in se zavihnil nanj. Jabolka mu menda niso dosti dišala. Ko je pojedel eno, je skočil s čebularja in splezal urno kakor maček na rjavko. Večerjal je na nji gotovo četrtr ure. Z vrta je smuknil na njivo, izroval grm in si natlačil vse žepe s krompirjem. Z njive je krenil na cesto

in korakal po nji proti gričevju, kjer so srenjski pašniki. Mica se je plazila ob živi meji za njim. Na bregu se je skrila v grmovje. Pol streljaja od nje si je ponočnjak zakuril in pekel krompir. Sprehajaje se okoli ognja je prepeval: Mi smo štirje — vsi pastirje . . in druge take. Nekoliko krompirjev je pojedel, ostale je spravil v žepe. Ukaje se je napotil proti vasi nazaj. Prišedši do prvega vrta je zavil po stezi in se ustavil na koncu malinarjeve hiše pod oknom, kjer so spala domača dekleta: Katra in njeni dve nedorasli sestri. Mica je prhnila pod drevjem na to stran hiše in šinila pod star gnojni koš, ki je ležal poveznjen ob zidu. Prav dobro je čula, da je tat Katro večkrat poklical in naposled se mu je tudi oglasila. Nekoliko minut sta potem šepetala nekaj tako natihoma, da Mica ni mogla razumeti ničesar. Zdajci pa začne govoriti Katra s precej močnim, jeznim glasom in veli: „Le nikar se ne izgovarjaj, zdaj se poznavam. Jaz sem se menila s tabo prav rada, ker sem te imela za pametnega fanta. Uverila sem se, da si me varal. Sprl si se s svojim očetom, kakor da si kak ajd. Koli-kokrat sem te že opominjala, da se moraš ž njim spraviti. Ti pa me nisi hotel poslušati. Praviš, da nisi ti nič kriv. Očetu očitaš, da neče skrbeti za te po tvojem stanu. To je grozno neumno in grešno govorjenje. Kdo je plačeval toliko let za te, če ne tvoj oče. Dal ti je več nego vsem drugim svojim otrokom skupaj. Tako, veš, se ne spoštujejo roditelji. Ti si pozabil popolnoma četrto božjo zapoved, pa boš videl, da se ti ne bo nikoli dobro godilo na zemlji. Božjega blagoslova se ni nadejati takim ljudem. Kar si mi obetal, ne boš mogel nikoli izpolniti. Ker si zapustil Boga, moraš zapustiti tudi mene. Jaz te ne pogledam nikoli več, kratka

najina prijaznost se je nocoj razdrla. Kovačev Tone je vprašal že večkrat mojo mater, če bi me hoteli dati njemu. Doslej sem se ga branila, še danes pa mu bom poročila, naj me pride slobodno snubit. Fant je dober rokodelec in pri kovačnici ima tudi lep kos kmetije. Z božjo pomočjo bova že živela, saj delava oba rada in potratnika tudi nisva. Ti pa bodi, kakršen hočeš, jaz se zate več ne brigam. Samo to ti moram še povedati, ako mi prideš še kdaj pod okno, bom odklenila precej Turina in poklicala očeta.“ Ta pridiga je bila ostra in modra, da se Mica ni mogla načuditi. Ona iz svoje izkušnje ni vedela, kaj je vasovanje. Spala je vedno pri stari materi, morebiti tudi njena lepota in dota nista mikali fantov, da bi bili tiščali kaj dosti za njo. Ali slišala je mnogokrat, da se gode strašne reči na takih ponočnih shodih. Mislila je, da delajo vasovalci brez dvojbe vse glavne, tuje in vnebovpijoče grehe. Katra se ji ni zdela že zato nič prida, ker je bila malinarjeva hči. Dobro je pomnila stari narodni pregovor: V krčmi in malinu se ne ženi! Mesto najgrših pomenkov in vsakovrstnih hudodelstev, katera je pričakovala, pa je čula zdaj na svoja ušesa iz Katrinih ust tako bogoslužne, pametne in krščanske besede, da bi jih bila slišala lahko nele brez pohujšanja, ampak še v veliko korist in izpodbudo vsa mladina šmihelske župnije in občine. Na misel ji je prišel sinovec pa je dejala: Tako ljubico, kakor je Katra, bi jaz želela našemu Florčetu, da bi mu omečila trdo srce, ki ga ima do nas. Pohajkovelec je izkušal svojo milico pogovoriti, ko pa je videl, da se ne da, se je udaril ob čelo in odšel izpod okna zopet na cesto in nazaj na Boldinov vrt. Mica je drobila hitro za njim. Ko je obrnil tat za

hišo, je skočila tja tudi ona, da ji ne uide. Zdaj pa je od straha skoraj omedlela. Lopov je puhnil skozi odprto okno naravnost v Florčetovo spalnico; ni ji moči dvojiti, da ga hoče okrasti, če ne celo umoriti. Planila je v hišo in zbudila brata z vpitjem, da je pri Florčetu razbojnik. Ko mu pove, kako je hodila za tatom in kaj je delal, se začne starec navsomoč smejati in jo vpraša, če ni bil podoben Florčetu? Mica veli: Bil je bil, pa še zelo, ne malo. Ukal in pel je kakor Florče, tudi rasti je bil njegove. Ali za božji čas, kaj oklevaš, pojdi brž po sekiro, da pademo po njem. Boldin ji odgovori zehaje: Meni se ne ljubi. To rekši se obrne in začne kmalu zopet smrčati. Vsa obupana kliče Mica družino, teče pred Florčetovo izbo, bije z obema rokama na vrata in vrišči: Florček, odpri, zalezal je k tebi tat, jaz sem ga sama videla. Florče je zdaj vedel, da ga je teta opazovala, pa je mislil, da mu se je za nameček prišla šc rogat in nagajat. Zakričal je srdito: Molči, baba! Mica se začne ihtiti in ječati: Ti grdoba ti! Tako rada sem te imela, tolikokrat sem ti potisnila v žep kako šestico in te zagovarjala, da te ni tepel oče in zdaj sem te predramila zato, da bi ne bil okraden in ubit, za hvalo pa me tičeš in pitaš z babo in ukazuješ, naj molčim. Te besede so dijaka silno razveselile, ker so ga uverile, da ga teta ni spoznala. Prosil jo je prelepo, naj mu oprostí, ker ni mislil nje, nego je menil, da mu je prišla razbijat na vrata dekla. Mica zajeclja: I kaj pa tat — ali ga že držiš? Florče ji veli: ga ni več tukaj. Ko me je zagledal, je pobegnil čez vse hribe in doline. Mica zdihne: hvala Bogu! Zdaj bom pa lahko brez skrbi pri peči nekoliko podremala, dokler se naredi dan. Florčeta, ki se je upiral

tako dolgo glasu svoje pameti in vesti in očitni zapovedi božji, je premagala in privedla nazaj na pravo pot goreča ljubezen do malinarjeve Katre. Za deklico se je zbal, ker je poznal nje trdno voljo, da to, kar govori, vselej tudi stori in izpolni. Še tisto jutro se je prelevil iz čmernega puščavnika zopet v dobrovoljnega dijaka. Ko je oče vstal, mu je voščil dobro jutro in ga prosil za zamero. Boldin mu poda molče roko v znamenje, da hoče njegove neumnosti pozabiti. Popoldne je ponovila prijaznost ž njim tudi Katra. Drugi teden je odšel Boldin sinu brez godrnjanja sto goldinarjev, da se je mogel vrniti v Gradec. Tudi pozneje ga je prav rad podpiral, kolikor je mogel; sprla se nista nikoli več. Florče je dovršil svoje nauke in postal gospod, ki spi in se sprehaja slobodno, dokler in koder ga je volja. Za hrano in vse potrebe mu morajo skrbeti drugi ljudje. Morebiti kaj mrmrajo in zabavljajo, ali on se jim lahko smeje, ker dobro ve, da se te svoje dolžnosti ne morejo odkrižati ne po božjih ne po človeških zakonih.

28. Puščavnik Dorče.

Gospodu Zalotniku se je porodilo veliko otrok, ki so imeli vsi prav imenitna imena. Najmlajši sin se je zval Dorče. Jaz ga nisem poznala. Njegove zgodbe mi je pravila Čuprova Ratija, ki je služila pri Zalotnikovih za pestunjo in menda tudi za dojnico. V šolo je hodil ta Dorče najprej v našem mestu, pozneje, ko je bil že velik, pa v nemškem Gradcu. Bil je jako vesel in dobrodušen dečko. Družina so ga ljubili bolj nego vso drugo Zalotnikovo gospodo. S hlapci in deklami se je menil in šalil tako prijazno, kakor bi bili njegovega rodu in stanu.

Dokler se je učil v Novem Mestu, se ni slišala o njem nikoli nobena porednost; v Gradcu pa je zašel med lahkoživčke in je po njih zgledu potrošil marsikak očetov groš po nepotrebem. Istotako je hotel tratiti denar doma na počitnicah. Zahajal je v drago gostilnico in se zaljubil v okroglo točajko. Sedela sta že ob devetih zjutraj vsak dan pod kostanjem in se izpovedovala eden drugemu. Kmalu se je nabralo precej veliko dolga. Zalotnik ga je plačal ali rekel je krčmarjevim s trdo besedo, da ne smejo dajati sinu ničesar več na upanje. Dorče vpraša očeta ves razburjen, kaj ga sramoti pred svetom. Stari gospod, čmeren mož, ga prav dobro ošteje, očitaje mu brezvestno zapravljivost in mu veli naposled, če ne misli živeti pošteno po njegovi volji, naj se pobere, kamor hoče, on ga ne prizna več za svojega sina. Ta strogost je Dorčeta tako zapekla in razžalila, da je zapustil še tisti dan svoje ljudi in šel za puščavnika.

Kar nič ga ni skrbelo, kako se bo hranil v svoji samoti. Že za otročjih let je lovil rad ribe in rake in nastavljal po hosti zanke in zadrge. Ko je bolj odrasel, ga je veselila tudi puška: s tovariši in brez njih je streljal zajce, kljunače in veverice. Bil je uverjen, da bo lahko živel o lovu in ribištvu in radostno kakor brezbrizna ptica pod božjim nebom. Vzel je torej puško, trnke in drugo pripravo ter se napotil v silne gozde, ki pokrivajo z malimi presledki ves ravni in gorali svet med našo Krko in daljno Belo krajino.

Ta prostor je nekaj bolj prijazen samo ob Krki na ti strani šmihelskega polja, kjer se vidijo povsod še vasi in ljudje. Dalje proti Gorjancem pa vlada taka neznanska puščoba, kakršne ne najdete morda nikjer

v vsi kranjski deželi. Dostikrat sem čula, da ima v Škrjančem dolgčas mlade. Ti negodni mladiči so se razlezli po vsi cesti, ki gre na to vas proti Semiču in je dolga za moje stare noge debelih pet ur. Človeku se toži na tem potu, kakor bi se nahajal sto dni strani od domovine in radi gluhe tišine in samote ga obhaja groza, da mu kar sapa zastaja. Pravijo, da je šaljivi kapelan Kajetan nakladal velikim grešnikom za pokoro, da so morali romati trikrat iz Škrjančega do Semiča. To zoprno in zadušljivo popotovanje je vsakega tako prestrašilo in zbegalo, da so se poboljšali najgrši razuzdanci, katerih noben drug duhovnik ni mogel omečiti. Pri cesti stoje tri vasi: Birčna Vas, Uršina Sela in Laze. V onih dveh popotnik dostikrat ne sreča nobenega človeka, kakor bi bili zamrli vsi prebivalci. V kočevskih Lazah čepe in se valjajo kdaj pred bornimi kočmurji suhe, grde babe in razcapani otročaji. Če se približa tujec, pa šine vsa ta sodrga v svoje kolibe, kakor ščurki v razpoke, kadar se prinese luč v hišo. Skoraj nikjer ne razveseljuje očesa lepa, godna hosta, plodno polje in zeleni travniki. Povsod zaklanja vid malopridno grmovje ali pa štrli v nemi zrak krivo, škrambolasto, polomljeno in pokvečeno drevje. Na redkih njivah se zariva med žito hobotna praprot in kolenčast, trščat, globoko ukoreninjen in na široko razšopirjen plevel. Pašnike in košenice pa kazi, prerasta in zataplja, kamor pogledate gosto leščevje, češminje in dolgočasna jelša. Sence imate ob cesti dovolj, ali je izvečine tako tanka in soparna, da se v nji ne morete pohladiti in okrepčati.

Po ti odljudni krajini se je šetal puščavnik Dorče cele tri mesece! Ali zloglasna semiška pot ni navdajala

njega s strahom in tožnostjo kakor druge. Hodil je po nji brez opravka pa jo je zapustil, kadar je hotel. Zavitviši na levo je prišel kmalu v prekrasno rasensko bukovje, ki ga takrat sekira ni še tako neusmiljeno podirala kakor dandanes. Tam je dobil najlepšo senco in večkrat tudi kaj za zobe. Če se je obrnil na desno, so ga privedle preseke, steze in kolotečine na prijazni ljubenski hrib ali pa tudi nazaj proti Krki, katero je imenoval krušno mater, ker mu je dajala največ užitka. Blizu nje med Drsko in Lastovčami si je naredil prav lično spalnico. V smrečju je našel temno goščo, iz nje si je spletel in zgradil šotor, ki se ni mogel lahko zapaziti. Za posteljo si je nanesel vanj mehkega mahu in mlade praproti ter ga pokril s smrekovimi skorjami in vejami tako trdno, da ni prišla vanj ni kaplja dežja. Drugo hišico si je postavil daleč odtod tam za Birčno Vasjo v gozdu, ki se imenuje Padež. Prenočil je največkrat tukaj zaradi tega, da je začel lahko precej zjutraj loviti in pregledovati nastave. Delo si je razdelil tako, da je prežal zjutraj na divjačino v podgorski hosti, popoldne pa zahajal na Krko rakarit in ribarit. Živil se je največ s tem, kar je ustrelil in ujel. Rake si je kuhal v starem loncu, kateremu je bil gorenji konec odbit, ribe, ptiče in veverice pa je pekel na lesenem, samodelnem ražnju. Jedel jih je seveda brez kruha in začimbe. Tuptatam je pobral in založil kdaj tudi kako lesniko ali si utrgal kako bilko kislice in hostne detelje.

Neizrečeno se je obveselil, ko je prišel prvič na Ljubno, kajti na prisojnih rebrih je bilo vse rdeče čudnih jagod, kakršnih še ni nikjer videl. Bile so mnogo debelejšje od naših deželskih in nele okrogle, ampak tudi podolgaste, plosnate, kopicaste in valjarčkaste.

Zasejali so jih morda še imenitni stičenski menihi, ki so imeli v last ljubensko pristavo. Nazobal se jih je prav do sitega; dokler jih je kaj bilo, je korakal potem vsak dan na ta vinorodni hribček, na katerem se sveti tako vabljivo bela cerkev sv. Vida.

Prve dni je Dorčetu puščavniško življenje jako ugajalo. Tekal je po brlogih in dobravah kakor bistri jelen, človeške družbe ni dosti pogrešal. Ali že drugi teden mu je jelo presedati to pustolovsko samovanje in potepanje. Njegovemu razvajanemu gosposkemu želodcu so se čimdalje bolj upirale in gnusile slabo pripravljene jedi, tudi ni zasačil vselej toliko tečne hrane, kolikor mu je je zahtevalo zdravo in močno truplo. Pod Novim Mestom se rede v Krki žlahtni sulci, nad Sotesko še žlahtnejše postrvi, med tema krajema pa se nahaja v naši vodi le malo dobrih rib. Dorče ni ujel nikoli ničesar drugega nego kako mreno, klina ali platico, taka južina bi ne mikala niti neizbirčnega kmeta. V Rasnem in v Padežu je živel gotovo dovolj divjačine, ali Dorčetu se ni hotela prikazovati tako pogostoma, kakor je želel. V locne in zadrge ni ulovil ničesar. Zajca je kdaj ugledal ali zadel je samo enega in še ta se mu je izgubil v goščavi, da ga ni mogel najti. Ustrelil je nekoliko bornih ptičev in veveric: to je bila vsa njegova lovska sreča. Zato tudi ni žaloval prehudo, ko mu je nekdo ukradel puško. V tem, ko je metal v Krko trnek, se mu je priplazil v daljni padeški šotor kak cigan ali drvar in mu odnesel dragoceno orožje, katero mu je bil kupil oče za god na koncu osme šole. S hostnim lovom se je trebalo zdaj posloviti, mladi puščavnik je ostal samo še ribič. Dokler je sijalo na vedrem nebu žarko sonce, so se dobili raki in platice

brez velikega truda. Ko pa so nastopili viharni in deževni dnevi, je zasajal Dorče zaman na železno ost sladko vado. Prišel je zanj čas, da se je učil moliti bridke kozje molitvice. Ves dan je stal na dežju in se trudil, pripridil pa si je le nekoliko rakcev in eno ribico. Legel je zvečer skoraj tešč. Od nejevolje, žalosti in skrbi ni mogel zaspati. Dolgo je ugibal in mozgal, kako bi si pomogel, dokler se spomni dobre domače — krave.

Dolenjski kmet ne mara dosti mlečnih jedi, ker je preveč zaverovan v svoje vino. Če prinese gospodinja mlečno kašo, se nagubanči marsikatero lice, ne razvedri pa gotovo nobeno, česar mlekoljubni Gorenjec ne razume in ne verjame lahko. V slast uživajo pri nas mleko s kavo ali pa tudi brez nje samo gospoda. Tudi Dorče mu je bil velik prijatelj, zato ni čudo, da se je domislil v svoji stiski preljube očetove Čuhe, s katero se je tolikokrat zabaval doma in na paši. Ko je po polnoči naliv ponehal, je vstal s svoje zelene postelje, vzel račji lonec pa hajdi ž njim po dobro znani stezi proti prijazni vasi, v kateri je stala blizu konca čedna Zalotnikova hiša. Hektor je začel hudo lajati ali spoznavši domačega sina je umolknil. Dorče se splazi tiho v hlev, pomolze kravo v lonec in se okrepča prekrasno s sladkim in mastnim mlekom. Odsle je hodil k Čuhi vsako noč po zajutrek. Silno so se čudili vsi Zalotnikovi, kaj je to, da ne namolze dekla zdaj nobeno jutro skoraj nič mleka. Slednji dan so obravnavali in razpravljali to skrivnost pri kosilu, ali pravega uzroka ji seveda niso mogli pogoditi. Posli so mislili za trdno, da je zacvrta Čuhi soseda, ki je bila tako hudobna in prekanjena baba, da so jo bili razglasili vaščani za

coprnico. Edina dekla Katra ni verjela tega nego je trdila, da molze kravo najbrž vražja mora, o kateri je dostikrat slišala, da živi o samem mleku. Zalotnikova gospa je kakih deset dni čakala, ko pa se ji je godila vedno ista škoda, je velela Katri: Nocoj boš spala ti v hlevu. Na tak način utegnemo še naprej izvedeti, kdo si streže z našim mlekom.

Ta Katra je služila pri Zalotnikovih že od mladih nog. Imeli so jo bolj za svojo nego za tujo. Bila je mlado in jako brdko, obenem pa tudi prav pridno in razumno dekle. Župnik so jo pohvalili v nedeljo popoldne v cerkvi očitno, da zna izmed vseh vrstnic ona najbolje krščanski nauk. Podarili so ji večkrat kako sveto podobico, enpot pa prelepe molitvene bukvice z zlatim obrezkom, ki so veljale nove nemara cela dva goldinarja. Svoji gospe je storila vse po volji, da ni nikoli nič godrnjala, v hlev pa ni šla rada spat, ker se je bala more in drugih pošasti a tudi malopridnih ponočnjakov in tatov. Ali svoji blagi gospodinjji se ni smela in hotela upirati. Postlala si je blizu Čuhe in ob desetih je legla. V svojem hramčku je vselej hitro zaspala, v hlevu pa se ji ni dalo, bilo je je preveč groza.

Ko je zapel petelin prvikrat, so se odprla vrata in nekdo je stopil h kravi in jo začel opominjati, naj stoji mirno, dokler je ne pomolze. Glas se zdi Katri znan, vendar vpraša vsa prestrašena, kdo je? Dorče je že skočil, da bi pobegnil, ali si je premislil. Z milim, ihtečim glasom veli dekli: „Preljuba Katrica! zdaj vidiš sama, kako si mora iskati hrane sin bogatih roditeljev, velikošolec. Oče so delali z mano tako grdo, da sem moral iti od doma. Že več tednov blodim po gozdih kakor divja zver. Lakota me je prignala sem, ker mi

drugače ni moči najti si potrebnega živeža. Poslali so tebe na stražo, da mi vzemo še ta edini priboljšek, ki ga imam. Ker ne poznajo milosti moji ljudje, usmili se me vsaj ti, draga, dobra, zlata dušica, ki sem te ljubil zmerom bolj nego vsa druga dekleta v tem okraju. Lepo te prosim, nikar me ne zatoži očetu in materi. Reci, da si spala in da ne veš, kdo je vzel Čuhi mleko.“ S temi in z drugimi sladkimi besedami se je dobrikal poredni dijak premeški Katri, ki je bila vanj morda že prej nekoliko zaljubljena. Trapice mu ni bilo treba dosti prositi. Jela je jokati in mu obetati vsako podporo, da mu olajša nadloge. Kravo je pomolzla zanj sama in dejala: „Za nocoj bom že našla kak izgovor, ali za naprej ne boš pil več mleka, prinašala ti bom boljših jedi. Dokler bom jaz v vaši hiši, bom že skrbel, da ne boš nikoli stradal.“ Kaj ne, da je bila Katra dobra stražarica! Ha, ha, ha! Mladost je res norost, bila in bode. Zalotnici se je zlagala negodnica, da je prilomastila v hlev mora in posrkala kravi mleko. Stopala je trdo, kakor da so ji prirasla mesto nog konjska kopita. „Zagrozila se mi je, da me zadavi, če ne bom mirovala. Na ramo mi je položila roko, ki je bila širša od lopate in težja nego železo. Jaz sem se tresla kakor mrzlična, ali jutri se je ne bom nič bala. Narisala bom na jasli in tudi na Čuho vse polno tistih kljukastih znamenj s petimi rogli, pa vem, da bo odnesla precej pete, ko jih bo zagledala.“ — Res je počrkala še tisto jutro ves hlev s takimi črtami in ker je dala Čuha drugi dan zopet obilo mleka, se je bahala povsod, da je prepodila s svojo umetnostjo za vse veke nakazno nočno tatico. Svojemu Dorčetu je nosila prav pridno bel kruh in ostanke kosil in večerij: klobase,

meso, sir in druge reči, ki dohajajo bogatinom na mizo. Njen ljubček ni trpel zdaj nobene sile. Ali ker se je brigala zanj s preveliko mero, je začela gospa sumiti in popraševati, kje so ostanki. Odkonca je mislila, da jih pojedajo sinovi, ko pa so zatrdili vsi venglas, da že mnogo dni niso našli nič ostankov ni v hramu ni v kleti, je bila uverjena, da jih izmika kak posel, morda nova kuhinjska dekla ali pastir, ki je bil zelo sogolten paglavec. Rekla je kuharici in Katri, da bi ji pomagali paziti. Katra je odslej nehala donašati Dorčetu jedi, skrbela pa je zanj na drug način, iz svojega. Posodila mu je petdeset goldinarjev, ves zaslužek, katerega si je bila prihranila. Lahkomiselni mladič je denar vzel in ga trošil pri vinščakih na Ljubnem, ki so točili nezadacani svoj cviček prav v pusto ceno, ali pa v Birčni Vasi v Kovačevi krčmi, kjer je dobil tudi jajca ali kaj prekajenega. Ribe in rake je lovil še zdaj, ali pripravljala mu jih je Kovačica. Takrat so bili dozoreli že lešniki, katerih je v teh hostah na milijone. Dorče jih je v slast grizel, imel jih je vedno polne žepe. Sprehajaje se semtertja je prikorakal enoč na višavo, ki sklepa Gorjance s kočevskimi hribi. Z nje se vidi vsa Bela Krajina in precejšnja riža hrvaške dežele. Tam stoji krčma. Dorče je mislil popiti nekoliko kupic, ker ga je bil dolgi pot utrudil, ali na sredi ceste se ustavi. Gospodar te hiše se je hvalil, da je nemški, ne pa slovenski krčmar. To svojo slavo je zabeležil tudi na zid, ali napis („Zum Deitschwirth“) je tako napačen in neumen, da se mu smejajo in rogajo celo najhujši nemškutarji. Ko ga je Dorče zagledal, mu je minila vsa žeja. Začel je glasno zabavljati na predrznost nekaterih tujcev, ki žive med Slovenci in o slovenskih

groših. Proti njemu pride semiški kaplan, ki je maševal v Rožnem Dolu, in ga vpraša, kaj se jezi. Po kratkem pomenku ga povabi v svoj vinski hram in pogosti dobro in zvrhom, kakor je v Semiču navada. Ta gospod je bil edini omikani človek, s katerim je govoril, odkar je zapustil očetni dom. Kdo bi se čudil, da se je tega praznega življenja naveličal? Pomislil je, kako lepo bi se lahko zabaval s Katrinimi denarci v Novem Mestu, v veselem društvu svojih prijateljev in znancev. Ker ni bil slabega srca, se mu je tožilo gotovo tudi po bratih, sestrah in roditeljih, sosebnost pa po dobri mami, ki ga je tako presrčno ljubila. Kaj rad bi se pomiril zopet z očetom, ali ni vedel kako. Da se ni sramoval, bi se bil vrnil brez oklevanja domov. V ti zadregi mu je pomaglo naključje. Zalotnik je kupoval drva izvečine na stoječem v rasenskem gozdu. Proti jeseni se je bil pogodil z nekim meščanom za velik del te hoste in šel tja k delavcem, ki so mu sekali bukve. Nazaj grede je skočil v Kovačevo krčmo in zagledal v nji — svojega sina! Dorče je vstal, očeta spodobno pozdravil in ga prosil, naj se ne jezi več nanj radi njegovih dijaških burk in bedastoč. Sprava se je naredila po takem brez težave. Čez eno uro sta popotovala stari in mladi gospod zaeno, prijazno se meneč, proti domači vasi. Zaradi očeta Dorče ni sedel zdaj zmerom v krčmi kakor nekdanj, v vseh drugih rečeh pa je živel popolnoma po svoji volji in želji. Kakor bi bilo treščilo z jasnega pa mu nakloni nespametna ljubezen novo sitnost in žalost. Zalotnica je zapazila, da šepeta rad s Katro na samem in da ga dekle tiče. Ker je lahko uganila, kaj to pomenja, je poklicala zvečer Katro v svojo izbo, ji odštela plačilo, katero ji je bila

še dolžna in ji velela, naj si gre iskat službe drugam. Revica je šla jokaje od hiše in se napolila k svoji stari teti, ki jo je bila že večkrat povabila, da bi prišla k nji. Kmalu potem se je moral Dorče odvesti v Gradec, da je nadaljeval nauke. O Veliki noči se je vrnil za nekaj dni zopet domov. Veliko soboto se je prikazala v Zalotnikovi veži tudi — Katra. Bila je upadena in bleda kakor smrt. V roki je držala dolgo košaro. Gospa jo pogleda in pobara; če je prinesla piruhe. Trepetaje odgovori Katra tiho, da se je komaj čulo: „Sem — za Dorčeta!“ Zalotnica dvigne prt, s katerim je bila košara zagrnjena, sklene roke in zaječi: „Moj Bog, kaj sem se pregrešila, da sem morala čakati to bridkost!“ Katra ji veli s trdejšim glasom: „Verjemite mi, gospa, da bi bila šla jaz rajša po nagih kolenih na najdaljšo božjo pot nego k Vam po takem opravku. Ali jaz sem morala, saj vidite, zakaj. Pisala sem mu več nego desetkrat, prejela pa nisem od njega nič odgovora. Jaz ne zahtevam stotakov. Povrnite mi tistih petdeset goldinarjev, katere sem mu posodila, da ni poginil od lakote, ko ga ni bilo doma. Z božjo pomočjo bom potem morda zdelovala, da mi ne bo treba nikogar več nadlegovati.“ Gospa ji reče, naj malo počaka. Čez par minut ji prinese pest bankovcev in veli: „Na, ali Bog ne daj, da bi ovadila ti kaj našemu gospodu. On bi ga zavrgel za vekomaj, ko bi izvedel to sramoto.“ Katra obljubi, da bo molčala, zahvali s solznimi očmi Zalotnico in odide. Jaz sem vprašala Ratijo: „Kaj pa je imela Katra v košari, da se je gospa tako ustrašila?“ Ona se zagrohota: „Kaj neki — dolžno pismo: ha, ha, ha!“ Tudi mene je silil smeh, kajti še nisem nikoli slišala, da bi nosil kak razumen človek pismo v košari

s seboj. Take majhne reči se zavijejo v čist robec in denejo v žep ali pa drže v roki. Katri se je menda bledlo, čudo, da ni pripeljala pisanja na parizarskih kolih z osmimi konji. Tisto leto so razsajale na Dolenskem mnoge bolezni. Otroci so umirali za ošpicami in kozami, odrasle pa je pobirala najbolj pljučnica. Katri je umorila teto in bolezen je bila tudi kriva, da je izgubila dolžno pismo. Ko mi je Ratija to povedala, se je jela zopet smejati in mi je dejala: „Jera, zdaj me, mislim, razumeš, á?“ Jaz sem rekla: „Kaj te ne bi razumela, saj sem izgubila tudi jaz, ko sem bila bolna, izpovedni listek, pa še zdaj dobro vem, kako sem se bala, kaj poreko gospod, če jim ne prinesem listka.“ Po tetini smrti je odšla Katra v Zagreb in s priporoko nekega slovenskega doktorja ali profesorja si je dobila jako dobro službo pri bogatem kotlarju. Deklovala je pri njem tri leta. Vedla se je tako pametno, da je trdila njena gospodinja, da tako marljive in vestne služabnice ni imela še nikoli in je ni morda v vsem Zagrebu. Kotlarjev sin se je vanjo zaljubil in prosil očeta, da bi se smel ž njo pozakoniti. Kotlar piše šmihelskemu župniku in gosp. Zalotniku, da bi mu nanzanila, kako se je ponašala Katra v domačem kraju. Rajnki župnik so bili tak mož, da so sodili vsakega človeka po svoji vednosti, ne pa po ljudskih marnjah in govoricah. Odpisali so v Zagreb, da je bila Katra korenito poučena o krščanskih resnicah, da je hodila prav rada v cerkev in da se ni čulo o nji nikoli nič slabega. Zalotnik je bil preobložen z drugim delom, pa je velel Dorčetu, naj naredi on izpričevalo o Katri. Dorče je bil že dovršil vse šole in je pomagal očetu v pisarnici in pri gospodarstvu. Živo se je še spominjal

velike pomoči, ki mu je došla od Katre, in zdaj je dobil priliko in jo tudi pošteno porabil, da ji je dobroto povrnil. Napisal ji je tako čudovito lepo izpričevalo, kakršno dobi izmed sto dekel komaj ena ali pa nobena. Za pridnost, spretnost in zvestobo jo je povzdignil visoko nad vse druge posle, ki so služili pri Zalotniku. Z iskrenimi besedami je pohvalil nje krščansko, čednostno, kot zlato čisto življenje. Omenivši, da se je varovala napačnih družčin bolj nego kuge in da ni imela nikdar nobenega grešnega znanja, jo je postavil za zgled in uzor prave deviške sramežljivosti in nedolžnosti. Na koncu tega pisma jo je priporočil presrčno vsem gospodarjem in gospodinjam s svečanim zatrjenjem, da si boljše ženske ne morejo želeti in skoraj niti misliti. Prejemši tako sijajno izpričevalo je privolil kotlar brez odlašanja, da sta se sin in in Katra poročila. Tako se je primožila prosta kranjska dekla v imovito hrvaško rodovino in postala ugledna in obče spoštovana gospa. Tudi mnogim drugim našim rojakinjam se godi prav dobro onkraj Kolpe. Možaki pa si iščejo sreče radi celo na Nemškem in v daljni Ameriki. Dozdaj je niso našli dosti. Obilna izkušnja uči in dokazuje Slovencem, da se nahaja njih obljubljena dežela na Hrvaškem.

29. Zakleti oreh.

Priroda je podarila gospodu Kotlinu prelepe sposobnosti. V šolah se je učil prav lahko in si pridobil razne in obširne znanosti. Ali ta učenost mu je ostala jalova, koristil ni ž njo ni sebi ni svojemu bližnjemu, ker se je vedel tako, kakor ne bi bilo nobenega Boga,

nobene večnosti. Brigal se je samo za to, kako bi se veselil in užival dobrote in naslade tega sveta. Iz krčme mu se ni mudilo nikoli domov, pijančeval in igral je dostikrat do belega dne. Njega trdemu srcu se niso smilili ni jokajoča žena ni stradajoči otroci. Boljši znanci so se bali in ogibali njegove družbe, kajti Kotlin ni bil le brezdušen razuzdanec, ampak tudi zadirčen, hudoben jezičnik. Žalil in obrekoval je po gadje vsakega poštenjaka in tudi največje svoje dobrotnike. Kakor je bil sam ves blaten, poganil je neprenehoma druge ljudi z najgršimi pridevki in lažmi. Dohodki so mu tekli dovolj obilni, da bi bil zdeloval brez težave, ko bi se bil držal količkaj kakega pametnega reda. Ker pa ni nikdar premislil in preračunal, koliko sme trošiti na svoje zabave, je zabredel kmalu v silne in gnusne dolgove. Jemal je na posodo od vsakega, kdor mu je hotel upati, naj bo graščak ali sebenjak, bogatin ali berač. Kadar je kaj kupil, ni plačal nikoli izlepa, trebalo ga je tožiti cesarskemu sodišču. Sploh mu ni prišlo nikoli na misel, kdaj in kako bo poravnal svoje velike dolgove. Imel je prijatelja, ki se je zval Podobnik. Ta mož je bil jako spreten in prekanjen obrtnik. Prislужil in prisleparil si je toliko imetka, da je živel in se opravljal prav po gosposko kakor kak uradnik. Ljudje so mu dejali zaradi tega sploh „gospod“, dasi pravzaprav ni bil dosti več nego kak preoblečen konjski hlapec, kajti šole so ga le borno malo omikale in olikale. To pa se Podobniku nikakor ni moglo očitati, da bi bil zapravljivec: pogledal in obrnil je vsak krajcar trikrat, preden ga je dal iz rok. Če ga je prišel Kotlin nadlegovat za denar, ga je ošteval vselej pol ure, da trati tako neumno svoje dohodke, potem je začel z

milim glasom tožariti in javkati, kako težko si danes pripridi in prižulji ubogi rokodelec svojo malo dnino, naposled pa je itak izvlekel listnico in dejal: „No, ker sva si prijatelja, naj bo! Pomogel ti bom še enkrat. Tu imaš goldinar, ali ob mesecu mi ga boš moral vsekako vrniti, kajti me vede zdaj baš trdo za novce, da nikoli tega.“ Precej tisti dan, ko je pretekel mesec, je šel k dolžniku in ga pritiskal, dokler je iztlačil iz njega nazaj svoj goldinarček. Na tak način ni izgubil pri njem ni solda, za svojo skopo dobrotljivost pa si je dobil dragoceno pravico, da ga je smel grajati in zmerjati, kolikor je hotel. Podobnik je spadal med tiste ljudi, ki radi modrujejo in pridigajo. Poučeval je doma ženo in pomočnike, v krčmi kuharico, natakario in vsakega pivca, ki je bil toliko potrpežljiv, da mu ni pobegnil. Kotlina je v svojem srcu zaničeval, brez njega pa vendar ni mogel prebiti, ker je poslušal brez zamere njegove najostrejše pridige in psovke. Neko nedeljo popoldne sta se sprehala prijatelja po zelenem Podgorju. Kotlin veli Podobniku, da potrebuje nujno petdeset goldinarjev in ga prosi sveta, kam bi si jih šel iskat. Obrtnik odgovori zabavljivo: „Takemu malo-pridnežu kakor si ti, ni moči svetovati, ker si sam svoj sovražnik, ker pljuješ v skledo, iz katere zajemlješ. Gospod Hrastnik ti je dajal, dokler se je nabralo tristo goldinarjev dolga. Mož je jako dobrega srca in te ni prijel nikoli za plačilo. V zahvalo si mu razvpil čestito gospo za prešestnico, najmlajšega sina za pankrta, njega pa za bedaka vseh bedakov, ki si je moral svoje poslanstvo kupiti, kajti brez denarja bi mu ne bil dal noben razumen volilec svojega glasu. Kadar izve ostudno tvoje blekanje, te bo izročil brez milosti doktorju. Pri

trgovcu Taboretu si vzel blaga za sto goldinarjev. Čakal te je brez godrnjanja poldrugo leto. Ko pa je čul od vseh strani, da svariš krčmarje, naj ne kupujejo od njega vina, ker jim ga zaliva z vodo in zavrelico, ga je minila potrpežljivost in šel te je tožit. Uradnik Vidmar te je otel iz jako nevarne stiske, plačal je zate menico. Čez pol leta te je prosil, da bi mu denar vrnil, ti pa si ga ovadil vladi, da odira brezdušno svoje uboge dolžnike, ne oziraje se na cesarske zakone. Za Boga svetega, ali nič ne misliš, kam te bo privedla ta neskončna lahkoumnost in tvoja peklenska hudoba? Ob svojih dohodkih veš, da ne moreš živeti, drugi ljudje pa bi morali biti slepi in bebasti, ko bi hoteli še podpirati s posojili takovega negodnika, ki jih slepari nele za denar, ampak jim krade za nameček in nagrado tudi najboljši človeški zaklad — čast in poštenje.“ O teh besedah Podobnikovih se je jel Kotlin na ves glas grohotati in je dejal: „Na svetu je taka šega, da skrbi vsak zase. Ti šegi se uklanjam tudi jaz. Ali ni pametneje, da varam jaz druge, nego da bi varali drugi mene? Da opravljam svoje upnike, ne tajim, ali krivica ni tolika, kakor misliš ti. Saj opravljajo tudi upniki mene. Uverjen sem, da ne izustijo nikoli mojega imena brez pikanja in kletve. Če se zgodi to, kar mi prerokuješ, da mi ne bo hotel nihče več posoditi, se mi bo zdela ta trmoglavost jako sitna in neprilичna, ali samo za en trenotek. Kdor nima vere, se ne boji ničesar, pomaga si lahko hitro in za vselej. Zapomni si dobro, kar ti bom rekel: zaklinjam se ti, da mi dohaja iz srca in moje duše. Tisti dan, ko bom uvidel, da ne morem več živeti po svoji volji, želji in navadi, prišel bom sem z vso svojo rodovino in bom obesil na tole

čvrsto orehovo vejo najprej svojo ženo in otroke, potem pa samega sebe.“ O ti strašni zakletvi brezbožnega Kotlina je zaječal in zatrepetal oreh, pod katerim sta stala prijatelja, kakor bi ga bila potresla nadzemeljska sila in zdajci mu je zarumenelo perje kakor topolki ob jesenskem času. Zaklet je izgubil božji blagoslov, da ni mogel niti rasti niti cveteti in roditi sadja in to prokletstvo mu bo ostalo, dokler ne bo usahnil od starosti. Stal bo še veliko, veliko let na škodo in pogubo ljudem in vsaki živi stvari, ki pride podenj. Spomladi pokrije tudi njega gosto listje, ki pa nima ni duha ni soka in žive zelenjave, nego se rumeni neznano čudno, da se loči že oddaleč od vseh drugih orehov. Nobena ptica si ne vije na njem svojega gnezda in mu ne seda na otrple in ostrupljene veje. Poginiti mora mravlja in vsa biba in golazen, ki prileze v senco tega nesrečnega drevesa. Ali gorje tudi človeku, ki si išče pod njim hlada in počitka. Nekateri so na ta način oboleli in hirali do smrti, noben zdravnik jim ni znal pogoditi in izlečiti skrivnostne bolezni. Druge pa je dohitela pod usodnim orehom še mnogo hujša nezgoda, da sta se jim zmešala bistri razum in prava pamet. Posnemaje Kotlina so se pogreznili v grehe, zapravili časno srečo in si nakopali morda tudi večno pogubljenje. Povedala Vam bom nekoliko zgledov, ki pojasnjujejo in potrjujejo resnico mojih besed.

V mestu sta živela dva prijatelja, ki sta se ljubila tako presrčno, da nista mogla prebiti eden brez drugega. Obema je bilo ime Jože, za razloček so ju zvali Jožek in Pepe. Najlepše sta se dobrovoljila, če sta bila sama, zato nista nikoli iskala družčine. Boječ se zdrahe,

ki jo delajo babji jeziki, sta se zarekla, da se ne bosta nikdar ženila. Nekoč sta se šla šetat proti Težki Vodi, v Gorjance. Nazaj grede ležeta trudna na grivino pod zakleti oreh. Prej sta se menila prijazno o raznih rečeh, zdaj pa veli Jožek Pepetu: „Povej mi, bratec, ali si videl že kdaj tako krasen jésen, kakor je onile pod cesto?“ Pepe se zasmije: „Kaj pa brbljaš? Meni se zdi, da si danes brljav, kajti drevo, kateremu se čudiš, ni jésen, ampak glog.“ Jožek zareži: „Moje oči so bistre, ali tebi se mora vsekako blesti, drugače res ne vem, kako bi mogel smatrati lepi jésen za malo-pridni glog.“ Pepe ga zavrne še ostreje: „Vidim, da se s tabo ni moči razgovarjati, ker te trka luna že po belem dnevu.“ Tako se je vnel med prijateljema razpor, ki se je razgorel kmalu v živ plamen, da sta se jela zmerjati, preklinjati in natepati. Razbivši si palici sta se vrnila vsak po svojem potu domov. Odtakrat sta se tako sovražila, da si nista izpregovorila nikoli več ni besede. Če sta se ugledala, sta pljunila in se ognila eden drugemu. Niti na smrtni postelji si nista hotela oprostiti razžaljenja in se pomiriti. In vendar se da težko misliti kaj bolj smešnega in neumnega nego je bil ta njun prepir. Začela sta ga tako, kakor če bi videla midva kravo in bi dejala jaz: „Poglejte no jelena!“, Vi pa bi rekli: „Ta žival ni jelen nego volk.“ Jožek in Pepe sta se porodila in vzgojila v mestu, noben njiju ni poznal hostnega rastlinstva. Drevo, za katero sta se pričkala, ni bilo ni jesen ni glog, nego maklen, čigar krhke posušene mladice rabijo mesarji in klavci, da zatikajo z njimi klobase.

Mlademu uradniku Gorenjcu se je ponudila dobra služba v Ljubljani in v Novem Mestu. Prijatelji so ga

nagovarjali, naj ostane v Ljubljani, kjer je živel doslej tako prijetno in zadovoljno med svojimi slovenskimi tovariši. To je mislil tudi on sam, itak je prišel pogledat Novo Mesto, da bi videl na svoje oči, kako se živi na Dolenjskem. Ugajala mu ni nobena reč. Kraji so se mu zdeli pregorati in pretesni, ljudje pa premalo zastavni in preveč jezični. Že se je zapisal na pošti, da bi se drugi dan vrnil v Ljubljano. Ker ni imel nikakega opravka, se je napotil proti Gorjancem, da bi pregledal okolico. Spotoma sede pod zakleti oreh. S te višave se je oziral proti Krki in Novo Mesto se mu je videlo zdaj tako neizrečeno prijazno, ljubko in veselo, da se je premislil in oglasil še tisti dan za službo v Rudolfovem. Pri nas so zapovedovali takrat najtrši nemškutarji. Slovenec, ki je prišel njim pod oblast, je imel že na tem svetu dobro polovico pekla in vse vice. Gorenjec je ljubil svoj narod že od otroških let. Udeleževal se je v Ljubljani vseh domačih veselic, prepeval oduševljeno prelepe naše pesmi, rad je igral v slovenskem gledališču in v nemal o vsaki priliki svoje rojake na večno zvestobo materi Sloveniji. V Novem Mestu pa so mu zabranili poglavarji nele te zabave in navade, ampak so ga grdogledili že zato, da je govoril z gospodi po slovensko in se zapisal v Čitalnico. O volitvi so ga prisilili z najstrašnejšimi grožnjami, da je moral dati svoj glas človeku, ki nam je bil najhujši sovražnik. Kmalu po dokončani volitvi ga sreča ljubljanski znanec in vpraša, kako mu je. Revez zaječi: „Tako po priliki kakor je bilo Judi Iškarijotu po storjenem hudodelstvu. Pred pol ure sem izdal domovino, za katero bi bil žrtvoval nekdanj življenje, zveličanje in svojo dušo.“ To rekši se na ves glas

zajoka in zgrudi prijatelju pred noge. Temna noč mu je legla takrat na srce, ki je ostalo zaprto vsaki radosti in dobri nadi. Črtil in zaničeval je ves svet, najbolj pa samega sebe. V vinu in v še močnejših pijačah si je iskal ne tolažila nego smrti, ki se ga je skoraj tudi usmilila in mu zazdravila pekoče rane v hladnem grobu.

Podgorka Mica je nosila v mesto zelenjavo in sočivje in stržila zanje marsikak krajcar, ali poglavitni dohodek ji je dajala itak krčma. Točila je izvrstno vino, ljudje pa so zahajali k nji tudi zaradi njene prevelike priljudnosti in postrežljivosti. Sam vrag jo je zmotil, da se je ustavila neko jutro na potu iz mesta pod zakletim orehom in čvekala tam s svojimi botrami in tetkami, dokler se je navzela pogubljenega duha, ki puhti iz tega drevesa. Vrnila se je domov vsa izpremenjena. Blaga, vedno prijazna krčmarica se je prevrgla v osorno, kačepično divjakinjo, ki je razžalila vsakega gosta. Kadar je prišel pit kak bogatin, se je zadrila: „Kaj misli ta babač, da brez njega ne bi mogla živeti? Mari mi je! Saj imajo denar tudi drugi ljudje, ne le on.“ Če se je oglasil pri nji najpoštenejši rokodelec, mu je zabrusila v obraz: „Kaj se vlačijo po krčmah taki berači? Zatekate se k meni, da bi me ociganili, pa me ne bote.“ Ko je zagledala v izbi podgorske kmete, je jela regljati: „Če ni boljših pivcev, pa še teh capinov ni treba. Podgorec naj loče vodo in žulji ričet; vino in štruca sta za gospodo.“ Noben pameten človek ne graja dandanes duhovnika, ki gre v pošteno krčmo. Ko pa je stopil v Micino hišo kaplan in jo prosil, da bi mu prinesla merico starine, je vpila v kleti glasno ter se jezila na vse duhovne, ki zahajajo v krčme. To se razume samo posebi, da je

nesramnica izgubila kmalu vse svoje goste. Njene hiše se je prijel pridevek: pri „kači-Mici“. Ali ona je tako zaslepljena, da ne spozna svoje krivice nego se kolne, da so ji odgnali pivce zavidni sosedje in žejni dacarji, katerih neče zastonj napajati.

Bogat Čeh je kupil pod Gorjanci lepo pristavo, zabavljivi Podgorci so jo zvali Kurnica. Za oskrbnika ji je dobil mladega ali jako izvedenega kmeta Rikca. Pozneje je poslal tja tudi svojo žlahtnico Beti. Rekel ji je, naj gospodari slobodno po svoji volji. Če ji bo treba denarja, naj piše njemu, v drugih rečeh pa naj vpraša za svet izkušenega kmetovalca Rikca. Ker Čeh ni imel svojih otrok, je hotel zapustiti pristavo ti žlahtnici, kar je zapisal tudi v oporoko. Beti je bila trda Nemka; ko je prišla k nam, ni znala nič slovensko. Mudila se je več dni v Novem Mestu, da si nakupi raznega orodja in posode. Priljubila se je slednjemu človeku, ki jo je spoznal, s svojo izredno modrostjo, zmiselnostjo in pobožnostjo. S krčmarico, pri kateri je ostala, sta šli večkrat ogledovat bližnje gradove, cerkve in druge imenitnosti prelepe novomeške okolice. Po nesreči sta zablodili tudi pod zakleti oreh. Da zajde toliko ljudi podenj, ni nič čudnega, kajti to drevo stoji na prijaznem griču ne daleč od razpotja, kjer se križajo na vse strani ceste in steze. Ko je Nemka vse pripravila in si omislila, kar potrebuje gospodinja, je dala napreči in se odvezla v Kurnico. Rikec jo je čakal tam iz priljudnosti, ali govoriti ni mogel ž njo, ker ni razumel nemškega jezika. Ko ga Beti zagleda, skoči vesela k njemu in zakliče podavši mu obe roki: „Lep je podgorski kraj, ali še lepši so podgorski junaki! Ti me boš učil slovensko, pa se boš skoraj uveril,

kako dobro si bom zapomnila vsako tvojo besedo.“ Poslala je v mesto po najboljše jedi in pijače in se je gostila s svojim oskrbnikom do pozne noči. Tako sta blagovala in se dobrovoljila potem vsak dan več tednov zaporedoma. Rikec je bil oženjen, ali pri krasni Beti ni mislil ne na ženo, ne na svoje otroke. Zasačila ga je tako čvrsto v svojo mrežo, da več nego štirinajst dni ni prišel nikoli domov. Odkonca sta se pogovarjala z očmi in z drugimi znamenji, ali ob mesecu je govorila tujka naš jezik povrsti in ročno, kakor da bi ga ji bil vtil sam sv. Duh. Grozno pohujšanje sta delala ta dva človeka v našem poštem Podgorju. Kar vpričo vseh ljudi sta se vodila za roke in se poljubljala in objemala. Toda Rikčevka ni bila kaka mila Jera, da bi se bila doma cmerila, molčala in trpela. Negodnega dedca je nekolikokrat prav resno ozmerjala; ko je videla, da to ne koristi, je poklicala na pomoč cerkveno gosposko. Od nje je izvedel češki bogatin, kako grdo mu se vede žlahtnica, pa jo je izbrisal precej iz oporoke in ji pisal, naj se pobere, kamor hoče, on je ne spoznava več za svojo. Podgorsko pristavo je zopet prodal, s skupljenim denarjem pa osnoval blagodaten zavod, v katerem se uči mladina nele brati in pisati, ampak tudi Boga častiti in skrbeti za nebesa.

Zdaj pa čujte še strašanski greh vdove Katranke! Ta gospa je slovela za pošteno ženo, skrbno gospodinjo in bogoslužno kristjano. Hčere so ji bile šle v mesto k prijateljicam, pa se je popela na hrib, da bi videla, če gredo že domov. Čakala jih je gori dobro uro sede pod zakletim orehom. Tam se ji je zmešalo v glavi, da je začela prezirati našo vero in

živeti po turški in poganski. Na Dolenjsko so prišli Judje, ki so skupljevali ženske lase in staro šaro: majolike, luči, nevestne avbe, izrezljane stole, okajene podobe, cerkveno posodo in opravo. Ti trgovci so se oglasili tudi pri Katranki. Prinese jim čudotvorno *razpelo in ga da Judom za trideset srebrnih goldinarjev*, kakor je bil prodan njihovim sprednikom živi Kristus za trideset srebrnikov! Kar svet stoji, ni storila takovega hudodelstva še nobena Slovenka. Ta prelepi križ je ležal prej v božjem grobu, ki je bil v bližnji kapeli, kamor so ga hodili o Veliki noči pobožni kristjani častit, poljubljat in prosit pomoči v vseh dušnih in telesnih stiskah. Mati božja je skoraj razodela, kako neizrečeno jo boli sramota, ki se je zgodila čudodelni podobi nje božjega sinu. Okoli kapele je jela hoditi čestita, v belo oblečena žena. Se milo jokaje je popraševala župljane, zakaj so dovolili, da se ji ugrabi odrešenik, in kam so ga odnesli neverniki? Grešnikom ni bila podeljena milost, da bi jo videli, prikazovala se je samo nedolžnim otrokom, čistim devicam, spokornikom in spokornicam. Tako je iskala ta žena Kristusa ves dan v kapeli in po vsi bližnji in daljni okolici. Ker ga ni mogla najti, niti izvedeti, kje je, je stopila proti večeru na grič in zaklicala trikrat s povzdignjeno roko: „Gorje, gorje, gorje!“ To pretnjo je ponavljala več tednov in mesecev, vse dotle, dokler niso začeli v Šmihelu zidati samostan, v katerem bodo svete device pospeševale čast božjo in zveličanje bližnjega. Take ustanove so bile Mariji že odnekdaj ljube in mile, posebno pa ji ugajajo dandanes, ko je zavladal po vseh deželah posvetnjaški duh, ki je napovedal vojsko Bogu in njega materi. Odkar so se jeli vzdigovati

samostanski zidovi, je izginila prikazen pri kapelici v očitno in preveselo znamenje, da se je nebeški kraljici potolažila toga in nejevolja. Brez te zgrade bi bil nakopal Katrankin greh sto in sto rev in nadlog vsi šmihelski župniji. Večna slava bodi blagodušnemu dobrotniku, ki je podaril za osnovo tega svetišča velik del svojega imetka! Čast in hvala pa gre tudi šmihelskemu župniku, ki se je največ potrudil, da se je dobro delo tako brzo zastavilo in tako trdno in krasno dovršilo.

30. Doktor Benk.

Prišel je ukaz, da se morajo gozdi v podgorju južnih Gorjancev razdeliti. Največje in najboljše riže so ostale kakor povsod graščakom, vendar so dobili tudi kmetje za svoje potrebe dovolj drv in lesa. Novomeščane so hoteli gospoda odbacniti brez deleža, ali tudi oni so se poganjali in pravdali tako uspešno, da so si priborili z mnogim papirjem in črnilom nekoliko sto oral tiste nekdanje prekrasne hoste, ki se zove Rasno. Prej puste in mrtve „loze“ so oživele. Na vseh koncih in krajih je zapela sekira: graščaki, kmetje in meščanje so se jeli kosati, kdo bo podrl več bukev in opustošil prvi svojo košato lastnino.

Dolenjke so iznajdene in obrtne žene. Vrstnica moja, blaga Belinka je hodila s svojim možem veliko let po širokem svetu. Najdalje sta delala in baratala na Hrvaškem. Obogatela baš nista, ali kupila sta si obilo vsakega pohištva in blaga in v zagrebški hranilnici sta imela spravljenih celih osem sto goldinarjev. Po moževi smrti se je vrnila vdova z edino hčerko, ki ji je ostala, v svoje rodno Podgorje. Žena ni bila več

mlada, dopolnila je štirideset let. Ali kdor je videl nje čedni obraz, svetle oči in ponosno hojo, mogel je misliti, da je prekoračila komaj trideseto leto. Delo jo je še zmerom veselilo, za pošten dobiček se ni ustrašila nobenega truda. Ko je začula neskončno razbijanje po vseh hostah, mislila je sama v sebi: drvarji se pehajo in pote od rane zore do mraka. Take ljudi rado žeja; med njimi bi se dalo dobro krčmariti. Pili pa bi v slast tudi gospodarji, ki nadzirajo sekače, in tuji gospodje, ki dohajajo od vseh strani kupovat les na stoječem. Treba poskusiti! Kar je Belinka zamislila, je storila vselej brez oklevanja. Blizu velikanskega gozda Padeža je dobila za majhen denar kočico z dvema izbama in prostorno kletjo. Ko je hišo in klet uredila in opravila, je šla v Semič sama po vino in ob mesecu je jela točiti. Pivcev je imela, da se je vse trlo. Z vinom in s ceno so bili popolnoma zadovoljni, grajali pa so krčmarico, da se ž njo ne more človek nič pomeniti in pošaliti, da ne zna prav niti obgovarjati niti odgovarjati. Krčme se je prijelo nevarno ime: „pri Puščobi“. Mnogi gostje so prišli samo enkrat. Ker se jim je pri molčeči Belinki prehudo tožilo, se niso oglasili nikdar več.

Krčmarica je to svojo slabost dobro poznala, ali se je ni mogla odkrižati. Bridko je žalovala radi nje in dostikrat je velela, da bi dala polovico imetka tistemu, ki bi ji razvezal okorni jezik. Babnica ni bila topa, nikar bebasta. V bistri glavici ji je tičalo vse polno slanih šal, veselih pozdravov in krhkih odgovorov, ali kaj, ko ji ni prišel nobeden o pravem času na misel in ni mogla nobenega tako zvesti, da bi bil kaj zalegel. Ljudje so jo obsodili krivo, da se iz napuha neče ž

njimi pomenkovati. Njene krčme so se ogibali čimdalje bolj, marsikdaj po cele dni ni bilo nobenega pivca. Ko je minulo leto, je Belinka izračunala, da je potočila v njem komaj petdeset veder. O takem skupičku se ne da lahko ni živeti, ni umreti.

Neki zimski dan stopi v to zapuščeno krčmo bradat gospod visoke rasti in močno zagorelega, suhega, jako odurnega obraza. Sloko truplo si je zavil v dragocen rdeč plašč, glavo pa mu je pokrivala šiljasta kučma, kateri se je prelepo svetila kodrasta dlaka. Tujec sede v plašču za mizo. Ko je položil roke predse, je zapazila Belinka, da ima silno dolge, grdo začrnele nohte. Bila je uverjena, da je prišel k nji kak bogat usnjarski mojster. Čudni gost zakliče: „Liter vina!“ Krčmarica mu ga hitro prinese. Izpivši ga na dušek veli nekako zaničljivo: „Kapljica je pitna, ali se mi zdi precej nedolžna. Moj želodec se je navadil močnejšim vinom. Dajte mi še en liter!“ V dva duška je pocedil tudi tega in zahteval tretji liter. Skoraj pa se pokaže, da semiško vino ni samo dobro, ampak tudi jačje, nego je prišlec mislil. Velo lice mu zažari, život in dušo mu prevzame divja veselost in pohotnost. Zaljubljeno začne upirati svoje drobne, črne oči v brdko in obilno krčmarico. Prijemši jo za desnico se zareži prijazno: „Videl sem že veliko lepih ženskih, ali tako pripravnih in ljubkih, kakor ste Vi, še prav malo. Srce ste mi ogreli o prvem pogledu. Bodite moja ljubica, pa bova pila zaeno ne takega cuckovca, kakor je ta, nego žlahtnega vivodincea in moslavinca in zalagala bova nebeško dišečega hrvaškega purana, ha, ha, ha! in oblekel Vas bom v mehko šumečo svilo in baržun, da Vam bo zavidala vsaka kneginja.“

Belinka odskoči od kosmatina in se zagrohota: „Kazno je, da so Vas mlade gospodične zapodile, drugače bi se ne lotili zamazane kmetiške starke. Ali moram Vam povedati, da si za tak lov niste kraja dobro izbrali. Podgorci se drže še vedno stare šege, po kateri ljubijo in se smejo ljubiti samo dekleta, me matere pa moramo skrbeti za svoje otroke, obenem pa tudi misliti nekoliko na svoje zveličanje in na Boga.“

O ti sveti besedi se je pijani gost ostudno zapačil in zadrl srdito: „Fiii, nisem vedel, da ste tercijalka. S takimi avšami se vrag ne pogovarja z veseljem. Kratil si bom rajši čas s kako mično pesemco.“ Začel je tuliti eno tistih zmedenih in nesmiselnih popevk, ki ugajajo takim negodnim dobrovoljcem: „Srčka je ljubega — Fanta 'ma drugega — Ljubit' je prav lahko — Če je dekle zato — Če pa dekleta nej — Pojd'mo naprej.“

Belinka ga ustavi resno: „Če ne boste peli pametnejših, boste morali iti res naprej ali pa nazaj.“ — Tujec se ne zmeni nič za ta opomin, nego zakroži z ostrim, cvilečim glasom: „Micka mi teče pod goro, pod goro . . .“ Krčmarica počí z ного ob tla in zagrmí: „Take kvante se ne bodo prepevale v moji krščanski hiši. Sram Vas bodi! Vi niste ni gospod ni mož, nego poredna grdoba. Če se ne mislite vesti pošteno, plačajte te tri litre, pa hajdi dalje!“ Pevec utihne in zagodrnja: „Ti krčmi se ne pravi zaman „pri Puščobi“. Gost ne sme v nji niti po svoji volji prepevati. Naj pa bo! Prepíral se z Vami ne bom, ali dokler sem žejen, ne grem od Vas, prinesite ga četrti liter!“ Belinka mu postreže, dasi jako nerada. Tujec ji veli zdaj mirno in prijazno: „Ne hudujte se, mamica!

Sedite sem k meni, da se bova malo pokvartala.“ Ona mu odgovori: „Jaz ne znam nobene igre, pa če bi tudi znala, ne bi hotela kvartati. Vselej me je prijela jeza, kadar so jeli pivci metati te vražje podobice. Kdor si jih je izumil, je naklonil veliko nesrečo človeškemu rodu. Igralci zapravljajo brez užitka denar, obenem pa se rote, preklinjajo in divjajo, da Bog nas varuj. Meni je najljubše, da ne pride noben kvartač pod mojo streho.“

Rdečeplaščar popije zopet naglo ves liter in zarenci: „Pijača brez kvart je za babe, ne pa za takove junake kakor smo mi. Le pogledjte, da igram lahko, če ni drugih tovarišev, tudi s svojo družčino, ki je drobna ali razumnejša od vsake podgorske.“ To rekši izvadi iz torbe tri drobne možičke in kup kvart ter jih dene predse na mizo. Možički poskačejo sami na tri razne strani in začno prebirati in metati kvarte kakor najspretnejši igralci. Kvartali so s svojim gospodarjem za svetle, rumene zlate. Igrali so premišljeno, ali niso mu bili kos. Ko so izgubili vse, kar so imeli, se jim je zahohotal na vse grlo in spravil nazaj v torbo njih in ž njimi debelo mošnjo priigranih zlatov. Ta sreča in preobilno izvrstno vino ga tako vnameta in oduševita, da je jel vriskati, skakati in prositi gospodinjo, naj bi ž njim plesala. Ko ga osorno zapodi, zavpije zabavljivo: „Bedasta baba! dokazal ti bom, da si znam preskrbeti boljšo plesalko nego ste vse Podgorke.“ Kakor besen se zaleti v kot, kjer je stala preslica ter jo pograbi in se začne ž njo vrteti. Belinka se mu nasmehne dobrodušno: „Hvala Bogu, da ste se domislili vsaj ene nedolžne veselice. Tak ples bi Vam dovolil najstrožji duhovnik . . .“ Hotela je še nekaj reči, ali glas ji

zastane v grlu, ker je zapazila, da se je v rokah neznanega gosta izpremenila njena stara preslica v najkrasnejšo, mlado deklico! Plesala sta dobre pol ure, da je tekel pot curkoma ž njega. Potem pa se je poklonil plesalki in jo odpeljal za podpazuho nazaj v kot, kjer je postala zopet — preslica. Belinka ni bila boječa. Ona ni verjela v nobeno vražo. V Zagrebu in podrugod je videla dosti bistrournih in skrivnostnih iger in komedij, s katerimi so kratkočasili, strašili in trapali izurjeni glumci preprosto ljudstvo. Vedela je že dolgo, da se da z naglostjo in spretnostjo narediti marsikaka čudna prikazen in navidez vse človeške moči presegajoča izpremema, ne da bi trebalo misliti na vražjo pomoč in coprnijo. Ali nikdar prej se ni še namerila na šaljivca, ki bi se bil kvartal z oživljenimi čečami in prestvaril preslico v dekleta. Takih čudežev ne delajo usnjarji. Krčmarica je bila zdaj uverjena, da mora biti njen gost kak imeniten umetnik, ki razkazuje po svetu za dobro plačo svoje izredne znanosti. Neizrečeno jo je mikalo, da bi izvedela kaj več o njem in njegovem življenju. Prosila ga je torej uljudno, da bi ji povedal, kdo je in odkod in kaj ga je napotilo v Podgorje.

Smehljaje se ji odgovori: „Jaz sem Benk, doktor z dravništva. Izvečine stanujem v Gorjancih. Kadar nimam posla v domačem kraju, grem si iskat zaslužka v doline in ravnine. Za druge bolezni se malo brigam, najrajši ozdravljam bolne, slabe in pohabljene jezike, katerih ljudje ne morejo rabiti tako, kakor žele in bi potrebovali.“

Belinko so te Benkove besede silno razveselile. Navdale so njeno dušo s sladkim upanjem, da se

iznebi svoje težke nadloge. Stopivši k doktorju ga vpraša, če je ozdravil že kaj dosti takih nesrečnih bolnikov in koliko je zahteval od njih plačila? Mnogi zdravniki hvalijo sami sebe, tudi če so trezni. Ni bilo torej nobeno čudo, da je začel pijani doktor Benk prav na široka usta razkladati krčmarici divne uspehe svoje umetnosti. Pobahal se ji je: „Jaz sem pomogel dozdej še vsakemu, kdorkoli se je izročil moji skrbi, zaradi nagrade pa se nisem pravdal nikdar z nikomer. Ljudi vede dandanes hudo za denar, zato jih zanj nikoli ne pritiskam. Navadno se pogodim ž njimi tako, da mi ostanejo plačo dolžni do svoje smrti, na onem svetu pa mi bodo dali to, kar si bom sam izbral; naj bo, kar mu drago. Kdor sprejme ta lahki pogoj, popravim mu jezik, da si prisluži ž njim cele kupe imetka, ali pa tudi kako drugo zaželeno udobnost in srečo. Zastavni gospod Krof je živel več let v Vašem obližju; mislim, da ga poznate. Bil je taka reva, da bi bil menjal z nekaterim beračem. Ko je dovršil nižje šole, je ostal brez roditeljev in prijateljev in ni vedel, kam bi se dejal. Za težka dela je imel prešibke roke, za uradnika pa ga niso marali, ker se je premalo naučil. V tem obupu je šel v krčmo, da zapije svoje zadnje krajcarje. Tam sva se seznanila. Potoži mi svojo skrajno ubožnost. Svetujem mu, naj si pribojuje srečo z jezikom. On zdihne in zaječi: „To sem že poskušal ali brez koristi, noben človek me ni hotel niti poslušati.“ Jaz mu ponudim svojo pomoč. Vpraša me: „Če bo kaj draga?“ Jaz ga potolažim: „Tukaj Vas bom pustil na miru; kar boste imeli, dali mi boste šele na onem svetu.“ Njemu se zasveti obraz, odreže se junško: „Briga me je za oni svet!“ In tako sva se

pogodila brez težave. Namazal sem mu jezik zgoraj s pondirjevskim medom, spodaj z gadjim strupom. Beseda mu je tekla zdaj iz ust kakor žlahtno olje, ljudje so mu vse verjeli, vse zaupali. Od trgovcev je dobil blaga, kolikor je hotel. Ko ga je prodal, si je kupil lepo hišo in jo zapisal svoji ženi, trgovcem pa je pokazal figo. Zaman so ga tožili za denar. Zagovarjal se je tako razumno, da so se uverili gospoda popolnoma o njegovi nedolžnosti in ga niso dali niti zapreti. Kmalu potem se je lotil nemškutarjev. Hlinil jim je toliko privrženost in ljubezen, da so mu naklonili stalno in jako dobro službo. Ko jih ni več potreboval, je pomolil tudi njim figo. Pridružil se je Slovencem in jim se dobrikal in kvasil o domoljubju, da so ga smatrali v svoji otročji lahkovernosti sploh za diko in steber svoje narodnosti. Kadar pride mednje, ga pozdravljajo prijazno in slušajo pozorno, kakor bi bil najboljši mož in prvi razumnik. In vendar ni nič drugega nego slepar vseh sleparjev. O nobenem poštemem človeku ni zinil še nikoli dobre besede. Baš zato se je meni prikupil in priljubil, da ga častim kakor pravega brata. Po svoji neskončni podlosti bi zaslužil, da bi ga odterali iz vsake omikane družbe s sunki in pljunki, s pljuskami in brcami. Itak mu se ni zgodilo še nikoli nič žalega, ker zna svoj jeziček obračati tako spretno in prijetno, da ne piči nikogar izmed pričujočih in mu nihče ne zameri njegovih strupenih laži in obrekovanj.

Zdaj pa čujte, kako visoko sem povzdignil neko slaboumno, prosto babelo, ki je bila po svojih sposobnostih pripravna komaj za kuhinjsko dekle. Na

nekem božjem potu sem steknil terciјalko Uršo. Čepela je sama za cerkvijo, pa sem se ji približal in jo obgovoril. Z romaricami se znanje hitro naredi. Razložila mi je vse svoje življenje in skrivnosti. Služila je pri silno bogatem in mogočnem gospodu. Njemu so se vsi uklanjali, vsi priporočali, vsi se ga bali; nje pa nihče ni pogledal, častili so jo manj nego gospodovo sivo staro mačko. To jo je strašno peklo in kačilo. Babnici je koprnelo srce po oblasti in gospodarstvu, vskliknila je, da bi po svoji smrti rada vse trpela, ko bi mogla doseči na tem svetu toliko moči, ugleda in veljave, kolikor je ima njen gospod. Jaz sem dejal: „Vaša želja je pohlevna in pravična. Pomagal Vam bom drage volje. Plačo za svoj trud si bom vzel, kadar umrjete. Ali ste zadovoljni?“ Ona veli: „Stokrat, ne le enkrat.“ Rečem ji, naj mi pomoli jezik. V njem je njena glavna krepkost, ali treba ga prestrojiti. Iz torbe potegnem pilico in gladilo, pa sem ji dolgi jezik tako izbrusil in udelal, da je bil gibek in gladek kakor jegulja, proti koncu pa tanji nego igla. Ko je izpregovorila, ji je bila beseda tako pametna, lepa in razložna, da ji je moral vsak človek pritrditi. Njen gospod se ni mogel načuditi. Mislil je, da jo je razsvetlila božja pot. Poslušal jo je odslej kakor nebeško prerokinjo. Brez njenega sveta in privoljenja ni storil ničesar. Bil je čvrsto uverjen, da noben doktor ne pogodi resnice in pravice tako bistro in korenito kakor neizobražena Urša. Nji je srce kipelo in vriskalo od rajskega veselja, da se godi in vrši zdaj vse po njeni volji in zapovedi. Ukazovala je gospodu kakor kaka kraljica, in kakor najzvestejši podložnik je on izpolnil vsako njeno željo in trmo. V njegovo

milost se je moglo priti samo skozi njena usta. Kdor se je hotel njemu prikupiti, moral se je najprej nji pokloniti in prilizniti. Kogar je ona zagovarjala, je dobil darilo ali službo, kakršno si je sam izbral. Mnogi so godrnjali na to babje oblastvo, ali gorje tistemu, za kogar je izvedela, da ji je sovražnik. Potlačila ga je v blato in tiščala v njem, dokler ni poginil ali pa se podvrgel in jo prosil oproščenja. Marsikdo jo je pred drugimi obiral in preklinjal, skrivaj pa je lazil prav pridno k nji ter ji lizal grapasto roko in jo častil z „milostivo gospodično“. — Zdaj, Belinka! veste, kaj zna doktor Benk in koliko koristi njegovo zdravilo tistemu, ki se uteče k njemu. Morda se nahajate tudi Vi v kaki stiski. Odkrijte mi jo, da jo preženem in Vas razveselim in osrečim.“

Krčmarica je jemala pazljivo na ušesa gostovo govorjenje. Povzela je iz njega, da mora biti Benk jako hudoben človek. O nekaterih njegovih besedah jo je obšla neznanska groza in strašna slutnja. Vendar pa se ji je zdel spreten jezik tako dragocen in potreben dar, da je premagala strah in prosila doktorja, da bi ji odpravil iz ust prirojeno molčečnost in neokretnost. Ali rekla mu je, da bo plačala račun precej. Na oni svet neče nositi še posvetnih dolgov, ker jo čaka tam že brez njih najstrožja odgovornost in sodba. Benk nekaj zagodrnja in veli: „Vi, kaj ne, bi dobili radi tak jezik, da bi znali dobrovoljiti pivce s slanimi burkami, s skritimi, duhovitimi kvantami, s prisekljivimi zabavljicami, z rezkimi psovkami in sploh s pomenki, ki prijajo vinskim bratcem?“ Belinka ga zavrne: „Sam Bog mi je priča, da nisem hrepenela nikdar po takovih grešnih umetnostih. Jaz ne želim ničesar drugega nego

nedolžne zgovornosti, kakršno ljubijo pravi možje in poštene gostje.“ Benk zarohni: „Oh, Vi ste grozovito strahopetna in preprosta ženska. Ponujam Vam velike dobičke, ki bi Vas brzo obogatili, Vi pa jih zametujete. Ali naj se zgodi po Vaši volji, sreče ne smem nikomur posiliti. Pokažite jezik!“ Krčmarica mu ga pomoli, on pa ji ga dene v mehek zavitek in ga začne drgniti in mencati. Čez nekoliko trenutkov sname zavitek in veli: „Jaz sem gotov.“ Belinka poskoči od radosti, ker začuti, da ji je trdi in napol mrtvi jezik zvoljnel, oživel in se razklenil. Goverila je zdaj lahko, urno in natanko tako, kakor je mislila in si želela. Zdravnika pobara, koliko mu je dolžna. On odgovori zaničljivo: „Za tako malenkost ne jemljem plačila. Krčmarici, ki toči tako ljubko vino, postrežem rad zastonj.“ Žena položi predenj desetak in ga opominja, da bi ga spravil. Storil ji je toliko dobroto, da je ne more sprejeti brez tega slabega povračila. Benk pa veli kakor prej, da neče ni krajcarja. Ostal je v krčmi še precej dolgo, dokler je popil sedem litrov. Potem je vstal in dejal, da mora iti dalje, naj mu pove račun. Belinka reče nejevoljna: „Kaj mislite, da sem res tako nehvaležna in grda, da Vam bom računala to pijačo? Ker se branite plačila Vi, ga ne maram niti jaz.“ Benk se zakolne, da ni vajen zastonj piti in da ne potrebuje njene hvaležnosti. Na mizo vrže bankovec za sto goldinarjev. Krčmarica pravi: „Jaz nimam toliko drobiža, če bi Vam mislila tudi kaj računati.“ Benk se zasmee: „Kaj je meni za stotak! Vzemite ga, jaz ne zahtevam ni solda zanj.“ Belinka zatrdi, da ne bo stotaka nikoli spravila, z božjo pomočjo bo živela lahko tudi brez njega. Uverivši se, da je papirnati novci ne mikajo, izvleče Benk

veliko mošnjo, polno debelih zlatov in veli: „Nate, vse to je Vaše; zlato Vaše vino je vredno tudi zatega denarja.“

Belinke se poloti huda izkušnjava. Treba ji je samo poseči, pa bi imela zaklad, kakršnega si ne bo mogla nikdar pripriditi s svojim krčmarstvom. Že je hotela iztegniti roko, a li tisti hip jo prevzame prejšnja slutnja s toliko močjo, da se zgane in odgovori s trdo besedo, da ne more vzeti nobenega denarja, katerega si ni zaslužila. Sama v sebi pa je dejala: „Zdaj moram na vsak način izvedeti, če me ne vara notranji glas.“ Šla je v spalnico, prinesla iz nje križ in ga postavila v kot za mizo. Pri tem pogledu se je jel Benk tresti kakor šiba in je zarotil krčmarico, naj strašilo odnese. Belinka vidi, da se ni motila. Po bliskovo skoči zopet v hram in se vrne s kropilčkom, v katerem je bila blagoslovljena voda. Pomočivši vanj prst, se prekriža in začne škropiti ž njo po hiši. Ena kaplja pade doktorju na roko, iz nje švigne dolga višnjeva iskra. Krčmarica vrže vanj vso vodo, ki je ostala še v kropilčku. Benk začne goreti od nog do glave in po izbi se zavalí gnusen, črn dim, da se ni mogla nobena reč razločiti. V tem mraku Hudobec pobegne in izgine za vselej.

Tako je pobožna krčmarica pregnala peklenkega gosta, ki je prišel k nji nalašč s tem nameuom, da bi jo zavedel v greh in zasačil njeno čisto dušo. Da je spravila le en njegov krajcar, pogubila bi se bila na vekomaj. Ker pa je zatrla v sebi pohlepnost po bogastvu, si je ohranila milost božjo in smela rabiti brez greha dar, ki ga je prejela od prekanjenega izkušnjavca. Po vsem Dolenjskem se je razširil slov o njeni zabavni

zgovornosti in dobrovoljnosti. Radovedni so jeli vreti k nji zopet stari gostje in pridružili so se jim mnogi novi. Vsi so potrdili venglas, da niso našli še nikjer tako kratkočasne krčmarice kakor je Belinka. Razveseljevala je enako kmete in gospodo, može in žene, fante in dekleta. Vsaka beseda se ji je podala, vsaka pripovedka je zanimala poslušalce. Vsi so se morali smejati nje šalam, obenem pa so strmeli o bistrournosti domišljajev in njene sodbe. Pri nji je pozabil človek vse žalosti, skrbi in težave; čmeren je prišel v krčmo, potolažen in dobre volje jo je zapustil. Zato pa tudi ni stala nikoli prazna. Ob nedeljah so morali ljudje izvečine stati ali pa sedeti na tleh, ker je bilo za toliko množico premalo klopi in stolov. Drugo leto je zvela Belinka že dvesto veder vina. Največ pa je bilo to vredno, da je ostala njena hiša vedno na poštemem glasu. Zahajali so vanjo samo delavni, krščanski Slovenci: ponočnjaki, negodniki in brezverski nemškutarji so se je ogibali.

31. Národna blagajnica.

Po Dolenjskem je hodil pol stoletja plečat, dolg berač, ki je bil s svojim tožnim stanom popolnoma zadovoljen. Radi vedne dobrovoljnosti so ga zvali ljudje: „Veseli Miha, veseli Podgorec.“ Naj je stopil v kmetsko hišo, krčmo ali vinski hram, povsod so ga pozdravljali glasno in radostno: „Dobro došel!“ Miha je kratkočasil mladino in starce s svojimi poskočnimi pesmicami, mičnimi pripovedkami, bistrournimi ugan-kami in domišljaji. Sile ni trpel nobene. Kmetje mu niso dajali le kruha, ampak ga vabili tudi na južino

in večerjo in v krčmah je dobival razen štruca tudi mesa in vina, kolikor je zaželel. Drugi berači morajo ležati ponoči v nastilu ali pa na sami slami, Mihi pa so prinesle gospodinje vselej tudi kako rjuho, plahto, star plašč ali oguljen kožuh, da se je ž njim ogrnil. On je bil hvaležen za vsak dar in ni pozabil noben dan moliti za dobrotnike. Tako je beračil mnogo, mnogo let, vsem ugoden, nikomur nadležen, dokler ga nista pritisnili medla starost in težka naduha. Zdaj, ko se ni mogel več šaliti in prepevati okroglih pesmic, so ga jeli rojaki grdogleđiti in zaničevati. Odrezali so mu kosec suhega kruha, nikjer pa mu niso ponudili tople jedi ali kupice vina. Žalosten je hramal starček iz Podgorja proti Novemu Mestu, prosit gospode, da bi ga sprejeli v tamošnjo bolnico. Sreča ga mesar Ponomár, ki se je prej dostikrat smejal njegovim burkam ter ga vpraša, kam se je namenil. Berač zdihne: „V mestno bolnico.“ Mesarju se stori inako. Dasi je bil sam ubog, pomagal je rad vsakemu revežu, tudi Miha se mu je v srce smilil. Reče mu: „V bolnicah se beračem slabo streže. Vi pojedete z mano. V moji hiši boste imeli vsaj pošteno juho in še kak drug tečen založek. Moja žena bo pazila, da ne boste ni stradali ni zmrzovali. Dokler se ne okrevate, Vas ne bomo zapustili.“ Po teh besedah poda beraču roko in ga prisili, da gre ž njim. Odkáže mu snažno izbico, v kateri je bila peč in mehka postelja. Miha leže in skoraj mu prinese gospodinja juhe in mesa, da se je okrepčal. Ostal je pri teh blagih ljudeh več tednov. Skrbeli so zanj, kar so najbolje mogli, ali ljubo zdravje se mu ni hotelo povrniti. Čuteč bližnjo smrt pošlje po gospoda, da ga je izpovedal in obhajal, potem pa pokliče Ponomárja in

mu veli: „Bog je tako odločil, da bom jaz še danes umrl. Vi ste bili edini človek, ki me je omiloval v moji nadlogi, zato boste pa tudi moj edini dedič. Moja oprava ni vredna ničesar, ali v moji palici boste našli zaklad, ki Vam bo veliko koristil, ako ga boste tako rabili, kakor Vam bom naznanil. Najprej pa čujte, na kako čuden način mi je prišla ta znamenita palica v last. Po svojem siromašnem podgorskem očetu nisem dobil ni denarja ni kmetije. Že za rane mladosti sem se moral hraniti sam s svojimi žulji. Delal sem največ v hrvaških gozdih. Tam je padel name hlod in mi pohabil desno roko, da nisem mogel več služiti. Kar sem si bil prihranil, sem potrošil, preden je prešlo leto, potem je bilo treba iti beračit. Živel sem slabo in skopo, kakor še nikoli. Tiste čase je hudo stiskalo našo deželo. Zemlja ni rodila skoro nič, ljudje so cepali od lakote. Dostikrat v vsi vasi nisem ulovil niti skorjice kruha. Kdaj sem se odteščal šele zvečer in nikoli se nisem smel za gotovo nadejati, da se bom jutri do sitega najedel. Grozovito me je bolela in skrbela ta moja revščina. Vsak dan sem molil, da bi skoro umrl, ali Bog mi ni uslišal nespametne prošnje. Binkoštni ponedeljek sem romal v Stopiče, kjer so praznovali cerkveni shod. Zbralo se je po stari navadi vse polno Podgorcev, ali po službi božji so šli poklapljeni precej domov, krčme so ostale prazne in tihe. Kdor je imel še kaj denarcev, jih je varoval, da si kupi v mestu komisa in ovsenjaka, vino je hodilo kmetom malo na misel. Dolga in težavna gorska pot je mene tako upehala, da sem premikal komaj noge, ki so mi bile že oslabele vsled neprestanega posta. Dejal sem: Moram se okrepiti, če ne, omagam. Šel sem v prvo krčmo

in si dal prinesti pred hišo merico vina. Ta kočja je stala na strmem bregu. Pod sabo v dolini zagledam častitega starca, ki je sedel na kamnu in molil na brojanice. Bela brada mu je visela do pasa, v obraz in život pa ga ni bilo drugega nego kost in koža. Posušila so ga leta, še bolj pa, kakor sem menil, strašna lakota, ki je pomorila takrat pod Gorjanci več ljudi nego dvajset let pozneje prva kolera. Zdelo se mi je, da se mož milo ozira gori proti meni. Zapekla me je vest. Mislil sem si: Jaz sem res navsomoč truden, ali proti temu ubožcu sem korenjak in junak; brez vina bom prebil lažje od njega. Hitro vstanem in odidem z merico v dolino. Starcu so zaigrale solze v očeh, ko sem mu natočil kupico. Veli mi z ginjenim glasom: ‚Mene baš ne tare nikaka sila, ali bil bi greh, ko bi preziral dar, ki mi dohaja iz pravega človeškega srca.‘ Popivši merico me opomni, naj nesem posodo nazaj, potem pa se vrnem k njemu, da se bova kaj pomenila. Razgovarjala sva se prijazno in prijetno, da nisem vedel, kako in kdaj je minil dan. Vprašal sem ga, kdo je in odkod. Odgovoril mi je: ‚Meni je ime Vekomir. Porodil sem se v veliki in lepi vasi na šentjernejskem polju, katero so porušili pred tristo leti Turki, da se ji ne pozna zdaj noben sled več. Dmovino svojo sem ljubil tako goreče in resnično, da sem žrtvoval zanjo ves svoj imetek, vso svojo rodovino in naposled tudi svojo kri in svoje življenje. V nagrado me je namestil višji naš gospodar za čuvaja njeni blagajnici in mi podelil milost, da ne pojdem prej s tega sveta, dokler ne učakam dne nje slavnega odrešenja in vstajenja iz groba.‘ — Vekomir pa me je pobaral, če ne preklinjam svoje usode, da si moram iskati kruha

po tujih hišah. Dejal sem: Nikdar še nisem klel svoje nesreče. Beraštvo mi je naložila božja volja, katero mi je častiti in slaviti. Jaz bi nosil vesel to težko breme, ko bi dobil vsak dan le toliko kruha, da bi se nasitil. Drugega priboljška si ne želim nobenega, dokler bom zdrav. Bridko se mi zdi samo to, da mi ljudje ne morejo dati niti živeža. Starček me prime za roko in veli: ‚Potolaži se! Ker so tvoje želje tako ponižne in skromne, hočem ti pomagati.‘ Ko se je storila noč, vstane blagi moj tovariš ter mi reče: ‚Brate, hodi zdaj z mano. Ti si mi dal južino, jaz te vabim k sebi na večerjo.‘ Zavila sva proti izvirku Težke vode in šla kakih sto korakov. Vekomir se ustavi pod strmo skalo. V nji so bila tesna, skrita vratca, ki so se precej odprla, ko se jih je dotaknil z brojanicami. Stopila sva v lep, razsvetljen hram, v katerem je stala pogrnjena miza in nekoliko stolov. Vekomir vzame iz omarice rumene pečenke, rahle potvice in majoliko vina. On ni pokusil ničesar, jaz pa sem jedel v slast kakor volk, tako dobro in obilno nisem še nikoli večerjal. Ko sem popil vino, ki je bilo pravi vivodinski pridelek, mi je začel razkazovati starec taka podzemeljska čuda, kakršnih bi iskal zaman po vseh kraljestvih in deželah. Mislil sem, da se nahajam v nebesih. Iz hrama se je prišlo po gladkem, marmornatem hodniku v tri velikanske dvorane, ki so se razprostirale ena za drugo. Vsaka njih je bila mnogo, mnogo večja in krasnejša nego sloveča zagrebška cerkev sv. Štefana. Stene so se jim svetile in lesketale, kakor bi bile vlite od najčistejšega zlata in srebra. Strop so jim podpirali debeli, prelepo izrezljani stebri, katerim sem dogledal komaj do vrha. Zloženi so bili od samih dragih kamenov in biserov.

Med stebri so stale visoke železne kadi, napolnjene z zlati, srebrniki ali pa z žlahtnimi demanti, ki so sijali tako živo in svetlo, da se je razločila v dvoranah najmanjša stvarca lahko brez luči. Jaz sem strmel in se zamikal in se kar nisem mogel nagledati in načuditi. Smehljaje se izpregovori Vekomir: „Kaj ne, da ni slabo založena ta naša narodna blagajnica? Zdaj pa me poslušaj, za kakove potrebe nam je bila podarjena in namenjena. Po sedanjih hudih letih bodo nastopili dobri časi. Kmet bo prideloval vsega dovolj in zapihala bo ostra burja, ki bo odnesla tlako in desetino. Gospoda bodo škripali z zobmi in prežali na priliko, da si prisvoje izgubljeno oblast nazaj. Zavladal bo cesar, ki bo ležal vse svoje življenje bolan na postelji. Služila mu ne bosta ni duh ni truplo. Mesto njega bodo zapovedovali zlobna gospoda. Hoteli bodo kmetom prodati zemljo in jih prisiliti zopet na tlako in desetino. Razpisali bodo tako neusmiljene davke, da jih ne bodo zmagovali niti najskrbnejši gospodarji. Vsa stara plačila bodo nele ostala, ampak se podvojila in potrojila. Prišla bodo pa tudi mnoga nova, kakršnih ni bilo še nikjer, odkar obseva našo zemljo nebeško solnce. Pred vsakim malinom bo stražil vojak in zahteval od vsakega mernika žita, ki se prinese, četrtino. Na trgih se bo jemala desetina od vsega blaga, ki se bo prodajalo. Na vseh cestah in stezah bodo stali biriči in pobirali po grošu od slednjega popotnika, naj bo tujec ali domačin. Kdor ne bo imel groša, ne bo mogel iti niti v cerkev. Davek bo treba dajati od vsakega drevesa, od vsake trte, od vsakega sadeža in posevka. Kdor bo hotel gojiti cvetlice, bo moral plačati od slednje celo desetico. Od petelina bo letne štibre 5 gld., od kokoši 2 gld., desetkrat več pa

še od konj in goved. Od tolikega zatiranja se bo razlegal jok in stok po vsi slovenski zemlji od enega konca do drugega. Takrat bom poklical jaz svoje rojake in jim odprl prvo dvorano. Razdal jim bom vse, kar je v nji nakopičenega. Na tak način bodo plačevali strašanske davke brez težave in gospoda ne bodo mogli izvršiti svoje peklenške nakane. To grozno dobo bodo znamenila leta splošnega miru, blagostanja in veselja po vsi naši domovini. Vladal bo razumen in plemenit cesar, ki bo naš rod ljubil in ga branil sile in krivice. Naši kmetje si bodo tako opomogli, da bo najubožnejši jedel vsak dan meso in popil polič vina. Gospodo bo to neznansko peklo in kačilo. V vojni bodo cesarja izdali in se združili z njegovimi sovražniki. Radi te njihove nezvestobe bo izgubil celo polovico cesarstva. Verni kmetje pa ga bodo prosili, naj jim da orožje in ponovi boj. Cesar jih bo poslušal in zbral črno vojsko, s katero bo premagal vse sovražnike in jim vzel nazaj nele vso polovico cesarstva, ampak še mnoge druge dežele, ki prej niso bile njegove. Po končani vojni bo pregnal brez milosti izdajalsko gospodo in ji zaplenil vsa zemljišča, domovja in poslopja. Ukazal jih bo prodati, naj jih dobi tisti, kdor bo zanja največ ponudil. Takrat se bo odprla našemu narodu druga dvorana. Kmetom bom razdelil vsa bogastva, katera vidite v nji. S temi zakladi bodo šli veselega srca na dražbo in si kupili vse graščine in pristave, vse palače, rudnike in tovarne, vse blago in vso zemljo, s katero so gospodarili prej sovražniki njihovi in cesarjevi. Rojaki naši ne bodo zdaj več vedeli, kaj je revščina, skrb in nadloga. Godilo se jim bo tako dobro, da si bodo stregli lahko vsak dan s pečenko, potvico

in starino in se vozili v dragih kočijah s štirimi konji. Toda ta sreča, žal, ne bo trajala dolgo. V svoji obilnosti se bodo Slovenci napuhnili in razvadili. Ne brigaje se za dušo, cerkev in druge svete reči bodo mislili samo na posvetne veselice in šale. Zapustili bodo Boga in Bog bo zapustil njih. V pravični svoji jezi bo preklel in zavrgel našo domovino. Od vseh strani se bodo privarili vanjo sovražniki našega rodu in imena. Omehkuženi narod se jim ne bo mogel upirati. Teptali in pustošili nam bodo deželo, da se bo izpremenila skoro v ogromno morišče in pogorišče. Mesta in vasi nam bodo popalili in razdejali, od morja do Drave, od Kolpe do Triglava ne bo ostala cela nobena cerkev, nobena hiša. V porušenih človeških bivališčih se bodo naselili volkovi in krokerji ter se pasli z mesom ubitih naših rojakov. Naši možje in mladeniči bodo popadali v nesrečnih bitkah. Brez milosrdja bodo podavili srditi krvniki sive starce in drobno deco, device in žene naše pa sramotili in si jih vzeli za ljubice. Kdor bo utekel iz občega poboja, se bo skrival v odljudnih brlogih, smradnih duplinah in podzemeljskih jazbinah. Otroci teh ubežnikov bodo rastle brez krsta, očetje in matere njihove pa umirali brez tolažbe svetih zakramentov. Ljudje se bodo hranili v svojih zavetjih kakor divje zveri s travo in koreninami, kruh si bodo mesili od stolčene hrastove in smrekove skorje. V vsi Sloveniji bo nastala beda in gorje, kakršnih ni videla niti v tisti krvavo dobo, ko so jo hodili malone vsako leto plenit in požigat besni, neverni Turki. V ti neskončni revi bodo spoznali ljudje svoje grehe in s skrušenim srcem prosili Boga oproščenja in podpore. Njih resnično kesanje in trda pokora bosta utolažila njegovo jezo. Ozrl se

bo zopet milostivo na Slovence ter jim poslal mogočnega odrešenika in maščevalca. Zbudil se bo iz tisočletnega spanja kralj Matjaž ter nam prihitel na pomoč s svojimi junaki, katere bo pripeljal iz daljnih krajev čez pet visokih gora, čez pet globokih voda. Njemu se bo odprla tretja dvorana. Z radostno dušo mu bom odprl neizmerne zaklade, ki se v nji hranijo, da bo mogel dajati plačo svojim vojakom v hudi in dolgi vojni. Sovražnikov bo privihralo nanj kakor listja in trave, ali ne bo se jih niti bal niti se jim umikal. Napadal in odganjal jih bo sedem let. Zadnji, poglaviti boj se bo vršil osmo leto na ljubljanskem polju. Trajal bo brez presledka od Velike do Male maše. Ta dan bo posekal pod Šmarno goro kralj Matjaž s svojo roko cesarja in vodnika sovražnih vojsk in potopil ostanke njegovih krdel v deroči Savi. Po slavno končani vojni bo prišel za našo domovino že zdavnaj prerokovani zlati vek stanovitnega miru, blaženstva in poštenja. Moč njenih sosedov in nasprotnikov bo ležala v prahu, razbita na drobne kosce, in nikdar več se ne bodo tako okrepčali, da bi jo mogli nadlegovati in ji kratiti svobodo. Slovenci bodo ljubili Boga nad vse in svojega bližnjega kakor sebe in bodo s tem dokazali, da so vredni svoje sreče in nebeškega blagoslova. Izginile bodo vse grešne strasti, ž njimi vred pa tudi vse stiske, toge in skrbi. Veselo, ali hvaležno in zmerno bodo uživali ljudje darove božje. Vsak bo imel toliko, kolikor bo potreboval zase in svojo rodino. V deželi ne bo nikjer niti siromaštva niti prevelikega bogastva. Takrat se bodo te sijajne dvorane oživile in postale dostojen dom zmagoslavja in veličanstva. V njih bo stanoval sam kralj Matjaž,

vladaje po volji božji in narodni zveste svoje Slovence in njihove brate, ki bodo hodili od vseh strani k njemu kakor dobri otroci k svojemu skrbnemu očetu. Ubogo in zaničevano naše Podgorje pa se bo jelo zvati obljubljena dežela, kateri bodo zavidala oblast, slavo in krasoto vsa ljudstva in kraljestva tega sveta.'

Ko mi je Vekomir nehal razkladati te prevažne zgodbe pozne naše bodočnosti, je uprl resno svoje oči vame in mi velel: 'Če si jemal mojo povest pazljivo na ušesa, si lahko uvidel, da so ti zakladi odločeni našemu narodu v skrajni sili, da otme ž njimi sebe in svojo domovino tujega gospodstva, sužnosti in pogube. Dani torej niso bili zato, da bi kdo zanje pijančeval in igral in si kupoval svilnato opravo in ljubezen lahkomiselnih deklet. Gorje tistemu, kdor bi jih tratil na razkoš in pregrešne ali nepotrebne veselice. Po kratkem užitku bi mu prinesle neizogibno mučno bolezen in nesrečno smrt. Zapomni si dobro te moje besede, kajti dobiš tudi ti nekoliko peščic teh tajnih dragocenosti. Kar je popadalo z vrha kadi demantov in denarjev na tla, jih smem pobrati brez greha in dati, komur me je volja. Nocoj bom obdaril tebe, kakor sem se ti zarekel zunaj na grivini.' To rekši vzame Vekomir debelo, votlo palico, ki je slonela ob stebru in naspe vanjo do polovice demantov, drugo polovico pa napolni z zlati in srebrniki. Palico mi stisne v roko in veli: 'Tale tovarišica te bo spremljevala odslej po vseh tvojih potih in te varovala vseh skrbi in nadlog. Ostani, kar si bil dozdaj, revež in berač. Kadar boš prejel od ljudi toliko, da boš prebil lahko brez siradeža, moral boš živeti ob svojem. Če pa te njihovi darovi ne bodo mogli nasititi, izvadljaj

iz palice denar in se pogosti slobodno v kaki krčmi. Ako ne najdeš nikjer prenočišča, pojdi v gostilno, povečerjaj in leži v posteljo, ki je pripravljena za tujce. Drugo jutro odpri palico in plačaj. Če oboliš in te nihče ne bo maral v svoji hiši, napoti se v bolnico. Natresi si iz palice kakih petdeset ali tudi sto goldinarjev, da bodo videli gospodje, da ne zahtevaš postrežbe zastonj. Za pošteno plačo ne branijo se nikogar, niti berača. Iz teh in vseh inih nezgod te bo rešila moja palica brez nepriličnih nasledkov. Ali ako bi zapravil po nepotrebnem in brez nujnega vzroka le en srebrnik, nakopal bi si ž njim časno in večno pogubljenje. Kadar ti bode življenje doteklo, daj palico, komur ti bo drago, vsekako pa ga moraš poučiti, kako in kdaj mu je rabi zaklad, ki je v nji. Zabičaj mu, naj ga ne troši na noben način in z nikakim izgovorom na lišp in ničemurne posvetne zabave in naslade. Ako boš volil palico trgovcu, opomni ga, da mora tudi zanaprej kupčevati s svojim denarjem, dokler bo mogel izdelovati. Če bo pa trpel brez svoje krivice kako izgubo ali zabredel v dolgove in druge zadrege, sme se zateči brez greha k zakladu in si pomagati. V takem primerljaju mu bo zalegel tako dobro, da utegne silno obogateti, ne da bi škodil s tem truplu ali svoji duši. Zdaj, dragi bratec moj! pa idi z Bogom, na zemlji se midva ne bova več videla.' Po teh besedah mi je segel Vekomir v roko in me spravil do vrat, ki so se zdajci zaklenila za menoj. Ko sem stopil na plano, je pokrivala vso okolico gosta, črna tema, v srcu mojem pa je zasvetil jasen dan, ki me je ogreval celih štirideset let. Pomračil se mi je šele v ti moji prvi bolezni, ki je obenem tudi poslednja. Vekomirov dar me je oprostil

kakor bi trenil vseh skrbi, stisk in bridkosti. Moj beraški stan se mi je zdel tako prijeten in udoben, da ne bi bil menjal z nobenim kmetom in nobenim gospodom. Pohajal sem po lepem božjem svetu dobre volje, čil in lahek kakor kak nedolžen otrok. Razveseljeval sem ljudi s pesnimi in šalami in dobil odtod svoj pridevek: ‚Veseli Miha.‘ Čakala me je izvrstna hrana in pijača, kjerkoli sem se pokazal. Tako dobro kakor jaz ni živel noben Podgorec in Poljanec. Palice mi ni trebalo niti načenjati. Držeč se natanko Vekomirove zapovedi, sem ostal zadovoljen in srečen do globoke starosti. Spominjaj se je vedno tudi ti, prijatelj Ponomár, in godilo ter vršilo se ti bo vse po svoji volji, kakor si boš želel sam.“

Svojo dolgo pripovedko je dovršil berač Miha s hripavim in slabim glasom. Moči so mu brzo upadale. Začel je umirati in čez pol ure se mu je ločila blaga duša od telesa. Ponomár mu je dal zvoniti z vsemi štirimi in ga zakopati svečano kakor svojega očeta. V mesarjevi hiši se je udomačil blagoslov božji, ki jo osrečuje še dandanes. Nobena izkušnja ga ni mogla premotiti, da bi bil pozabil in prestopil Mihovo oporo. Ostal je mesar in prost kmet z vso svojo rod-bino. Ker mu je blagodatna palica odvrčala in nado-meščala vsako kvaro in izgubo, mu je rasel dobiček in se mu množil imetek od leta do leta, od dne do dne. Zdaj ga štejejo vsi znanci že med prve kmetske bogatine na Dolenjskem. Ljudje ugibljejo, odkod se mu je nabralo toliko denarjev in mislijo izvečine, da mu pomaga neki bankovčar. On se jim smeje in pokaže kdaj, da jih malo podraži, polno rešeto novih stotakov. Vsak razumen človek se lahko uveri,

da so vsi pravi cesarski in to mu je potrdila tudi gosposka, ko ga je bil ovadil zaviden sosed in — prijatelj.

32. Zaklad.

Bajko o zakladu je povedala Kolenčeva Jera naši sebenjici Rezi, ki si ji je morala zareči in dati roko, da je ne bo pravila nikoli meni ali moji ženi. Reza je en dan srečno premagala prirojeno slabost in je molčala. Drugo jutro pa jo je nadlegoval srbeči jeziček tako neprenosno, da je morala priti že ob šestih v kuhinjo h gospodinji, pripravljajoči nam zajutrek, in ji priobčiti tole precej čudno, ali vsaj zame jako zanimivo pripovedko.

V novomeško okolico se je priselil pred kakimi osemnajstimi leti neki Gorenjec srednje dobe, ki je služil prej mnogo let za učenika na Hrvaškem. Raditega so ga zvali ljudje Hrovata, dasi je bil kranjskega rodu. Živel je ta človek nekako po svoje, kakor nobeden. Po zimi in sploh ob grdem vremenu je čepel po cele tedne doma pri bukvah, da se ni genil iz hiše. Kadar se je uvedrilo, pa ga nobena sila ne bi bila mogla zadržati v stanovanju. Hodil, kolovratil in stikal je take lepe dni po vsem Dolenskem od enega konca do drugega; krepila, zabave in počitka si je iskal v bornih krčmah in vinskih hramih. Čeprav je bil po svojem stanu gospod, ni se hotel nič družiti s gosposkim svetom. Temrajši pa se je pomenkoval in dobrovoljil s kmeti in to nele z gospodarji, ampak tudi z njihovimi posli, rokodelci, najemniki, pastirji in celo z berači in otroki. Slušaje njih pogovore in pesmi je imel vedno pred seboj majhno knjižico, v katero si je

nekaj zapisoval. Nihče ni izvedel, kaj si je beležil vanjo in čemu jo rabi. Ko je bil poskusil in spoznal natanko vse krčme šest ur naokoli, je ostajal največkrat pri Permanu za Krko, kjer so točili zmerom izvrstnega trško-gorca, obenem pa stregli ljudem tudi s slovečimi krškimi raki, z ocvrtimi piščanci in mastnimi klobasami. Hrovatu ni bilo toliko za dobro jed in pijačo kolikor za prijetno družčino. Pri Permanu so se zbirali najbolj taki veseljaki, ki so mu bili po volji. Sedeval je pri njih po celo popoldne ter se smejal njih burkam in črčkal vmes po svoji drobni knjižici. Tudi s krčmarjem sta se kmalu prav dobro sprijaznila in malone pobratila. Permanu, ki je bil ponosen kmet stare korenine, se je priljubil Hrovat že zato, ker je hvalil in povzdigoval poljedelca visoko nad vse druge stanove in grajal z ostrimi besedami tisto gospodo, ki zaničuje preprostega oratarja in ga zatira in mrcvari, kakor da bi bil črna živina, ne pa človek in kristjan. Če je količkaj utegnil, je stopil k njegovi mizi, da sta se pomenila kaj o sedanjih hudih stiskah in nadlogah in o nekdanjih dobrih časih, ko je bil mernik pšenice po štiri dvajsetice, vedro najboljšega grčevca z dvema bokaloma namečka pa po dva goldinarja. Enoč pa Permana ne vem zakaj ni mikalo govoriti ni o sedanjosti ni o preteklosti, prišlo mu je na misel nekaj novega. Dejal je dobrovoljno: „Gospod Hrovat! Jaz Vas ne bom prosil, da bi mi razodeli, kaj si zapazujete tako pridno na papir. Ali kaj rad bi vedel, če ste že slisali kje in si začrkali v bukvice tako umetnost ali tak zagovor, ki obogati človeka brez velikih in dolgih trudov, ne da bi moral zato žaliti Boga in zapraviti svojo neumrlo dušo. Tak zapisek bi jaz potreboval in dal bi Vam zanj iz srca rad vse, karkoli bi

zahtevali. Ali ga imate?“ — Hrovat se zasmije: „Za druge ne, Vam, ki ste mi pravi prijatelj, pa ga preberem. kadar le hočete. Ogrenili boste po mojem napotku silen zaklad, ki Vas bo oprostil vseh skrbi za življenje, toda morali si ga boste najprej zaslužiti in storiti sploh natanko vse, kar bom zapovedal. Povračila pa ne maram drugega, nego da bom popil vselej, kadar pridem k Vam, dve ali tri merice zastonj. Ta nagrada Vas ne bo dosti bolela, meni pa bo veliko zalegla, kajti dobivam jako borno pokojnino.“ Starec se je tako obveselil teh besed, da je nehote zaukal, kar mu se ni primerilo že več nego trideset let. Hrovat mu je mignil, da sta šla na drugi konec hiše. Tam sta se zaklenila v hram, da bi ju nihče ne slišal. Perman je zvedel od Gorenjca vse dolžnosti, katere mu je izpolniti, da dobi zakopane denarje. Obljubil je pokorščino in se začel pripravljati brez oklevanja na skrivnostno delo. Prinesel je na pod več oteпов ter jih razvezal in se jel postavljati na glavo, da bi se prevrnil štučokračo. Trebalo se mu je mnogo vaditi in uriti, da so se mu okorni udje zopet udali in se obračali po njegovi volji. Za mladih let se je dostikrat zabaval in bahal s to igro, ali zdaj mu se dolgo nikakor ni hotela posrečiti. Stare kosti so mu strašno hrščale in pokale, ko jih je dvigal in silil kvišku, izpodletelo mu je gotovo stokrat, preden se je prevrnil štučokračo. Ali z marljivimi vajami in stanovitnostjo je naposled premagal vse zapreke in se postavil na glavo zopet tako zlahkoma kakor nekdanj v svojem petnajstem letu. Ljudje, ki so ga videli, da se prevrača tako narporno in neutrudno po slami, so mislili, da se mu je zmešala pamet in so ga na vse pretege osmehovali, dražili in obirali. On se ni nič jezil nanje, nego jim

je odgovarjal mirno: „Zdaj se smejete vi, o Božiču se bom smejal pa jaz.“ Ko je nastopil adventni čas, je šel Perman vsak dan k trem sv. mašam in postne dni ni užival ničesar razen suhega kruha in vode. Hrovat mu je bil tudi ukazal, da mora ob adventu premagati samega sebe, to je pravično svojo jezo. V Novem Mestu je živel takrat peklenško hudoben jezičnik, ki je razžalil vsakega človeka brez uzroka in povoda. Domačini so mu dali priimek Rosin, menda zato, ker je nosil dolge, nečedno razmršene vlase. Sede pred svojo hišo je sramotil neprenehoma ljudi, ki so hodili mimo njega, z najgnusnejšimi pridevki, psovskami in očitANJI. Radi te surove navade ga je doletela marsikatera gorka pljuska in batina, kar pa divjaka ni nič izpametovalo nego ga le še bolj razjarilo in razkačilo. Hrovat je velel Permanu, da mora iti mimo Rosina desetkrat zaporedoma ali ga ne sme niti zmerjati niti udariti. Možu se je zdela ta potrpežljivost tako težka in mučna, da je vzel s sabo svojega sinu za pomočnika. Komaj ga je Rosin ugledal, ga začel je pikati radi las, katere mu je bila starost že močno pobelila. Zadr se je zlobno: „Perman ne kosi za mizo nego v svinjaku. Srebal je s prasci iz korita mleko, pa so ga obrizgali tako grdo, da mu je vsa glava bela, ha, ha, ha!“ Perman se je smejal ti neumni in neslani zabavljici in šel dalje. Ko se je obrnil, se lotil je klepetač njegovih platnenih in že precej ponošenih hlač. Kričal je glasno, da se je čulo na konec ulic: „Poglejte no Permana, kako po praznično se je danes našopiril. Hlače so mu prišle gotovo z Dunaja. V našem mestu ne prodajajo takega dragega blaga. Vatel ga stoji nemara dva groša ali pa še več.“ Tudi to roganje je poslušal Perman brez velike

nejevolje. Ko je prišel do Rosina v tretje, je zarohnel lopov: „Perman! ne drži se tako pokonci, saj te poznamo, kdo si. Nekaj denarja si si res nabral, ali vsak krajcar, ki ga imaš, je pridobljen s sleparstvom.“ Te besede so Permana že silno ogrele ali premogel se je in molče korakal dalje. Rosin ga je potem dražil še z mnogimi drugimi prisekljaji in lažmi, ki so bile ena grja od druge. Pošteno ženo mu je imenoval očitno prešestnico, blagega rajnkega očeta — cigana in rokovnjača, preljubo mater pa vlačugo, tatico in pijanko. Perman je čutil, da ga bo srd skoraj premagal, zato reče sinu, naj mu zaveže usta in roke. Na tak način je šel srečno vseh deset potov mimo novomeškega gada, ne da bi mu bil pokazal le z najmanjšim znamenjem notranjo jezo. Ko je izkušnjo prebil, je tožil s Hrovatovim dovoljenjem nesramnega Rosina cesarskemu sodišču, ki mu je naložilo za dolgi jezik petdeset goldinarjev globe. Perman je dejal, preden je legel kvaterno sredo zvečer v posteljo, pod zglavje v štiri peresca deteljo. V sanjah je potoval v Gorjance in videl eno uro od Šmihela v ruprški hosti veliko luč. Med sedmimi mladimi gabri je gorel s svetlim belim in rumenim plamenom zaželeni zaklad. Nad njim je rasla tanka smrečica. Ta kraj je Perman poznal, kajti čez cesto je visela debela bukev, za katero se je z oskrbnikom že večkrat pogajal, da bi jo kupil. Zbudivši se vstane, dasi je bilo še jako rano. Žena ga vpraša, kam se mu mudi, on pa ji ne odgovori ničesar, nego se napoti molče proti Gorjancem tja, kjer je gorel ponoči zaklad. Srečali in obgovorili so ga na potu mnogi znanci in neznanci, on pa jim ni odgovoril ni besedice, po ukazu Hrovatovem je moral molčati.

Prišedši do bukve, ki se je nagibala čez cesto, se obrne na levo in najde skoro sedem gabričev in med njimi tanko smrečico. Okoli nje so se poznala v snegu konjska kopita. Ta kopita so pomenila, da treba odpeljati zaklad s konji. Ker pa vsaka živina, ki je vozila zaklad, v treh dneh pogine, si je šel Perman kupovat starih, mršavih konj, katerih ne bi bilo dosti škoda, če mu pocrkajo. Enega je dobil pri kačinskem konjedercu, drugega pri ciganih v bližnjem Žabjeku. Za oba je dal petnajst goldinarjev. Ljudje so se mu silno čudili, smejali in ga popraševali, čemu si je kupil malopridni kljusi? Ker je le majal z ramama, odgovoril pa ni ničesar, so ga obsodili vsi, da je zblaznel in morebiti tudi onemel. O mraku se mu jezik zopet razveže in skoro je dokazal ženi in znancem z modrim pomenkom in bistrournimi šalami, da ni izgubil ni pameti ni besede. Zdaj si je moral omisliti še tri druge pglavitne reči, brez katerih ne bi bil mogel nikoli dvigniti iz zemlje zaklada. Trebalo mu je kupiti trak od trgovca, ki ni še nikogar osleparil, polič vina od krčmarja, ki ni nikdar mešal svoje pijače z vodo in par copat od kuharice, ki je dopolnila že štirideset let in si ohranila v vseh rečeh svoje poštenje brez pege in oskrumbe. Perman je dejal: „Jaz mislim, da bi se vestnih trgovcev dobilo dovolj v naši domovini, ali meni je znan samo eden. Vsi drugi so me kolikortoliko varali in skubli, edini gospod Oblak je ostal vedno resničen v vseh besedah in pravičen v vseh svojih delih. Naredila sva že dostikrat kako malo trgovino in pustila marsikak krajcar jaz pri njem in on pri meni. O vsaki priliki pa sem ga spoznal, da je on mož in poštenjak, kateremu ni človeška ni peklenska hudobnost ne more

vzeti ali utajiti teh dveh častnih in svetih imen. Zanj bi prisegel lahko z mirno vestjo, da ima čiste roke pred ljudmi in čisto dušo pred Bogom. Moško in zastavno se je ponašal v vseh zgodah in nezgodah svojega življenja. Mnogi in premnogi mestni gospodje so se vrtili ob volitvah semtertja kakor petelin na strehi, junaka gospoda Oblaka pa nobena grožnja, nobena izkušnjava, nobena izguba in škoda ni mogla omajati ni za trenotek v dolgi in težavni borbi za slovenski rod in naše zatirane pravice.“ Permanu po takem ni bila sila iskati zdušnega trgovca; šel je naravnost h gospodu Oblaku. Dal si je odrezati dva sežnja najmočnejšega traku. Gospod Oblak mu je precej in prav prijazno postregel, skrivaj pa se je moral vendarle muzati, da dohaja po tako žensko blago gospodar, ne pa gospodinja. Težje je bilo najti krčmarja, ki ne zaliva svojega vina z vodo. Zaman je popraševal po njem po vsem obližju in tudi v mestu in pred mestom. Tretji dan pridejo k njemu isto uro berač, babica in tercijalka in vsi mu zatrdijo, da se dobi vino brez krsta samo pri Jeričku v Dolenji Straži. Perman jim je verjel, ker je vedel že zdavnaj, da na Dolenjskem poznajo vina najboljše berači, babice in tercijalke. Napotil se je torej k Jeričku, popil pri njem merico, polič pa ga vzel s sabo domov. Najtežje pa je bilo zaslediti tako kuharico, ki je ostala v vseh rečeh nepokvarjena in deviška do svojega štiridesetega leta. Perman je najel dvanajst starih, izkušenih žen, da so je šle iskat. Prehodile so brez uspeha sedem župnij in sedeminsedemdeset vasi. Naposled so jo našle pod Gorjanci v nizki Žukovi koči. Žukova hči je kuhala mnogo let ljubljanskim bogoslovcem in duhovnikom. Odtod je dobila ime

„Ljubljankanka“, dasi je služila tudi pri dolenjski in hrvaški gospodi. Zнала je pripraviti vsako jed ukusno in slastno, da je slovela malone za najboljšo domačo kuharico. Ko si je privarovala toliko novcev, da se je preskrbela za stara leta, se je vrnila k očetu — tako ponižna, blaga, pobožna in nedolžna, kakor je šla z doma. Perman dene pod pazduho dežnik in gre k nji. Prosi jo, da bi mu prodala svoje stare copate, rad bo dal zanje, kolikor bo zahtevala. Ona se mu nasmeje na vse grlo. Mislila je, da je starec pijan ali pa da se mu blede. Rekla mu je, da njene copate niso naprodaj. Prosi jo, da bi mu jih vsaj pokazala. Storila mu je to drage volje. On copate natanko izmeri in veli: „Z Bogom!“ Čez nekoliko ur se vrne z novimi copatami in začne nagovarjati „Ljubljankanko“, da bi jih zamenila za stare. Dekle se je branilo, dokler se ne oglasi njen oče: „Ne bodi neumna, daj jih, tako dobro nisi še nikoli baratala.“ Zdaj se Permanu želja izpolni, ponosno je korakal s kuharičinimi copatami nazaj proti domu. S tem kupom so bile vse potrebne priprave dogotovljene. Zadnje dni pred Božičem je Perman še veliko več molil in se postil nego prve adventne tedne. Na Sveti večer je napregel svoji kljusi in se napotil po zaklad. Šel je še za dne. Na tem potu so ga strašile grde prikazni, ali bal se jih ni, ker je imel s sabo v štiri peresca deteljo. OZRŠI se je videl svojo hišo vso v dimu in plamenu. Brž prenese deteljo iz levega žepa v desni in zdajci se uveri, da je grozni požar prazna prevara. Kadilo se je res, ali od megle, dvigajoče se iz bližnje Krke. Skoro zagleda pod Sovanovo hosto cigane, ki so vrgli na tla njegovo ženo in jo začeli klati! On dene deteljo zopet v desni žep in pokaže se

mu resnica. Cigani so klali ovco, ne pa njegovo ženo. Nekoliko dalje priplava po vodi njegov sin, ves krvav in razmesarjen. Perman se strese od groze, ali preloživši deteljo v levi žep moral se je smejati, kajti po Krki ni plul njegov sin, nego debel hlod, ki ga je vzela povodenj morda pri kaki pili. Takih strašil ga je srečevalo še mnogo, ali vselej jih je pregnala čarobna detelja, ko jo je vtaknil iz enega žepa v drugi. Najhujša so prežala nanj v obližju zaklada. Po tleh so se zvijale kače in se vspenjale proti njemu, obsipali so ga velikanski škorpijoni in še druga grda golazen, zabadaje vanj svoja strupena žela. Za gabrom pa je stal sam peklenški vrag in vihtil nad njim sekiro, da bi mu razčesnil glavo. Permana niso plašile čisto nič te pošasti, ker mu je razodela detelja, da se gibljejo po tleh od vetra mesto kač suhe vejice, mesto škorpijonov in druge golazni pa velo listje, ki je popadalo s hoste. Izginil je na tak način tudi Hudobec, mesto njega je štrlelo staro drevo, katero je ožgala in razgrebla poleti ognjena strela. Perman je došel k zakladu že ob desetih. Ob enajstih so jeli denarji goreti s tako svetlim, belim in rumenim plamenom, da mu ni bilo treba nič prižigati svetilnice, katero je pripeljal s sabo. Zaklad je začel ogrebat ob tri četrti na dvanajst. Moral je hiteti, kajti precej po polnoči bi se bili pogreznili novci sedemdeset sežnjev globoko, da bi jih ne bil nikoli videl. Najprej izruje mlado smrečico; kraj, kjer je rasla, pa lepo zravnna in potlači. Na to prst se postavi trikrat na glavo in prevrne štučo-kračo. S tem pečatom je bil nekdanj zaklad položen in zaklenjen v zemljo in samo z njim se je mogel zopet odkleniti in dvigniti nazaj iz zemlje. Kdor ne pozna ali ne pogodi pravega pečata, ne polasti

se nikoli nobenega podzemeljskega zaklada. Ta nevednost je poglavitni vzrok, da dobe ljudje tako poredkoma zakopane novce, dasi se jih nahaja pod zemljo vse polno še od starih poganskih časov. Perman polije ves prostor med gabri z Jeričkovim vinom, sezuje svoje čevlje, obuje stare copate Žukove Ljubljancanke in začne kopati. Zemljo je bil pokril že jeseni debel sneg, ki jo je grel, da ni skoro nič zmrznila. Komaj je mahnil z rovnico kakih desetkrat, je privrpal do prve posode in čez nekoliko trenutkov mu je ležal ves neizmerni zaklad pred strmečimi očmi. V treh železnih loncih so se lesketale srebrne šestice, tri velike brente so bile napolnjene do vrha s šmarnimi tolarji, v treh dolgih mošnjah pa so se skrivali debeli rumeni zlati! Perman izvadi iz žepa Oblakov trak, ki ga dene v več guba in priveže za brento. Brez silnega truda jo dvigne in potegne iz jame. Istotako ogrene srečno drugi dve brenti in vse tri mošnje in lonce. Pokleknivši na trda tla odmoli angelsko češčenje: potem pa prenese zaklad na voz ter ga pokrije z mahom, bršlinom in vejami. Slaba konja nista vlekla zlahkoma težkih denarjev. Perman je moral krepko potiskati in jima pomagati; voz se mu je ustavljal na vsakem klančku, ob vsakem je le količkaj debelem kamnu. Pozneje je zatrdil dostikrat, da se toliko, kakor to noč ni potil in mučil še nikoli v vsem svojem življenju. Zaklad je pripeljal domov eno uro pred dnem, truden in zdelan, da je komaj dihal in gibal. Vendar se je premagal, šel v cerkev in bil pri treh mašah, kakor je v ta veliki praznik po vsem katoliškem svetu navada. Prišedši od božje službe je legel in spal brez presledka do drugega dne. Zdaj je izpolnil pošteno tudi zadnje povelje Hrovatovo. Eno

tretjino zaklada je razdelil med svoje uboge rojake, drugo tretjino je daroval cerkvam za pobožne namene, zase je pridržal samo eno brento tolarjev, eno možnjo zlatov in en lonec šestic. Takrat je hodilo več let prav malo beračev po naših krajih in se ni nikoli slišalo, da bi naši kmetje stradali zaradi slabih letin in da bi bili prodali komu zemljišče zaradi neplačanih davkov. Siromaki niso trpeli nobene sile, ker so jim pomagali Permanovi denarji. Ko so se jele povsod popravljati cerkve, nekatere pa celo znova zidati in so se izkušale župnije ena z drugo, katera si bo omislila večje zvonove in orglje, lepše oltarje in dragocenejšo cerkveno in mašno opravo, so se popraševali ljudje v čudu, odkod bi bilo prišlo na enmah toliko novcev v borno našo pokrajino. Le malokdo je vedel, da se pospešuje in povečuje na tak primeren način čast božja s Permanovimi rumenjaki in srebrnjaki. Ali tudi njemu je ostalo še dovolj, da bi bil živel lahko prav udobno in po gosposko. Skromni in nerazvajeni mož pa ni hotel izbremeniti skoraj nič svojih prostih šeg in običajev. Če je kam popotoval, je šel najrajši peš in je trošil jako malo na jed in pijačo. Na takem potu se je bil enočasno prehladil in ujel pljučnico, ki ga je čez nekoliko tednov zadušila in zagrebla. Zaklad je volil na smrtni postelji svoji ženi. Dokler je živel, se je godilo Hrovatu pri njem jako povoljno. Hvaležni krčmar mu je stregel brez plače z vsako dobroto, ki jo je premogla hiša. Po Permanovi smrti pa je dejal upokojeni učenik: „Ali bi bilo neumno, da bi uživali drugi denarje, ki so prišli na dan po mojih napatkih, jaz pa bi pobiral le drobtine, ki padajo z njihove bogate mize!“ Čakal je pol leta, potem pa je rekel Permanovi vdovi:

„Vzemiva se!“ Ona se ni branila in naredila sta poroko. Preselila sta se v mesto, kjer sta si kupila dve majhni ali lični hišici. Plačala sta ji s samimi šesticami in morda se jima s tem lonec še ni spraznil popolnoma. Zdaj živita prijetno, veselo in brez skrbi kakor ptica pod nebom. Vsako leto gresta popotovat, da vidita imenitnosti in lepote tega sveta. Hodila sta po sv. gori Kalvariji, ki se nahaja pod zemljo tam nekje med Ljubljano in Trstom; vozila sta se po železnici skozi prevrtane hribe in čez podzidane železne mostove, ki se razpenjajo nad globokimi dolinami; ogledovala sta na Dunaju cesarjevo stanovanje in cerkve in zvonike, ki so izrezljani in izstrugani od najtršega kamena; stala in molila sta na tistem mostu, s katerega je dal hudobni kralj vreči v vodo sv. Janeza Nepomuka. Za take zabave je treba imeti veliko, veliko denarja. Jaz sem romala samo do Brezja, pa sem zapravila za vožnjo in hrano celih sedem goldinarjev in tri groše. Do Dunaja pa je gotovo stokrat dalj nego do Brezja. Kdor hoče iti tja, mora nesti s sabo tisočak, drugače bi se mu utegnilo primeriti, da bi ga slekli in odterali domov po žandarjih. Ali njima dvema se ni bati te sramote: brenta in mošnja se jima ne bosta posušili, če bi se odvezla tudi vsak mesec na Dunaj.

Sebenjica Reza je vprašala Jero, zakaj ne sme povedati te povesti ni meni ni moji ženi. Jera se je pritisnila k nji in ji zašepetala na uho: „Viž, zato, ker sta si ta Hrvat, o katerem sem ti pravila, in sedanji moj gospodar Janez v žlahti in podobna nele kakor brat bratu, ampak prav tako, kakor jaz in — Kolenčeva Jera, ha, ha, ha!“

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421904

